

**ПрАТ «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»**

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ЛАВРИК НАТАЛІЯ СЕРГІЙВНА

УДК 342.9:346.2:355.01(477)

**ДИСЕРТАЦІЯ
ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО
ЧАСУ ТА ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ**

081 – Право

Подається на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право.
Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Лаврик Н. С.

Науковий керівник:

Нестор Віталій Романович –

доктор юридичних наук, професор

Київ – 2026

АНОТАЦІЯ

Лаврик Н. С. Особливості адміністративно – правового регулювання підприємницької діяльності в Україні в умовах воєнного часу та повоєнної відбудови. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право. – ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом». – Київ, 2026.

Дисертацію присвячено науковому аналізу адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні в контексті умов воєнного стану та перспективи повоєнної відбудови. Визначено позитивні та негативні аспекти сучасного стану адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності. Одержані в процесі дослідження наукові результати дають підстави для висновків, які мають як теоретичне, так і практичне значення.

Адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності розглянуто як системоутворюючий сегмент державної регуляторної політики, що має забезпечувати баланс між свободою приватної ініціативи та охороною публічних інтересів.

Показано, що в сучасних умовах вирішального значення набувають не лише матеріальні норми, а й якість адміністративних процедур, інституційна спроможність органів державної влади, місцевого самоврядування, контролюючих органів і незалежних регуляторів, а також доступність механізмів оскарження їх рішень.

Розкрито наявність проблем щодо адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності, що проявляються у фрагментарності нормативної бази, колізіях у підзаконному регулюванні, різномірності адміністративної практики, а також у надмірній кількості дозвільних і контрольних процедур. Сутність наукової проблеми вбачено в невідповідності між задекларованою свободою підприємництва та фактичними адміністративними бар'єрами, які

виникають унаслідок недосконалості процедур, інституційного дублювання та нестабільності регуляторного середовища.

Особливу увагу приділено питанням правової визначеності, пропорційності та недискримінації під час запровадження тимчасових обмежень в умовах воєнного стану, що можуть впливати на здійснення підприємницької діяльності.

Теоретико-методологічну основу дисертаційного дослідження становить критичний аналіз доктринальних підходів у адміністративному, господарському та конституційному праві щодо меж публічного втручання в економічну сферу.

Обґрунтовано, що адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності має спиратися на принцип верховенства права та вимоги належного врядування, а також бути сервісно орієнтованим і технологічно сучасним.

Уточнено поняття, зміст і структуру адміністративно-правового регулювання підприємництва, визначено його функції та принципи, а також систематизовано інструменти адміністративно-правового впливу на підприємницьку сферу.

Розкрито зміст адміністративно-правових механізмів забезпечення законності у підприємницькій сфері, включно з наглядом (контролем), застосуванням адміністративної відповідальності, профілактичними заходами та інформаційно-консультаційною підтримкою.

Окреслено інституційну модель адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності та її ключові елементи. Визначено систему суб'єктів публічної адміністрації, які реалізують регуляторні, дозвоільні, ліцензійні, сервісні та контрольні повноваження в сфері підприємництва, і охарактеризовано їх правовий статус. Показано проблеми взаємодії органів, дублювання компетенцій та фрагментації відповідальності, що створює додаткові транзакційні витрати для бізнесу та підвищує корупційні ризики. Показано значення інституційної координації для запобігання ситуаціям, коли один і той самий суб'єкт господарювання одночасно підпадає під множинні, частково дублюючі процедури та вимоги різних органів.

Внесено пропозиції щодо підвищення інституційної спроможності регуляторів, прозорості процедур і підзвітності органів публічної адміністрації,

зокрема через цифровізацію адміністративних послуг та налагодження ефективної взаємодії та обміну даними між державними реєстрами, впровадження чітких стандартів якості адміністративних послуг. Показано, що цифровізація адміністративних послуг та процедур у підприємницькій сфері має супроводжуватися належним правовим забезпеченням: визначенням юридичної сили електронних документів, стандартами інтероперабельності реєстрів, правилами захисту персональних даних та кібербезпеки.

Розглянуто питання участі органів місцевого самоврядування в регулюванні підприємництва, включаючи локальні регуляторні акти, адміністративні послуги та контрольні повноваження в межах делегованої компетенції.

Досліджено сучасний стан, проблеми та напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання підприємництва в Україні.

Критично проаналізовано дозвільні та ліцензійні механізми і державний нагляд (контроль) з позицій ефективності, пропорційності та ризик-орієнтованості. Доведено доцільність переходу від «тотального контролю» до превентивних і сервісних інструментів, а також посилення процесуальних гарантій під час прийняття рішень, що впливають на права та законні інтереси підприємців.

Окремо висвітлено значення адміністративного та судового оскарження як запобіжника помилкових або зловживальних рішень публічної адміністрації та як інструменту відновлення порушених прав.

Зроблено висновок, що в умовах воєнного стану регуляторна політика щодо підприємницької діяльності має демонструвати здатність держави оперативно реагувати на загрози, не руйнуючи засад верховенства права та недопускаючи не виправданих обмежень.

Запропоновано авторське визначення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності як системи правових норм і управлінських засобів, спрямованих на організацію та забезпечення законності у сфері бізнесу через адміністративні процедури, дозвільно-ліцензійні інструменти, надання адміністративних послуг і ризик-орієнтований контроль.

Внесено пропозиції щодо законодавчого гарантування права на участь у процедурі, право бути вислуханим, обов'язок мотивувати рішення, доступ до матеріалів, як обов'язкового компоненту адміністративно-правового механізму регулювання підприємництва.

Удосконалено класифікацію функцій адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності з урахуванням воєнного часу, потреб відбудови та інтеграції до внутрішнього ринку ЄС.

Розвинуто ризикоорієнтований підхід у державному нагляді (контролі), який дозволяє концентрувати ресурси на сферах підвищеної небезпеки та зменшувати перевірочний тиск на сумлінних підприємців.

Запропоновано шляхи вирішення зазначених проблем, що мають забезпечити баланс між публічними інтересами і свободою підприємництва, підвищити конкурентоспроможність національної економіки та сприяти післявоєнному відновленню. Зокрема, розроблено законопроект, яким запропоновано системне та комплексне внесення змін до національного законодавства в сфері адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, підприємницька діяльність, адміністративні процедури, адміністративні послуги, адміністративно-правовий механізм, державний нагляд (контроль), ризикоорієнтований підхід, цифровізація, воєнний стан, післявоєнне відновлення, євроінтеграція.

SUMMARY

Lavryk N. S. Features of Administrative and Legal Regulation of Entrepreneurial Activity in Ukraine in Eonditions of Eartime and Post-war Reconstruction. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for the Doctor of Philosophy degree in specialty 081 – Law. – PrJSC «Higher educational institution «Interregional Academy of Personnel Management». – Kyiv, 2026.

The dissertation is devoted to a scientific analysis of the administrative and legal regulation of business activity in Ukraine in the context of martial law conditions and the prospects for post-war reconstruction. Positive and negative aspects of the current state of administrative and legal regulation of business activity are identified. The scientific results obtained in the process of research provide grounds for conclusions that have both theoretical and practical significance.

Administrative and legal regulation of business activity is considered as a system-forming segment of state regulatory policy, which should ensure a balance between freedom of private initiative and protection of public interests.

It is shown that in modern conditions, not only material norms, but also the quality of administrative procedures, the institutional capacity of state authorities, local self-government, regulatory bodies and independent regulators, as well as the availability of mechanisms for appealing their decisions, are of decisive importance.

The existence of problems regarding the administrative and legal regulation of entrepreneurial activity is revealed, which are manifested in the fragmentation of the regulatory framework, conflicts in subordinate legislation, heterogeneity of administrative practice, as well as in the excessive number of permitting and control procedures. The essence of the scientific problem is seen in the discrepancy between the declared freedom of entrepreneurship and the actual administrative barriers that arise due to the imperfection of procedures, institutional duplication and instability of the regulatory environment.

Particular attention is paid to the issues of legal certainty, proportionality and non-discrimination when introducing temporary restrictions under martial law that may affect the implementation of entrepreneurial activity.

The theoretical and methodological basis of the dissertation research is a critical analysis of doctrinal approaches in administrative, economic and constitutional law regarding the limits of public intervention in the economic sphere.

It is substantiated that the administrative and legal regulation of entrepreneurial activity should be based on the principle of the rule of law and the requirements of good governance, as well as be service-oriented and technologically modern.

The concept, content and structure of the administrative and legal regulation of entrepreneurship are specified, its functions and principles are defined, and the instruments of administrative and legal influence on the entrepreneurial sphere are systematized.

The content of administrative and legal mechanisms for ensuring legality in the entrepreneurial sphere is disclosed, including supervision (control), the application of administrative responsibility, preventive measures and information and consulting support.

The institutional model of administrative and legal regulation of entrepreneurial activity and its key elements are outlined. The system of public administration entities that exercise regulatory, permitting, licensing, service and control powers in the entrepreneurial sphere is determined, and their legal status is characterized. The problems of interaction between bodies, duplication of competences and fragmentation of responsibility are shown, which creates additional transaction costs for business and increases corruption risks. The importance of institutional coordination is shown to prevent situations when the same business entity is simultaneously subject to multiple, partially overlapping procedures and requirements of different bodies.

Proposals are made to increase the institutional capacity of regulators, transparency of procedures and accountability of public administration bodies, in particular through the digitalization of administrative services and the establishment of effective interaction and data exchange between state registers, the introduction of clear standards of quality of administrative services. It is shown that the digitalization of administrative services and procedures in the business sector should be accompanied by appropriate legal support: determination of the legal force of electronic documents, standards of interoperability of registers, rules for the protection of personal data and cybersecurity.

The issue of participation of local self-government bodies in the regulation of entrepreneurship is considered, including local regulatory acts, administrative services

and control powers within the framework of delegated competence.

The current state, problems and directions for improving the administrative and legal regulation of entrepreneurship in Ukraine are studied.

The permitting and licensing mechanisms and state supervision (control) are critically analyzed from the standpoint of efficiency, proportionality and risk orientation. The feasibility of the transition from "total control" to preventive and service instruments is proven, as well as strengthening procedural guarantees when making decisions that affect the rights and legitimate interests of entrepreneurs.

The importance of administrative and judicial appeals as a safeguard against erroneous or abusive decisions of public administration and as a tool for restoring violated rights is separately highlighted.

It is concluded that under martial law, the regulatory policy for business activity should demonstrate the state's ability to respond promptly to threats without destroying the principles of the rule of law and not allowing unjustified restrictions.

The author's definition of administrative and legal regulation of business activity is proposed as a system of legal norms and management tools aimed at organizing and ensuring legality in the business sphere through administrative procedures, permitting and licensing instruments, the provision of administrative services and risk-oriented control.

Proposals are made regarding the legislative guarantee of the right to participate in the procedure, the right to be heard, the obligation to motivate decisions, and access to materials as a mandatory component of the administrative and legal mechanism for regulating business.

The classification of the functions of administrative and legal regulation of business activity is improved, taking into account wartime, the needs of reconstruction and integration into the EU internal market.

A risk-based approach to state supervision (control) has been developed, which allows concentrating resources on areas of increased danger and reducing the verification pressure on conscientious entrepreneurs.

Ways to solve the above problems have been proposed, which should ensure a balance between public interests and freedom of entrepreneurship, increase the

competitiveness of the national economy and contribute to post-war recovery. In particular, a draft law has been developed that proposes systematic and comprehensive amendments to national legislation in the field of administrative and legal regulation of entrepreneurial activity in Ukraine.

Key words: administrative and legal regulation, entrepreneurial activity, administrative procedures, administrative services, administrative and legal mechanism, state supervision (control), risk-based approach, digitalization, martial law, post-war recovery, European integration.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, які відображають основні наукові результати дисертації

А. Статті в періодичних наукових виданнях, проіндексованих у наукометричній базі даних Scopus

1. I. Pyvovar, V. Tsikalo, **N. Lavryk**, Y. Bliakharskyi, O. Slobozhan. The legal foundations and specifics of exercising corporate rights by individuals authorized to perform local self-government. *Edelweiss Applied Science and Technology*. 2024. vol. 8, n. 5. С. 1175 – 1181. DOI: <https://doi.org/10.55214/25768484.v8i5.1821>.

Б. Статті в наукових виданнях України, включених до переліку наукових фахових видань України

2. Н. Лаврик. Адміністративно-правовий механізм регулювання підприємницькою діяльністю. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом*. Юридичні науки. 2024. № 3(71). С. 70 – 73. DOI: <https://doi.org/10.32689/2522-4603.2024.3.11>.

3. Н. Лаврик. Аналіз правового статусу органів виконавчої влади в підприємницькій діяльності, їх роль та функції. *Наукові праці Міжрегіональної*

Академії управління персоналом. Юридичні науки. 2024. № 4(72). С. 12 – 15. DOI: DOI: <https://doi.org/10.32689/2522-4603.2024.4.2>.

*В. Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації
(Матеріали наукових конференцій)*

4. Н. С. Лаврик. Адміністративно-правове регулювання статусу органів виконавчої влади в сфері підприємництва. *Актуальні проблеми та перспективи соціально-економічного розвитку регіону в умовах сучасних глобальних викликів: матеріали III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*, м. Кременчук, 30 січня 2025 р. / Придніпровський інститут МАУП. Кременчук, 2025. с. 282 - 284. URL: <https://krm.maup.com.ua/%d1%80%d0%b5%d1%94%d1%81%d1%82%d1%80-%d1%81%d0%b5%d1%80%d1%82%d0%b8%d1%84%d1%96%d0%ba%d0%b0%d1%82%d1%96%d0%b2/>.

5. Н. С. Лаврик. Адміністративно-правові аспекти діяльності органів виконавчої влади у сфері підприємництва. *Наукові праці МАУП. Проблеми модернізації України. Випуск 1(48). Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції «Розбудова інноваційних економіки, менеджменту та освіти в умовах нової соціальної реальності»*. (м. Київ, 20-22 травня 2025 р.). Київ, 2025. С. 491 – 493. URL: [https://research.maup.com.ua/assets/files/conferency/10-problemi-modernizacii-ukraini\(1\).pdf](https://research.maup.com.ua/assets/files/conferency/10-problemi-modernizacii-ukraini(1).pdf).

ЗМІСТ

ВСТУП.....	13
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	23
1.1. Поняття та зміст адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності.....	23
1.2. Функції та принципи адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності.....	34
1.3. Адміністративно-правові механізми регулювання підприємницької діяльності	62
Висновки до розділу 1.....	69
РОЗДІЛ 2. СИСТЕМА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	73
2.1. Правовий статус органів державної влади в сфері регулювання підприємницької діяльності, їх роль та функції.....	73
2.2. Роль та особливості функціонування незалежних регуляторів у сфері адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності	93
2.3. Правові основи та особливості здійснення фізичними особами, уповноваженими за здійснення місцевого самоврядування, корпоративних прав.....	107
Висновки до розділу 2.....	118
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	122

3.1. Вплив євроінтеграції на адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності в Україні.....	122
3.2. Вплив воєнного стану на адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності в Україні.....	133
3.3. Перспективні напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні.....	155
Висновки до розділу 3.....	176
ВИСНОВКИ.....	185
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	194
ДОДАТКИ.....	231

ВСТУП

Актуальність теми. Розвиток підприємництва є одним з ключових чинників економічної стійкості держави, формування робочих місць та інноваційного оновлення суспільства. Водночас, ефективна реалізація конституційної свободи підприємницької діяльності можлива лише за наявності зрозумілого, стабільного та передбачуваного законодавчого і нормативного забезпечення. Саме тому адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності розглядається як системоутворюючий елемент державної регуляторної політики, що покликаний, з одного боку, гарантувати законність і захист публічних інтересів (безпека, права споживачів, екологічні стандарти, фінансова дисципліна), а з іншого – не допустити надмірного втручання держави в сферу приватної ініціативи та конкуренції.

Крім того, в умовах сьогодення, актуальність дослідження адміністративно-правових засад регулювання підприємництва суттєво посилюється викликами воєнного часу. Правовий режим воєнного стану, безпекові обмеження, релокація бізнесу, зміни логістики, кадрові втрати та зростання ризиків господарювання потребують адаптації адміністративних процедур, а також забезпечення механізмів захисту прав суб'єктів господарювання. За таких умов особливого значення набуває пошук балансу між необхідністю оперативних управлінських рішень і дотриманням принципів правової визначеності, пропорційності, недискримінації та належного державного управління.

Не менш вагомим чинником є післявоєнне відновлення і потреба в створенні сприятливого бізнес-клімату для залучення інвестицій та відновлення інфраструктури. В цьому контексті адміністративно-правове регулювання має забезпечити прогнозованість і швидкість адміністративних процедур, мінімізувати транзакційні витрати суб'єктів господарювання, зменшити регуляторні бар'єри та усунути корупційні ризики. Відповідно, наукового дослідження потребують інструменти дерегуляції та оптимізації державного впливу, а також стандарти ефективності регуляторних рішень стосовно їх впливу на малий і середній бізнес.

Додаткового значення набуває євроінтеграційний вектор розвитку України. Гармонізація національного законодавства з правом Європейського Союзу передбачає не лише точкове внесення змін до окремих нормативних актів, а й концептуальне оновлення адміністративно-правової моделі взаємодії «держава – бізнес»: посилення прозорості, запровадження сучасних стандартів адміністративних процедур, підвищення якості регулювання, а також орієнтацію на ризикоорієнтовані підходи в державному нагляді (контролі).

Використання електронних сервісів і реєстрів у сфері підприємництва здатне істотно зменшити адміністративні витрати, прискорити отримання дозволів і ліцензій, підвищити прозорість взаємодії з державними органами та забезпечити рівні умови доступу до адміністративних послуг. Водночас цифрова трансформація створює нові адміністративно-правові виклики: уніфікація процедур і даних між реєстрами, визначення юридичної сили електронних документів і цифрових доказів, захист персональних даних і комерційної таємниці, кібербезпекові ризики тощо. Отже, потребує наукового дослідження нормативне забезпечення цифрових адміністративних процедур у підприємницькій сфері та їх узгодження з принципами належного врядування.

Науковим підґрунтям для дослідження виступають праці вітчизняних учених з проблематики адміністративного та господарського права, державного контролю (нагляду), регуляторної політики і адміністративних процедур. Зокрема, у наукових дослідженнях В. Б. Авер'янова, В. К. Колпакова, О. В. Кузьменко, Т. О. Коломосьць, О. Ю. Дрозда та інших сформульовано концептуальні підходи щодо адміністративно-правового впливу та механізмів забезпечення законності стосовно підприємницької діяльності. Окремі аспекти регулювання підприємництва, зокрема дозвільні та ліцензійні процедури, контрольні повноваження органів державної влади, а також гарантії захисту прав суб'єктів господарювання, також досліджуються в межах сучасних міждисциплінарних робіт на стику адміністративного та господарського права.

Водночас, наявні напрацювання часто мають фрагментарний характер і не містять єдиного системного підходу з урахуванням чинників, які визначають

регуляторне середовище підприємництва в Україні саме в умовах воєнного стану, післявоєнної відбудови, євроінтеграції та цифрової трансформації. Дискусійними залишаються, зокрема: межі та критерії допустимого адміністративного втручання в свободу підприємництва; процедурні гарантії під час здійснення державного нагляду (контролю) і застосування адміністративних санкцій; ефективність та доступність адміністративного й судового оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів публічної адміністрації; інституційна спроможність і підзвітність регуляторних органів; узгодженість нормативної бази, її стабільність, відсутність колізій і дублювання повноважень; стандарти цифрових адміністративних процедур та їх правові наслідки.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обрана тема дослідження належить до пріоритетних у галузі адміністративного права. Напрямок дисертаційного дослідження обрано на основі Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, підтриманих Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722, проголошених резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25 вересня 2015 року № 70/1; з урахуванням положень Національної економічної стратегії на період до 2030 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 179; Національної стратегії доходів до 2030 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2023 року № 1218; Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2024 р. № 821. Дисертаційне дослідження виконано в межах Загального плану науково-дослідної роботи ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» на 2019–2024 рр.: «Дослідження теоретико-методологічних основ розвитку української державності в контексті світових модернізаційних процесів формування національних громадянських суспільств: політичний, юридичний, економічний, соціальний, психологічний та управлінський аспекти» (номер державної реєстрації – 0119U100492) та Загальноакадемічної науково-дослідної теми «Дослідження теоретико-

методологічних основ забезпечення сталого розвитку української державності в контексті сучасних викликів та загроз: правовий, економічний, безпековий, психологічний та управлінський аспекти» (номер державної реєстрації – 0125U002151). Дисертація відповідає основним науковим напрямкам діяльності Міжрегіональної Академії управління персоналом з тем «Актуальні питання державотворення та захисту прав людини в Україні» (номер державної реєстрації – 0123U104042) та «Актуальні питання юридичної науки та практики» (номер державної реєстрації – 0123U104485).

Мета і завдання дослідження.

Мета роботи – визначення особливостей адміністративно-правових засад регулювання підприємницької діяльності в Україні та проблем щодо ефективного адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності, що виникли в умовах воєнного стану, викликів щодо повоєнної відбудови та євроінтеграційних прагнень України, а також недоліків й прогалин у нормативно-правових актах щодо адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності, та запропонувати шляхи їх вирішення.

Для досягнення поставленої мети в роботі необхідно було виконати наступні **завдання:**

1. Визначити поняття, зміст і структуру адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності.
2. Здійснити узагальнення функціонального призначення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності. Окреслити функції та принципи адміністративно-правового регулювання підприємництва. Розкрити зміст адміністративно-правових механізмів регулювання підприємницької діяльності.
3. Дослідити особливості практичного функціонування адміністративно-правового регулювання в сфері підприємництва.
4. Окреслити систему суб'єктів, що становлять інституційний механізм адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні.

5. Проаналізувати поняття та унормування корпоративних прав територіальних громад у відносинах із суб'єктами господарювання.

6. Дослідити вплив процесів цифровізації, викликів, пов'язаних з воєнним станом та євроінтеграцією, на можливість здійснення підприємницької діяльності в Україні.

7. Визначити ключові проблеми адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності.

8. Розробити пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні.

Об'єктом дослідження є адміністративно-правові відносини, які виникають у сфері адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності України.

Предмет дослідження – особливості адміністративно – правового регулювання підприємницької діяльності в Україні в умовах воєнного часу та повоєнної відбудови.

Методи дослідження.

Методологічну основу дисертаційного дослідження становлять сучасні загальнонаукові та спеціально-юридичні методи наукового пізнання, вибір і поєднання яких були обумовлені предметом, метою і завданнями дисертаційного дослідження.

За допомогою формально-логічного та системного методів уточнено понятійно-категоріальний апарат і розкрито зміст адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності, виокремлено його функції, принципи та механізми (підрозділи 1.1 – 1.3), а також забезпечено комплексний аналіз системи суб'єктів публічного управління в цій сфері (підрозділи 2.1, 2.2). Методи індукції та дедукції, аналізу й синтезу застосовано для опрацювання нормативно-правової бази регулювання підприємницької діяльності, з'ясування впливу держави на господарські відносини та узагальнення доктринальних підходів (підрозділи 1.1 – 1.3, 2.1 – 2.3, 3.2). Порівняльно-правовий метод використано для зіставлення національних моделей адміністративно-правового регулювання з європейськими

підходами та стандартами, а також для критичного аналізу впливу євроінтеграції на модернізацію адміністративних процедур у сфері підприємництва (підрозділ 3.1) і визначення особливостей інституційних моделей незалежних регуляторів (підрозділ 2.2). Історико-правовий метод дав змогу простежити еволюцію законодавчого забезпечення підприємництва в Україні та становлення адміністративно-правових інструментів державного впливу (підрозділ 1.3). Структурно-функціональний метод застосовано для характеристики правового статусу органів державної влади, їх ролі, функцій та взаємодії в системі адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності (підрозділ 2.1), а також для аналізу особливостей реалізації посадовими особами місцевого самоврядування корпоративних прав територіальних громад (підрозділ 2.3). Формально-догматичний (юридико-технічний) метод використано під час тлумачення норм законодавства, виявлення прогалин і колізій, визначення меж адміністративного втручання та гарантій реалізації права на підприємницьку діяльність (підрозділ 3.2). Статистичний та метод узагальнення застосовано при аналізі емпіричних даних і аналітичних матеріалів (підрозділи 2.2, 3.3). Методи моделювання, прогнозування та нормотворчого конструювання дали можливість обґрунтувати перспективні напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності, сформулювати пропозиції щодо внесення змін до законодавчих та інших нормативно-правових актів (підрозділ 3.3).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є комплексним дослідженням, спрямованим на аналіз адміністративно-правового забезпечення підприємницької діяльності в Україні в умовах воєнного стану, післявоєнної відбудови, євроінтеграції та цифрової трансформації. в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови України. В результаті дослідження сформульовано нові науково-обґрунтовані теоретичні положення та пропозиції щодо вдосконалення національного законодавства, яке здійснює адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності, зокрема:

вперше:

сформульовано визначення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності як системи правових норм та управлінських засобів, спрямованих на організацію, контроль і забезпечення законності в сфері бізнесу;

запропоновано функціонально-нормативну класифікацію принципів адміністративно-правового регулювання підприємництва;

внесено пропозицію щодо поліпшення інституційної незалежності регуляторів підприємницької діяльності в Україні;

внесено пропозицію щодо формування цілісної моделі управління корпоративними правами громад як передумови розвитку підприємництва на місцевому рівні та зміцнення економічної спроможності територій;

внесено пропозицію щодо реформування та цифровізації адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в частині підвищення прозорості та ефективності процедур;

визначено основні проблеми та актуальні виклики сьогодення в сфері забезпечення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови України;

сформульовано такі основні напрямки удосконалення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні:

систематизація та гармонізація нормативно-правової бази;

підвищення якості державної регуляторної політики;

поглиблення ризикоорієнтованого підходу в державному нагляді (контролі);

цифровізація адміністративних процедур у сфері підприємництва;

посиленням участі підприємців у нормотворчості та гарантій правового захисту;

євроінтеграційна спрямованість реформ;

внесено пропозицію щодо закріплення на законодавчому рівні ризикоорієнтованого підходу не лише як декларативного принципу, а як обов'язкового методу планування заходів державного нагляду (контролю);

внесено пропозицію щодо введення інституту обов'язкового періодичного перегляду регуляторних актів (sunset review);

запропоновано включити до національного законодавства низку положень з метою вирішення зазначених проблем у сфері адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні, що має забезпечити баланс між публічними інтересами і свободою підприємництва, підвищити конкурентоспроможність національної економіки та сприяти післявоєнному відновленню;

удосконалено:

зміст визначення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності;

визначення та класифікацію функцій адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності;

визначення та класифікацію принципів адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності;

систематизацію практичного функціонування адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності;

структуру інституційних механізмів адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні;

визначення комплексного характеру адміністративно-правового впливу на підприємницьку діяльність;

унормування реалізації корпоративних прав територіальних громад у відносинах із суб'єктами господарювання;

орієнтири для заходів з адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності у воєнний час в Україні, спрямованих на забезпечення стабільності функціонування бізнесу та швидкого реагування на кризові ситуації;

дістали подальшого розвитку:

адміністративно-правові механізми регулювання підприємницької діяльності;

включення до системи принципів адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності додаткових положень (орієнтирів), що мають прикладне значення;

зміст заходів щодо покращення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні, що враховують сучасні європейські стандарти та інноваційні підходи.

Практичне значення одержаних результатів. Викладені в дисертації висновки та пропозиції надалі можуть бути використані:

у науково-дослідній сфері – для дослідження теоретично-практичних проблем адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні як в умовах воєнного стану, так і повоєнної відбудови;

у правотворчості – для доповнення та внесення змін до нормативно-правових актів, що унормовують адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності в Україні;

у правозастосовній діяльності – використання одержаних результатів дослідження сприятимуть удосконаленню практики застосування положень національного законодавства з питань адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови України;

у навчальному процесі – тези, положення та висновки, наведені у дисертації можуть використовуватись у навчальному процесі закладів вищої освіти при викладанні, підготовці до лекційних та практичних занять, розробці спеціалізованих навчальних курсів, написанні навчальних посібників та науково-дослідницькій роботі студентів спеціальностей «Право», «Економіка» і «Публічне управління та адміністрування».

Особистий внесок здобувача. Дисертація виконана здобувачем самостійно з використанням останніх досягнень порівняльного правознавства, адміністративного права, міжнародного права і господарського права. Основні положення та висновки було сформовано на основі власних досліджень автора та обговорювалися й аналізувалися разом з науковим керівником. Публікації [1, 2, 4, 5] здійснені без співавторства. У роботі [3], виконаній здобувачкою спільно із співавторами, здобувачці належить участь у постановці задач, проведені науково-теоретичного дослідження засад адміністративно-правового регулювання

підприємницької діяльності на рівні територіальних громад та формулюванні висновків. Ідеї та пропозиції співавтора наукової публікації у дисертації не використовувалися, використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Апробація результатів дисертації. Основні положення, одержані узагальнення та висновки дисертаційної роботи були представлені дисертанткою на засіданнях кафедри адміністративного, фінансового та банківського права Навчально-наукового інституту права імені князя Володимира Великого Міжрегіональної Академії управління персоналом та були оприлюднені на міжнародних науково-практичних конференціях: III Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми та перспективи соціально-економічного розвитку регіону в умовах сучасних глобальних викликів» (м. Кременчук, 30 січня 2025 р.); X Міжнародній науково-практичній конференції «Розбудова інноваційних економіки, менеджменту та освіти в умовах нової соціальної реальності» (м. Київ, 20-21 травня 2025 р.).

Публікації. Основні результати досліджень дисертаційної роботи та пропозиції були викладені у двох наукових статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України, одній науковій статті, опублікованій у міжнародному журналі, індексованому в наукометричній базі Scopus, а також у двох матеріалах та тезах доповідей в збірниках праць вказаних міжнародних конференцій, які додатково відображають наукові результати дисертації та є свідченням апробації роботи.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, які логічно поєднані в дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 258 сторінок, з них основного тексту – 193 сторінки з 1 рисунком та 5 таблицями. Список використаних джерел становить 291 найменувань і займає 37 сторінок. Додатки розміщено на 28 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Поняття та зміст адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності

У сучасних умовах трансформації українського суспільства та економіки особливого значення набуває адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності. Підприємництво є основою розвитку ринкових відносин, воно забезпечує створення робочих місць, формує конкурентне середовище, сприяє інноваціям та інтеграції України у світову економіку.

А. Чорна зазначає, що на даному етапі становлення та розвитку ринкової системи господарювання в Україні особливого значення набуває формування та розвиток підприємницької діяльності, оскільки саме підприємництво є двигуном економічного і соціального розвитку суспільства. Підприємницька діяльність дає стимул до високої продуктивності праці, отримання прибутку і зрештою кращого задоволення суспільних потреб. Розвиток підприємництва визначається станом і рівнем ринкових відносин і, насамперед, наявністю необхідних умов для свободи приватного сектора в економіці. Таким чином, підприємницька діяльність стає невід’ємним атрибутом ринкового господарства [4].

Різні аспекти поняття та змісту адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності були предметом наукових досліджень таких вчених як Віннік С. О. [67], Димидюк К. Д. [5, 68], Литовченко П. В. [69], Теремецький В. І. [58], Буга Г. С. [2] та інші. Однак, до даного часу, не сформульовано їх узагальнення, а низка деталей поняття та змісту адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності, потребують проведення додаткового наукового дослідження.

Визначення підприємницької діяльності з точки зору закону надано в частині першій статті 2 Закону України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб»: «господарська діяльність, що здійснюється з метою одержання прибутку, є підприємництвом» [43]. Тоді як, під господарською діяльністю розуміється діяльність у сфері суспільного виробництва, спрямована на виробництво та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність [43].

В наукових працях вчені Лендел М. А., Волощук Н. Ю., Жулканич Н. М. визначають, що підприємництво характеризує тип господарської поведінки, що ґрунтується на самостійності та незалежності суб'єктів стосовно вибору: що, скільки, як, для кого (для чого) виробляти; на повній відповідальності за прийняті рішення та їхні наслідки і спрямуванні діяльності на досягнення комерційного успіху [76].

А. Шапіро визначає підприємництво як поведінку, яка охоплює елементи ініціативи; процес організації або реорганізації соціально-економічних механізмів, що дає можливість вигідно використовувати фактори виробництва з урахуванням ситуації; властивість брати на себе відповідальність за можливу невдачу, тобто готовність до ризику) [81].

З. Варналій вважає, що підприємництво – це самостійна (за рахунок власних коштів) систематична інноваційна діяльність громадян-підприємців та малих підприємств на власний ризик з метою отримання підприємницького доходу (надприбутку) [79].

Б. Купчак до підприємництва відносить особливий тип суспільних відносин з приводу виробництва, розподілу та привласнення благ і послуг, у процесі чого підприємець за умови повної свободи дій раціонально поєднує (комбінує) фактори виробництва на інноваційній основі і бере на себе відповідальність за результати виробництва вкладеними коштами, затратами часу і праці, діловою репутацією й своїм майбутнім прибутком, але реалізуючи свої власні інтереси, він сприяє

ефективному задоволенню потреб суспільства й ринковим перетворенням у державі [80].

На думку В. Селіванова, підприємництвом є не будь-яка корисна для суспільства діяльність по виробництву продукції, наданню послуг, а лише та, що характеризується такими основними ознаками: економічною самостійністю та автономною волею її суб'єктів; ініціативністю; творчим новаторським характером; систематичністю; здійснюється на власний ризик і під власну повну майнову відповідальність; здійснюється з метою одержання прибутку; є правомірною [78].

При визначенні поняття «підприємництво» Коломоець Т. О. пропонує виходити саме з його теоретико-економічної основи, яка пояснює його суть та призначення. Коломоець Т. О. зазначає, що сучасне публічне адміністрування підприємництва, у широкому його розумінні, поєднує економічну і політичну основу, рівень техніки й технології, морально-психологічний стан суспільства, його цінності зі станом юриспруденції в країні [94].

На основі такого підходу, Коломоець Т. О. визначає адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності як засновану на нормах законодавства форму державного впливу на підприємницьку діяльність шляхом встановлення та застосування державними органами правил, спрямованих на забезпечення належних умов підприємницької діяльності фізичних та юридичних осіб, що забезпечується можливістю застосування правових санкцій при порушенні зазначених правил [94].

На думку Коломойця Т. О., адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності необхідне як додатковий до системи саморегулювання ринку механізм, спрямований на коригування економічної поведінки в інтересах суспільства [94].

Дослідник Праманов Д. Ю. у визначенні підприємницької діяльності акцентує увагу на тому, що вона є продуктом взаємодії суб'єкта, який її здійснює, із суспільством, його соціально-економічною сферою. Також до характерних ознак цієї діяльності науковець відносить її легалізацію, тобто реєстрацію та отримання

всіх необхідних дозволів, яких вимагає законодавство щодо конкретного різновиду такої діяльності [77].

І. Спасибо-Фатєєва в контексті дослідження системи юридичних осіб пропонує розмежовувати поняття «підприємницька діяльність» (в основу ставиться критерій мети отримання прибутку) та «комерційна діяльність» (в основу ставиться критерій сфери діяльності) і зауважує, що розмежування цих понять дасть змогу уникнути суперечностей щодо здійснення непідприємницькими товариствами підприємницької діяльності та заборони розподілу прибутку між учасниками деяких підприємницьких товариств [82].

Віннік С. О. виокремлює такі ознаки підприємницької діяльності:

- являє собою активну професійну, новаторську, творчу поведінку осіб;
- особи повинні мати спеціальний правовий статус – підприємців, тобто вони мають бути зареєстровані в установленому порядку;
- підприємницька діяльність здійснюється самостійно, незалежно від інших осіб відповідно до меж, встановлених чинним законодавством;
- підприємницька діяльність здійснюється добровільно за власною ініціативою підприємців;
- має ризиковий характер насамперед для власника майна та інших ресурсів, задіяних у підприємницькій діяльності;
- основною метою цієї діяльності є отримання прибутку;
- досягнення соціально-економічних результатів [67].

Водночас, свобода підприємницької діяльності не може існувати без правових рамок, які визначають межі дозволеного, встановлюють правила поведінки для учасників ринку та гарантують захист публічних інтересів. Тому адміністративно-правове регулювання виступає необхідним елементом правової системи держави. Перелічені вище ознаки підприємництва в нормативних положеннях і думках науковців формують особливості адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності.

Аналізуючи положення Конституції України в цьому аспекті науковець С. Віннік зазначає, що стаття 42 Конституції України, проголошуючи право кожного

на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом, одночасно встановлює низку вимог щодо провадження підприємницької діяльності [8, 67]. Серед таких конституційних вимог Віннік С. виокремлює наступне: по-перше, підприємницька діяльність має бути такою, яка не заборонена законом; по-друге, підприємницька діяльність має здійснюватися колом суб'єктів, щодо яких відсутні встановлені законом обмеження; по-третє, державою забезпечується захист конкуренції у підприємницькій діяльності, при якому не допускаються зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція; по-четверте, держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт [67].

Аналізуючи інші норми Конституції України, Віннік С. показує, що до конституційних вимог щодо провадження підприємницької діяльності варто також відносити передбачені статтями 66 та 67 обов'язки кожного сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом, а також не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодовувати завдані ним збитки [67]. Адже зазначені обов'язки визначають зокрема й спрямованість контролю та нагляду за підприємницькою діяльністю. Більш того, Віннік С. висловлює слушну думку, що до конституційних вимог вимог щодо провадження підприємницької діяльності відноситься й положення статті 50 Конституції України, що встановлює право кожного на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди [67].

Окрім цього, Віннік С. вважає, що до конституційних засад контролю та нагляду за підприємницькою діяльністю слід віднести й інші норми Конституції України. Зокрема, визнання в Україні економічної багатоманітності (стаття 15) є правовою передумовою обмеження монополізму та захисту конкуренції. Низка статей Конституції встановлює правові засади власності, серед них стаття 13, що визначає природні ресурси в межах території України об'єктами власності Українського народу та надає право кожному на їх користування відповідно до закону. Також встановлено рівність всіх суб'єктів права власності перед законом

та заборону використання власності на шкоду людині і суспільству. Статтею 14 гарантується право власності на землю, що набувається і реалізується громадянами, юридичними особами та державою виключно відповідно до закону. Стаття 41 встановлює непорушність права власності, вимогу щодо набуття права приватної власності в порядку, визначеному законом, а також норму, що забороняє використання власності таким способом, що може завдавати шкоди правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію і природні якості землі [67].

Окремо Вінник С. виділяє групу конституційних норм, що присвячені засадам діяльності владних суб'єктів, у тому числі й щодо впровадження ними контролю та нагляду за підприємницькою діяльністю. А саме, частина друга статті 19 обов'язує органи державної влади та органи місцевого самоврядування, а також їх посадових осіб діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Статтею 56 кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб, що також має значення для забезпечення певної гарантії дотримання меж повноважень владними суб'єктами при проведенні заходів контролю і нагляду за підприємницькою діяльністю. Встановлення статтею 92 того, що виключно законами України визначаються: правові засади і гарантії підприємництва; правила конкуренції та норми антимонопольного регулювання; засади зовнішніх зносин, зовнішньоекономічної діяльності, митної справи; засади використання природних ресурсів – є додатковою гарантією правильності встановлення об'єктів контролю та нагляду за підприємницькою діяльністю [67].

Отже, в Конституція України встановлює досить широкий спектр ключових засад стосовно гарантій та вимог до адміністративно-правового регулювання провадження підприємницької діяльності.

Буга Г. С. та Кузьменко С. Г. в своєму дослідженні роблять висновок, що адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності – один із видів регулюючого впливу на суспільні відносини у певній сфері, що здійснюється

уповноваженими органами державної влади за допомогою спеціалізованих органів. Під ним розуміються способи та сукупність правових засобів, що виникають у сфері підприємницької діяльності під впливом відповідних адміністративно-правових норм, а також процес і стан їх виникнення [2].

На думку Чорної А., під адміністративно-правовим регулюванням слід розуміти один із видів регулюючого впливу на суспільні відносини у сфері підприємницької діяльності, що здійснюється уповноваженими органами публічної адміністрації за допомогою багатоманітного, нормативно закріпленого інструментарію – методів та засобів. Вона фактично означає відмову від командних методів вирішення господарських завдань. Ці методи здатні забезпечити тільки тимчасовий комерційний успіх, який потім перекривається значними економічними витратами [4].

Баклан О. В. визначає адміністративно-правове регулювання підприємництва, як специфічну комплексну, засновану на чинному законодавстві України діяльність щодо оптимізації та упорядкування правовідносин у сфері підприємництва, як сукупність методів та форм адміністративно-правового впливу на поведінку суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, що спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність та здійснюються для досягнення економічних і соціальних результатів (зазвичай, з метою одержання прибутку) [75].

Ямкова І. М. у своїх наукових роботах встановлює, що адміністративно-правове регулювання підприємництва виступає одним із напрямків діяльності публічної адміністрації, яка заснована на нормах адміністративного права, за допомогою певних засобів, адміністративних і правових режимів і адміністративних процедур, спрямовані на упорядкування суспільних відносин, що утворюються у даній сфері з метою захисту прав, свобод і приватних інтересів як підприємців, так і публічних інтересів держави [70, 71].

Клим О. В. вважає адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності одним з видів регулюючого впливу, що здійснюється уповноваженими

органами публічної адміністрації за допомогою специфічної системи нормативно закріплених методів та засобів, з метою впорядкування відносин за участю суб'єктів підприємницької діяльності [72].

Схоже визначення дає і Бердар М. М., а саме: під адміністративно-правовим регулюванням, слід розуміти один з видів регулюючого впливу на суспільні відносини в сфері здійснення підприємницької діяльності, що здійснюється уповноваженими органами публічної адміністрації (органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування) за допомогою багатоманітного, нормативно закріпленого інструментарію методів та засобів [73].

Детальне визначення поняття та змісту адміністративно-правового регулювання підприємницької в своїй науковій роботі надає Ісаков М. Г., доводячи, що адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності складається з певних засобів, які в сукупності складають механізм адміністративно-правового регулювання. В загальній теорії права до основних елементів механізму правового регулювання відносять:

- 1) норми права, його принципи, що уособлюються в законах та інших нормативних актах;
- 2) юридичні факти;
- 3) правовідносини.

З огляду на це, основними елементами адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності є норми адміністративного права у даній сфері; юридичні факти; адміністративні правовідносини, що виникають за участю суб'єктів підприємницької діяльності [60].

О. В. Ваплякур наголошує на таких аспектах: адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності здійснює регулюючий вплив на правовідносини, що складаються у зазначеній сфері, що здійснюється уповноваженими суб'єктами владних повноважень із використанням специфічних правових методів і правових засобів. Основними завданнями адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності є: забезпечення адміністративно-правового захисту підприємницької діяльності; реалізація

адміністративного контролю та нагляду за додержанням законодавства у зазначеній сфері; забезпечення додержання добросовісної конкуренції; дотримання адміністративної процедури у сфері державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців тощо [74].

Наприкінці цього наукового дослідження вважаємо за доцільне навести цілком слушне заключення Ковальнової М. В., яке характеризує його значущість: особливості і змістовно-якісні ознаки адміністративно-правове регулювання у сфері підприємницької діяльності з огляду на вибір форм і методів зумовлюють:

а) органічне співвідношення економічних та прямих методів державно-управлінського впливу;

б) визначення основних напрямків і функцій держави щодо адміністративно-правового впливу на підприємницьку діяльність;

в) створення спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади, особливості змісту його управлінських функцій та повноважень;

г) встановлення відповідних правових засад усунення адміністративних перешкод у розвитку підприємництва, вдосконалення адміністративно-правових засобів регулювання та державного контролю у цій сфері [100].

Таким чином, в результаті проведеного наукового дослідження, встановлено, що адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності можна визначити як систему правових норм та управлінських засобів, спрямованих на організацію, контроль і забезпечення законності у сфері бізнесу.

Його головна мета – створення правових умов для свободи підприємництва при одночасному забезпеченні публічного порядку, безпеки, захисту прав споживачів та державних інтересів.

Узагальнюючи слушні думки науковців, котрі досліджували різні аспекти адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності, можемо запропонувати два авторські визначення поняття адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності, перше – коротке, а друге – детальне, які, на нашу думку, чітко визначають його основні чинники.

Отже, якщо коротко, то під поняттям адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності розуміють комплекс правових інструментів, які забезпечують реалізацію публічних інтересів у процесі здійснення підприємництва.

Щодо більш детально визначення його характеристик, то під поняттям адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності розуміють комплекс правових інструментів (норми, процедури, методи, механізми контролю), які: забезпечують реалізацію публічних інтересів у сфері бізнесу (захист прав споживачів, екологічна безпека, дотримання стандартів); гарантують баланс між інтересами держави, суспільства та підприємців; визначають правила взаємодії бізнесу та органів влади; встановлюють межі дозволеної діяльності підприємців і відповідальність за порушення.

Таким чином, можемо зробити висновок, що адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності – це механізм впорядкування підприємництва, який одночасно сприяє розвитку економіки і захищає суспільство від ризиків.

Щодо змісту адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності, то він охоплює:

- 1) визначення правил господарської діяльності;
- 2) встановлення дозвільних та обмежувальних механізмів;
- 3) здійснення державного нагляду та контролю;
- 4) притягнення до адміністративної відповідальності у разі порушень.

До основних елементів змісту адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності належать:

- **нормативне встановлення правил діяльності** – визначення прав і обов'язків суб'єктів господарювання в сфері ліцензування, сертифікації, реєстрації підприємницької діяльності;
- **адміністративні процедури**, такі як: державна реєстрація юридичних осіб і ФОП; видача ліцензій та дозволів; контроль за якістю продукції та дотриманням стандартів;

- **методи регулювання:** **дозвільний** (ліцензування певних видів діяльності); **приписовий** (обов'язкове виконання державних стандартів, санітарних норм, правил пожежної безпеки тощо); **заборонний** (заборона монополізму, недобросовісної конкуренції).

- **контроль та нагляд** (здійснення уповноваженими державними органами інспекцій, перевірок, аудитів тощо) – це гарантує захист суспільних інтересів та недопущення зловживань;

- **адміністративна відповідальність** – підприємці можуть бути притягнені до відповідальності за порушення встановлених правил (штрафи, зупинення діяльності, анулювання ліцензій).

Виходячи з того, що, як уже вище зазначалося, адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності можна визначити як систему правових норм та управлінських засобів, спрямованих на організацію, контроль і забезпечення законності у сфері бізнесу, то вважаємо за доцільне систематизувати основні елементи адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

**Основні елементи системи адміністративно-правового
регулювання підприємницької діяльності**

Елемент	Зміст	Приклади
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
Поняття	Система правових норм і управлінських засобів, за допомогою яких держава встановлює правила ведення бізнесу та контролює їх виконання	Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» [83]
Цілі	1. Забезпечення свободи підприємництва. 2. Захист суспільних інтересів і прав споживачів. 3. Баланс між бізнесом і державою.	Ліцензування небезпечних видів діяльності (фармацевтика, охорона)

Закінчення таблиці 1.1

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
Методи регулювання	1. Дозвільний – обов’язкове отримання дозволу. 2. Приписовий – обов’язкові правила і стандарти. 3. Заборонний – встановлення обмежень.	Видача ліцензій, санітарні норми, антимонопольні заборони
Контроль та нагляд	Державні органи перевіряють відповідність законодавству та стандартам	Податкові перевірки, санітарно-епідеміологічний нагляд, пожежні інспекції
Адміністративна відповідальність	За порушення правил підприємці можуть бути притягнені до санкцій	Штрафи, анулювання ліцензії, тимчасове зупинення діяльності
Особливості	1. Поєднання свободи бізнесу і державного контролю. 2. Імперативність приписів 3. Спрямованість на захист суспільних інтересів.	Держава регулює, але не забороняє підприємництво, а створює «правила гри»

Джерело: авторська розробка

1.2. Функції та принципи адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності

З метою формулювання функцій адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності варто розглянути існуючі наукові підходи та думки науковців щодо визначення терміну «функції адміністративно-правового регулювання».

Слово «функція» походить від латинського «functio», що означає, зокрема: діяльність, робота [84].

За термінологією науки управління, «функція» визначається як спеціалізований вид управлінської діяльності, який пов'язаний з певною метою. На думку В. Б. Авер'янова, оскільки мета є ідеальним прогнозуванням результату управлінської праці, то саме визначення завдання і є першим кроком у досягненні мети. Якщо мета діяльності будь-якої соціальної системи визначена об'єктивними закономірностями зовнішнього середовища, варто стверджувати, що мета діяльності суб'єкта управління (а в нашому випадку – регулювання) зумовлюється об'єктивними потребами будь-якої відповідної соціальної системи управління [85].

Т. М. Кравцова зазначає, що адміністративно-господарська діяльність характеризується наявністю таких управлінських функцій, як регулювання, контроль, надання адміністративно-господарських послуг [86]. Тоді як «адміністративно-господарську діяльність» Т. М. Кравцова визначає, як «сукупність форм, методів та інструментів, за допомогою яких держава впливає на суб'єктів господарювання і ринкову кон'юнктуру з метою створення конкретних умов для їх функціонування і запобігання соціально-економічним проблемам у суспільстві» [86].

С. Позняков вказує, що право у сфері господарських відносин виконує функції закріплювача, стимулятора, спрямовувача, обмежувача й охоронця, формує відповідні сучасні методологічні підходи у дослідженні й удосконаленні методів адміністративно-правового регулювання [87].

Вважаємо за доцільне, навести визначені Л. І. Дідківською та Л. С. Головки функції державного регулювання економіки:

Цільова – передбачає визначення мети, пріоритетів і основних напрямів розвитку державного регулювання національної економіки;

Нормативна – передбачає, встановлення певних правил поведінки суб'єктів економіки (підприємництва тощо);

Стимулююча - полягає у формуванні стимуляторів, здатних стимулювати економічні процеси в бажаному для суспільства напрямку і ефективно впливати на діяльність господарюючих суб'єктів;

Коригуючі – передбачають, усунення негативних відхилень від бажаного результату;

Безпосереднє управління неринковим сектором економіки – полягає у регулюванні державного сектора економіки;

Соціальна – передбачає забезпечення соціального захисту та соціальних гарантій населення, а також регулювання державою інших соціально-економічних відносин;

Контролююча – здійснення державного нагляду і контролю за виконанням і дотриманням законів та інших нормативних актів у різних сферах та галузях економіки (підприємництва тощо) [88].

Крім того, до так званих «мінімальних функцій держави» відносять:

створення правової бази;

забезпечення економіки необхідною кількістю грошей;

захист конкуренції;

мінімізація негативних екстерналій;

розподіл і перерозподіл доходів;

виробництво суспільних товарів і благ [88].

Основними функціями державного регулювання економіки вчена Л. А. Швайка визначає:

утримання і забезпечення ефективної роботи органів державної влади;

регулювання макроекономічних процесів і пропорцій;

розробка й регулювання науково-технічної, інвестиційної та соціальної політики;

захист внутрішнього товаровиробника і пріоритетних виробництв;

розробка і регулювання регіональної політики;

соціальний захист населення;

захист особи, інтересів товаровиробника і держави;

регулювання зовнішньоекономічних відносин [89].

А під час становлення ринкових необхідно здійснювати ще й такі «додаткові» функції:

створення сприятливих умов та інфраструктури існування ринку;
формування інститутів державного регулювання економіки;
державна підтримка підприємництва, стимулювання та захист конкуренції;
здійснення роздержавлення і приватизації власності;
розвиток місцевого самоврядування;
здійснення контрольованої цінової політики;
кредитногрошове регулювання, контроль та нагляд за грошовим обігом [89].

Як бачимо, визначені вченими функції (напрями) державного регулювання економіки пов'язані також і зі сферою регулювання підприємницькою діяльністю.

Такі вчені, як В. Ф. Опришко, В. П. Нагребельний, Г. Й. Пузанова, в своїй науковій роботі показали, що функції державного управління є складовим елементом управлінської діяльності; вони є частиною державних функцій і здійснюються від імені держави відповідними органами виконавчої влади (посадовими особами); функції державного управління мають державно-владний характер і закріплюються у правовій формі; вони розподіляються між органами державної виконавчої влади і з урахуванням сфер, галузей, областей, територій тощо; функції реалізуються через прямі та зворотні зв'язки між суб'єктами та об'єктами державного управління, розкривають процес їхньої взаємодії. Вони втілюють господарсько-організаційну функцію держави, яка реалізується стосовно народногосподарського комплексу як керованого об'єкта. Зміст і обсяг конкретних функцій управління залежать від завдань органу державного управління, через який держава здійснює господарсько організаційну функцію, цілеспрямовану політику у відповідній сфері економіки [90].

Далі В. Ф. Опришко, В. П. Нагребельний, Г. Й. Пузанова служно зазначають, що в процесі здійснення функцій управління в економічній сфері між органами державної виконавчої влади, посадовими особами, трудовими колективами, окремими працівниками та іншими учасниками управлінського процесу виникають певні відносини, які потребують правового регулювання. Здебільшого ці відносини регулюються нормами адміністративного права правильно вважають [90].

Однак, окремі відносини мають комплексний характер, і відповідно потребують використання, крім норм адміністративного права, норм інших галузей права: конституційного, цивільного, трудового, фінансового тощо. Безумовно і те, що наведений вище перелік галузей права сьогодні потребує доповнення, а саме: галузю господарського права [90].

В умовах розвитку ринкових відносин державі притаманною є реалізація саме функції регулювання в економічній сфері, а не безпосереднього управління майном.

На думку Л. В. Хомко і Х. Ю. Кульгавець, економічні функції державного регулювання підприємницької діяльності полягають у забезпеченні державних і суспільних потреб, пріоритетів економічного і соціального розвитку, формуванні державного бюджету, захисті навколишнього середовища та користуванні природними ресурсами, забезпеченні зайнятості населення, забезпеченні безпеки і оборони країни, реалізації свободи підприємництва і конкуренції, забезпеченні захисту від монополізму та недобросовісної конкуренції, дотримання принципів зовнішньої економічної діяльності, створення сприятливих умов під час здійснення іноземного інвестування тощо [7].

За визначенням М. Х. Корецького, зміст поняття «механізм державного регулювання економіки» можна визначити як систему засобів, важелів, методів і стимулів, за допомогою яких держава регулює економічні процеси, забезпечує реалізацію соціально-економічних функцій [95].

С. Б. Жарая визначає механізм державного регулювання через систему заходів, що забезпечує впровадження реалізації державної регуляторної політики та регулювання підприємницької діяльності. Перша група механізмів, на думку вченої, – це створення правової бази, що регламентує державне регулювання підприємницької діяльності. До другої групи механізмів автор відносить формування нових інститутів, організаційних структур та інструментів здійснення державного регулювання підприємницької діяльності; а також кадрове забезпечення системи регулювання підприємницької діяльності [61].

Ісаков М. Г. пропонує умовний поділ адміністративного впливу державних органів, що здійснюється з метою реалізації державою економічної функції, на прямий та непрямий [60].

За Ісаковим М. Г., прямий адміністративний вплив державних органів, що здійснюється з метою реалізації державою економічної функції, характеризується наявністю приписів, які мають обов'язків характер. До основних проявів прямого впливу можна віднести: державну реєстрацію, ліцензування, надання відповідних дозволів, управління об'єктами державної власності, встановлення стандартів, здійснення контролю та нагляду, застосування відповідальності до порушників тощо [60].

До непрямого впливу Ісаков М. Г. відносить сукупність економічних засобів впливу на підприємницькі відносини (наприклад, податкова політика, регулювання цін, фінансово-кредитна політика, державні програми, державні контракти та замовлення тощо) [60].

На думку Баклана О. В., першими зі спеціальних функцій державного регулювання підприємництва слід називати функції, які містяться в законодавчому визначенні «підприємництва», і які найяскравіше характеризують діяльність, яка сьогодні визначається як «підприємництво», а саме:

- досягнення економічних і соціальних результатів;
- одержання прибутку як мета цієї діяльності [91].

Баклан О. В. також підтримує думку щодо виокремлення як адміністративно-правової функції розвитку підприємництва:

- створення організаційно-правових передумов, необхідних для функціонування ефективного підприємництва [75].

Крім того, виходячи з норми статті 42 Конституції України, що кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом [8], Баклан О. В. пропонує доповнити спеціальні функції адміністративно-правового регулювання підприємництва, додавши до них забезпечення соціальної рівності суб'єктів підприємництва, тобто рівного забезпечення на всій території держави прав і свобод кожної людини і громадянина, які стосуються підприємництва, незалежно

від жодних факторів: майнового стану, родинних зв'язків, політичної належності тощо, обгрутовуючи свою думку тим, що саме для цього різні за походженням, інтересами, поглядами громадяни, які утворюють суспільство, забезпечують та утримують державу, яка, відповідно, мусить піклуватися і про всіх своїх громадян [92].

В своєму дослідженні Баклан О. В. робить висновок що, функції адміністративно-правового регулювання підприємництва слід розглядати як фундаментальні, стратегічні, перспективні або першочергові (залежно від конкретної мети) напрямки впливу керуючих (регулюючих) суб'єктів на суспільні відносини у сфері підприємництва, які зумовлюються правовим змістом принципів адміністративно-правового регулювання підприємництва (як основними системоутворюючими елементами правового регулювання підприємництва) [75].

О. В. Ваплярук обгрунтовує, що сфера підприємницької діяльності в Україні контролюється та регулюється державою за допомогою відповідного адміністративно-правового механізму. Підприємницька діяльність є об'єктом адміністративно-правового впливу. Як об'єкт адміністративно-правового регулювання, підприємницька діяльність характеризується поєднанням економічної свободи та адміністративноправового нагляду та контролю, що має свої специфічні особливості, які обумовлюють підхід держави до її правового регулювання, зокрема:

1) економічний характер підприємницької діяльності – основною метою здійснення підприємницької діяльності є отримання прибутку, що обумовлює застосування господарського, податкового та адміністративного законодавства;

2) наявність публічного інтересу у регулюванні – адміністративно-правове законодавство забезпечує баланс між приватноправовими інтересами суб'єктів господарської діяльності та публічноправовими інтересами держави та її органів;

3) дозвільний характер окремих видів підприємницької діяльності – державні органи здійснюють контроль за дотриманням умов ліцензування, отримання відповідними суб'єктами дозволів та можуть застосовувати санкції у разі вчинення порушень;

4) ризиковий характер діяльності - підприємницька діяльність завжди пов'язана з ризиками, тому держава створює механізми захисту бізнесу від надмірного адміністративного тиску;

5) динамічність та адаптивність діяльності – підприємницька діяльність швидко реагує на зміни ринку, тому адміністративне регулювання повинно бути гнучким і пристосовуватися до таких змін;

6) наявність наглядових та контрольних функцій держави – держава контролює дотримання адміністративно-правового законодавства через перевірки (інспекції), які здійснюються відповідними державними органами;

7) вплив адміністративних процедур на здійснення підприємницької діяльності – така діяльність підпорядковується адміністративним процедурам, зокрема, державна реєстрація; ліцензування; звітність тощо [74].

У своїй науковій праці [74] О. В. Ваплярук зазначає ключові завдання адміністративно-правового регулювання підприємництва, як-от:

адміністративно-правовий захист підприємництва,
контроль,
забезпечення добросовісної конкуренції,
державна реєстрація,
ліцензування,
що відповідає збалансуванню функцій.

О. В. Клим зазначає, що за допомогою адміністративно-правової норми не тільки встановлюється відповідний режим діяльності суб'єктів підприємництва з метою захисту загальносуспільних інтересів, але і чітко окреслюються повноваження відповідних органів публічної адміністрації з метою унеможливлення їх свавільної діяльності. Причому, адміністративно-правові норми на сучасному етапі суттєво змінили своє функціональне призначення з напрямку «каральних» до напрямку «обслуговування-захист», що повністю співпадає з новою доктриною адміністративного права [72].

Разом з цим, О. В. Клим зауважує, що адміністративно-правове регулювання підприємництва є взаємопов'язаною системою певних правових форм, засобів та

способів, кожен з яких виконує відповідні функції і взаємодіє з іншими, зважаючи на специфіку суспільних відносин що регулюються [72].

В дослідженні О. В. Кліма визначено адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності як вид державного впливу, реалізований через специфічні норми, механізми та правовідносини [72]. А це, в свою чергу, долучає такі функції як:

- контроль;
- організацію; нормативне встановлення;
- захист інтересів.

Є. В. Додін серед функцій адміністративно-правових норм визначає функцію забезпечення реалізації громадянами своїх конституційних прав (в тому числі права на підприємницьку діяльність); та функцію захисту прав громадян [93].

Низка вчених аналізують механізми адміністративно-правового регулювання, зокрема форми взаємодії між державою та господарюючими суб'єктами, що можна інтерпретувати як функціональний аспект.

Наприклад, О. В. Кузьменко та В. К. Колпаков пояснюють адміністративно-правове регулювання, як загальне функціонування правової системи забезпечує комплекс державноправових механізмів, а в умовах сьогодення детермінована та діє ціла низка правових механізмів: механізм правового регулювання; механізм дії права; механізм правотворчості; механізм соціального управління; механізм правового впливу; механізм державного управління; механізм забезпечення правових режимів. Наприклад, до складових механізму забезпечення правового режиму як частини режиму законності вчені відносять організаційно-структурні утворення й організаційно-правові методи [96].

Т. Г. Корж-Ісаєва визначає механізм адміністративно-правового забезпечення прав і свобод неповнолітніх як цілісну систему адміністративно-правових норм та структурно взаємопов'язаних між собою суб'єктів адміністративно-правового забезпечення, які створюють надійні умови для гарантованого здійснення реалізації, охорони, захисту й відновлення порушених прав і свобод неповнолітніх [97].

В. В. Пахомов розглядає механізми адміністративно-правового регулювання, як цілісну систему, елементами якої є мета і завдання, принципи, функції, методи і інструменти, в тісному взаємозв'язку забезпечують комплексний вплив на фактори, від стану яких залежить результат діяльності суб'єктів правовідносин у даній сфері [98].

Ю. В. Гаруст визначає механізми адміністративно-правового регулювання, як систему адміністративно-правових засобів, що розробляються та реалізуються органами виконавчої, а також інших гілок влади, з метою створення усіх необхідних умов для нормальної та безперешкодної реалізації громадянами своїх, передбачених нормами податкового, фінансово, адміністративного та інших галузей права, можливостей в процесі справляння податків і зборів, під час проведення у зв'язку із цим відповідного контролю, та ефективного захисту прав від можливих випадків свавілля і зловживань владою з боку податкових органів, а також їх відновлення в разі порушення [99].

В. С. Воюцька доводить, що:

1) норми адміністративного законодавства в контрольно-наглядовій діяльності за підприємницькою діяльністю безпосереднім чином визначають усі аспекти здійснення такої діяльності, будучи основою такої контрольно-наглядової діяльності. Це пояснюється тим, що юридична визначеність вказаної адміністративно-правової діяльності забезпечується саме нормами адміністративного законодавства, що закономірно, з огляду на:

- а) коло суб'єктів, які здійснюють контрольно-наглядову діяльність;
- б) публічно-правову природу заходів контрольно-наглядової діяльності та процедур їх застосування;
- в) публічно-правові наслідки (поряд з приватно правовими наслідками) цієї діяльності та ін.;

2) норми господарського та цивільного законодавства в контрольно-наглядовій діяльності за підприємницькою діяльністю використовуються в якості галузевих норм, що мають допоміжне значення. При цьому слід мати на увазі, що сфера дії господарського та цивільного законодавства є обмеженою в контексті

контрольно-наглядової діяльності, адже саме адміністративним правом забезпечується всеосяжна правова основа, необхідна для ефективного контролю і нагляд за підприємницькою діяльністю в Україні [101].

Таким чином, розглянувши існуючі наукові підходи та думки науковців, провівши їх узагальнення та систематизацію, з урахуванням природи адміністративно-правового регулювання та сфери підприємницької діяльності, вважаємо за доцільне визначити такі ключові функції адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності:

1. Організаційна:

- формування правил і процедур ведення бізнесу;
- визначення порядку державної реєстрації, ліцензування, сертифікації;

2. Регулятивна:

- встановлення вимог і стандартів для суб'єктів господарювання;
- визначення меж дозволеної сфери діяльності підприємців;

3. Контрольна:

- забезпечення нагляду за дотриманням законодавства;
- проведення перевірок і моніторинг діяльності;

4. Охоронна:

- захист прав і законних інтересів споживачів, підприємців і держави;
- попередження та припинення правопорушень;

5. Превентивна:

- запобігання зловживанням у бізнесі (монополізм, тіньова економіка);
- створення умов для чесної конкуренції;

6. Координаційна:

- узгодження діяльності різних органів влади у сфері підприємництва;
- забезпечення стабільності бізнес-середовища.

У табл. 1.2 зображено авторську пропозицію щодо визначення ключових функцій адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності.

**Ключові функції адміністративно-правового регулювання
підприємницької діяльності**

Функція	Зміст	Підтверджувальні цитати з джерел
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
Організаційна	Встановлення правил ведення бізнесу, процедур реєстрації, ліцензування та сертифікації	Спеціально уповноважений орган з питань ліцензування: 1) розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавства у сфері ліцензування; 2) узагальнює практику застосування нормативно-правових актів з питань ліцензування; 3) погоджує проекти нормативно-правових актів у сфері ліцензування (у тому числі проекти ліцензійних умов); 4) здійснює методичне керівництво, інформаційне забезпечення діяльності органів ліцензування та визначає форму щорічного ліцензійного звіту і щорічного звіту про виявлення провадження господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню, без отримання ліцензії або у період зупинення дії ліцензії; 5) здійснює нагляд за додержанням органами державної влади, державними колегіальними органами законодавства у сфері ліцензування; 6) утворює Експертно-апеляційну раду з питань ліцензування та забезпечує її діяльність [83]
Регулятивна	Формування умов здійснення підприємництва через дозволи, стандарти та обмеження	Головне завдання ліцензування – це захист економічних та інших інтересів держави, її громадян шляхом <i>встановлення з боку держави певних умов і правил здійснення окремих видів підприємницької діяльності</i> [102]

Продовження таблиці 1.2

1	2	3
Контрольна	Перевірка дотримання підприємцями законодавства, стандартів, правил	Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного контролю за додержанням законодавства про захист прав споживачів, здійснює державний контроль за додержанням законодавства про захист прав споживачів, забезпечує реалізацію державної політики щодо захисту прав споживачів і має право: 1) давати суб'єктам господарювання обов'язкові для виконання приписи про припинення порушень прав споживачів; 2) перевіряти додержання суб'єктами господарювання, що провадять діяльність у сфері торгівлі і послуг, вимог нормативно-правових актів щодо безпеки продукції, а також правил торгівлі та надання послуг шляхом безперешкодного відвідування та обстеження відповідно до законодавства будь-яких виробничих, торговельних та складських приміщень таких суб'єктів; 3) відбирати у суб'єктів господарювання сфери торгівлі і послуг зразки товарів, сировини, матеріалів, напівфабрикатів, комплектуючих виробів для перевірки їх якості на місці або проведення незалежної експертизи у відповідних лабораторіях та інших установах, акредитованих на право проведення таких робіт згідно із законодавством, з оплатою вартості зразків і проведених досліджень (експертизи) за рахунок коштів державного бюджету. У разі встановлення за результатами проведених досліджень (експертизи) факту реалізації продукції неналежної якості та/або фальсифікованої суб'єкт господарювання, що перевірявся, відшкодовує здійснені за це витрати;

Закінчення таблиці 1.2

1	2	3
		4) проводити контрольні перевірки правильності розрахунків із споживачами за реалізовану продукцію, у тому числі харчові продукти, відповідно до закону [103]
Охоронна	Забезпечення захисту прав і законних інтересів громадян, суспільства та держави	Головне завдання ліцензування – це захист економічних та інших інтересів держави, її громадян... [102]
Превентивна	Запобігання зловживанням у бізнесі (монополізм, тіньова економіка); створення умов для чесної конкуренції	Основною метою адміністративно-правового регулювання підприємництва є не лише контроль і нагляд, а й створення умов для розвитку конкурентного середовища, запобігання монополізації та тінізації економіки [74]
Координаційна	Узгодження діяльності різних органів влади у сфері підприємництва; забезпечення стабільності бізнес-середовища	Принципи адміністративно-правового регулювання ... покликані забезпечувати системну організацію та розвиток вітчизняного адміністративного права, а також ефективну взаємодію органів державної влади при здійсненні регулюючих функцій [104]

Джерело: авторська розробка на основі теоретико-методичних матеріалів

Як вказують Т. О. Гуржій та Ю. В. Бодров, у вітчизняній юридичній літературі категорія «принцип адміністративно-правового регулювання» згадується досить рідко, як правило, без поглибленого аналізу її сутнісних характеристик. При цьому переважна більшість авторських дефініцій репрезентують кардинально різні погляди на природу та сутність принципів

адміністративно-правового регулювання. На думку авторів, з якою ми повністю погоджуємося, подібне розмаїття наукових опіній анітрохи не сприяє конструктивному вирішенню наукових і практичних проблем адміністративного права. Більш того, воно шкодить реалізації цієї мети, позаяк на хиткому теоретичному фундаменті неймовірно складно вибудувати життєздатну концепцію галузевого розвитку. У світлі цього постає необхідність вироблення єдиного концептуального підходу до розуміння принципів адміністративно-правового регулювання – підходу, котрий би втілював передову наукову думку, охоплював найважливіші грані досліджуваного явища, ставив за кінцеву мету служіння практиці, її потребам і запитам [104].

Вважаємо, що з метою найбільш точного визначення принципів адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності потрібно спочатку провести дослідження природи та сутності принципів адміністративно-правового регулювання.

Термін «принцип» походить від латинського слова «*prīncipium*», що означає основні, найзагальніші, вихідні положення, засоби, правила, які визначають природу і соціальну сутність явища, його спрямування і найсуттєвіші властивості [105].

За О. Уваровою та О. Беляневич, принцип права – це один із найважливіших компонентів кожної правової системи. Від того, наскільки вони відображені в правових нормах і правовій діяльності, залежить ефективність правового регулювання, зазначають [106, 107].

Вважаємо слушною думку О. Уварової стосовно функціонального підходу до побудови системи принципів права, на базі якого вітчизняні вчені з теорії права називають дві взаємопов'язані групи принципів права, а саме: принципи, зміст яких становлять вимоги до механізму праворегулювання, і принципи, вимоги яких застосовуються безпосередньо до суспільних відносин, що є предметом такого регулювання [106].

Варто розглянути та узагальнити визначення, надані сучасними дослідниками термінам «адміністративно-правове регулювання» та «адміністративно-правове регулювання підприємництва» (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Основні визначення, надані в наукових працях сучасними дослідниками термінам «адміністративно-правове регулювання» та «адміністративно-правове регулювання підприємництва»

Дослідник	Визначення
<i>1</i>	<i>2</i>
Вишневецький М. В.	сукупність задекларованих та визнаних нормативних правил, що визначають процедурні аспекти управління та встановлюють модель поведінки як суб'єктів публічної адміністрації, так і інших суб'єктів, в тому числі, встановлюючи міру її протиправності [108]
Чомахашвілі О. Ш.	правила або основоположні, вихідні ідеї, що характеризуються універсальністю, загальною значущістю, імперативністю, об'єктивним характером, на підставі яких виникають взаємовідносини між суб'єктами адміністративно-правового регулювання [109]
Цибульник Н. Ю.	основоположні та керівні засади добросовісного виконання суб'єктами публічної влади покладених на них завдань [110]
Дідик Н. І.	основоположні загальноприйняті норми, що виражають властивості права і володіють вищою імперативною юридичною силою, тобто виступають як незаперечні вимоги, що пред'являються до учасників суспільних відносин у цілях встановлення соціального компромісу [111]
Горбова Г. О.	основні вихідні положення, керівні ідеї, на яких будується діяльність органів публічної адміністрації у визначеній сфері суспільних відносин [112]
Коломоєц Т. О.	заснована на нормах законодавства форма державного впливу на підприємницьку діяльність шляхом встановлення та застосування державними органами правил, спрямованих на забезпечення належних умов підприємницької діяльності фізичних та юридичних осіб, що забезпечується можливістю застосування правових санкцій при порушенні зазначених правила [94]

Продовження таблиці 1.3

1	2
Чорна А. М.	один із видів регулюючого впливу на суспільні відносини у сфері підприємницької діяльності, що здійснюється уповноваженими органами публічної адміністрації за допомогою багатоманітного, нормативно закріпленого інструментарію – методів та засобів [4]
Битяк Ю. П.	вихідні, об'єктивно зумовлені основоположні засади, відповідно до яких формується й функціонує система та зміст цієї галузі права [114]
Єряшов Є. К.	елемент вихідних засад розвитку і функціонування взагалі історично визначених правових систем, що мають спрямовуюче значення для галузі, становлять своєрідну систему координат та напрями щодо позитивних закономірностей її розвитку, визначають характер та природу механізму адміністративно-правового регулювання суспільних відносин, які виникають у процесі діяльності фізичних та юридичних осіб [115]
Якущенко Ю. М.	основні вихідні положення, що визначають характер та напрями адміністративно-правового регулювання суспільних відносин, які виникають у певній сфері діяльності та спрямовані на забезпечення їх відповідності інтересам держави, суспільства та окремої людини [116]
Галуцько В. В.	найбільш загальні і стабільні вимоги, об'єктивно зумовлені засади, на яких базується адміністративна діяльність суб'єктів публічної адміністрації з метою забезпечення права, свобод і законних інтересів приватних осіб, нормального функціонування громадянського суспільства і держави [117]
Оксін В. Ю.	основні вихідні об'єктивно зумовлені парадигми, на яких базуються та забезпечуються права і свободи людини та громадянина, а також нормальне функціонування громадянського суспільства і держави [118]
Лютіков П. С.	вихідні, фундаментальні ідеї, що концентрують у собі досягнення науки та практики, втілюють інтереси суспільства та громадянина, виконують функцію загальнонормативного орієнтиру під час здійснення цілеспрямованого впливу норм адміністративного права на суспільні відносини, з метою забезпечення правових та організаційних умов реалізації прав, свобод і виконання обов'язків учасниками відповідних правовідносин [119]

1	2
Теремецький В. І.	основоположні правила і положення, закріплені в конституційних, органічних законах та відповідних нормативних актах податкового характеру, що виступають основою нормотворчості у даній сфері суспільних відносин, гарантують його логічність, послідовність, безперервність та збалансованість; відображають найістотніші особливості й цілеспрямованість фінансової діяльності держави; відіграють роль головних орієнтирів у формуванні системи податкового права; забезпечують взаємозв'язок податкового права, податкового законодавства і податкової політики, сприяють відміні застарілих та прийняттю нових юридичних норм; виступають основними критеріями оцінювання якості податкової системи держави [120]
Гуржій Т. О.	основоположні ідеї, на яких ґрунтуються розвиток і функціонування адміністративного права та всіх його інститутів, система адміністративно-правових відносин, реалізація прав, свобод і законних інтересів їх учасників, правотворча та правозастосовна діяльність суб'єктів публічної влади [104]
Щокін Г. В.	результат узагальнення об'єктивних законів і закономірностей, притаманних їм рис і ознак [121]
Нижник Н. Р.	визначає такі групи принципів: - «суспільно-політичні», які відображають та розкривають соціальну природу державного управління, його детермінованість і зумовленість суспільством. Систему цих принципів складають та характеризують демократизм, законність, об'єктивність, гласність; - «культури управління», що синтезовані на основі дослідження функціональної та організаційної структур державного управління. До цих принципів належать: функціональність, диференціація та фіксування функцій шляхом видання правових норм, сумісність функцій, концентрація функцій, необхідність (стосовно управлінських об'єктів), комбінування функцій, відповідність функцій потребам і запитам управлінських об'єктів [122]

Джерело: авторська розробка на основі [4, 94, 104, 108 – 112, 114 – 122]

Отже, на принципах адміністративно-правового регулювання підприємництва повинні виникати, змінюватися та припинятися правовідносини суб'єктів господарювання та підприємництва з державою. А тому варто розглянути та узагальнити відповідні норми законодавства.

Одним з основних принципів адміністративно-правового регулювання підприємництва, безумовно, є закріплений в статті 8 Конституції України принцип верховенства права. Це означає, що адміністративно-правового регулювання підприємництва не через вольові накази, а шляхом реалізації правових норм. Зокрема, статтю 8 Конституції України встановлено, що Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Норми Конституції України є нормами прямої дії [8].

Частина перша статті 15 Конституції України, згідно з якою суспільне життя в Україні ґрунтується на засадах політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності [8], гарантує забезпечення принципу економічної багатоманітності.

Водночас, частина четверта статті 13 Конституції України: «Держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки. Усі суб'єкти права власності рівні перед законом.» [8], встановлює принцип рівності усіх суб'єктів права власності рівні перед законом. У Рішенні Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Товариства з обмеженою відповідальністю «Ліхтнер Бетон Львів» щодо офіційного тлумачення положень частини четвертої статті 58, частини першої статті 64 Закону України «Про господарські товариства» від 5 лютого 2013 року № 1-рп/2013 (справа № 1-3/2013) роз'яснюється, що через законодавче регулювання правовідносин власності і підприємництва держава виконує конституційні обов'язки щодо відповідальності перед людиною за свою діяльність, забезпечення захисту прав усіх суб'єктів права власності і господарювання та захисту конкуренції у підприємницькій діяльності [124].

Принцип свободи підприємницької діяльності у межах, визначених законом, встановлено частиною першою статті 42 Конституції України, відповідно до якої кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом [8]. Конституційний Суд України в своєму Рішенні у справі за конституційним зверненням Товариства з обмеженою відповідальністю «Ліхтнер Бетон Львів» щодо офіційного тлумачення положень частини четвертої статті 58, частини першої статті 64 Закону України «Про господарські товариства» від 5 лютого 2013 року № 1-рп/2013 (справа № 1-3/2013) наголошує, що дотримання конституційних гарантій вільного розвитку підприємництва є значущим не лише для ефективного розвитку ринкової економіки, самозайнятості осіб і наповнення Державного бюджету України, а й для зміцнення таких основоположних цінностей конституційного порядку України, як демократія та правовладдя (верховенство права). Відносини держави і підприємництва мають втілювати європейську ідентичність Українського народу, незворотність європейського та євроатлантичного курсу України [124]. Статтею 2 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» передбачено принцип свободи зовнішньоекономічного підприємництва [132].

Водночас, відповідно до частини другої статті 42 Конституції України підприємницька діяльність депутатів, посадових і службових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування обмежується законом [8]. Наприклад, згідно з пунктом 4 частини першої статті 3 Закону України «Про статус народного депутата України», народний депутат не має права займатися будь-якою, крім депутатської, оплачуваною роботою, за винятком викладацької, наукової та творчої діяльності, а також медичної практики у вільний від виконання обов'язків народного депутата час [125].

Відповідно до частини третьої статті 42 Конституції України, держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності. Не допускаються зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція. Види і межі монополії визначаються законом [8]. Згідно із Законом України «Про захист економічної конкуренції»,

економічна конкуренція – змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обороту товарів на ринку» [123]. Стаття 4 Закону України «Про захист економічної конкуренції» передбачає, що державна політика у сфері розвитку економічної конкуренції та обмеження монополізму в господарській діяльності, здійснення заходів щодо демонополізації економіки, фінансової, матеріально-технічної, інформаційної, консультативної та іншої підтримки суб'єктів господарювання, які сприяють розвитку конкуренції, здійснюється органами державної влади, органами місцевого самоврядування та органами адміністративно-господарського управління та контролю. Суб'єкти господарювання, органи влади, органи місцевого самоврядування, а також органи адміністративно-господарського управління та контролю зобов'язані сприяти розвитку конкуренції та не вчиняти будь-яких неправомірних дій, які можуть мати негативний вплив на конкуренцію. Органи державної влади, до компетенції яких належить забезпечення державного регулювання та управління у відповідних галузях економіки, проводять моніторинг ринків цих галузей з метою аналізу та прогнозування їх розвитку [123]. Закон України «Про Антимонопольний комітет України» регулює діяльність державного органу зі спеціальним статусом, метою якого є забезпечення державного захисту конкуренції в підприємницькій діяльності [131].

Частинами першою – четвертою статті 41 Конституції України: «Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Право приватної власності набувається в порядку, визначеному законом. Громадяни для задоволення своїх потреб можуть користуватися об'єктами права державної та комунальної власності відповідно до закону. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним» [8], та частиною першою статті 316 Цивільного кодексу України: «Правом власності є право особи на річ (майно), яке вона

здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб.» [36], фактично встановлено принцип вільного руху капіталу, товарів та послуг на території України. Тут цікавою є позиція Конституційного Суду України, який в своєму Рішенні у справі за конституційним зверненням Товариства з обмеженою відповідальністю «Ліхтнер Бетон Львів» щодо офіційного тлумачення положень частини четвертої статті 58, частини першої статті 64 Закону України «Про господарські товариства» від 5 лютого 2013 року № 1-рп/2013 (справа № 1-3/2013) пов'язує цей принцип, як наслідок, з принципом свободи підприємницької діяльності: «свобода особи, втілена у праві на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом, гарантованому кожному частиною першою статті 42 Основного Закону України, сприяє реалізації низки інших конституційних прав, зокрема права власності» [124]. Аналогічною є позиція й Європейського суду з прав людини, який у своєму Рішенні у справі «Трактетер АВ проти Швеції» («Case of the Traktor Aktiebolag v. Sweden») від 7 липня 1989 року (заява № 10873/84) констатував, що неправомірне втручання держави у відносини, щопов'язані з мирним володінням майном, унеможлиблює зайняття особою таким видом економічної діяльності як підприємництво.

В підрозділі 1.1 було визначено регулятивну функцію адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності як формування умов здійснення підприємництва через дозволи, стандарти та обмеження. Прикладом такого здійснення державного регулювання адміністративно-правових відносин у сфері підприємництва є квотування, ліцензування, реєстрація, стандартизація та інші обмеження в певних видах господарської діяльності. Водночас, варто звернути увагу, що відповідно до Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», державна регуляторна політика у сфері господарської діяльності — напрям державної політики, спрямований на вдосконалення правового регулювання господарських відносин, а також адміністративних відносин між регуляторними органами або іншими органами державної влади та суб'єктами господарювання, недопущення прийняття економічно недоцільних та неефективних регуляторних актів, зменшення

втручання держави у діяльність суб'єктів господарювання та усунення перешкод для розвитку господарської діяльності, що здійснюється в межах, у порядку та у спосіб, що встановлені Конституцією та законами України [55]. Згідно зі статтею 4 зазначеного Закону принципами державної регуляторної політики є:

доцільність – обґрунтована необхідність державного регулювання господарських відносин з метою вирішення існуючої проблеми;

адекватність – відповідність форм та рівня державного регулювання господарських відносин потребі у вирішенні існуючої проблеми та ринковим вимогам з урахуванням усіх прийнятних альтернатив;

ефективність – забезпечення досягнення внаслідок дії регуляторного акта максимально можливих позитивних результатів за рахунок мінімально необхідних витрат ресурсів суб'єктів господарювання, громадян та держави;

збалансованість – забезпечення у регуляторній діяльності балансу інтересів суб'єктів господарювання, громадян та держави;

передбачуваність – послідовність регуляторної діяльності, відповідність її цілям державної політики, а також планам з підготовки проектів регуляторних актів, що дозволяє суб'єктам господарювання здійснювати планування їхньої діяльності;

прозорість та врахування громадської думки – відкритість для фізичних та юридичних осіб, їх об'єднань дій регуляторних органів на всіх етапах їх регуляторної діяльності, обов'язковий розгляд регуляторними органами ініціатив, зауважень та пропозицій, наданих у встановленому законом порядку фізичними та юридичними особами, їх об'єднаннями, обов'язковість і своєчасність доведення прийнятих регуляторних актів до відома фізичних та юридичних осіб, їх об'єднань, інформування громадськості про здійснення регуляторної діяльності [55].

Частина четверта статті 13 Конституції України встановлює, що держава забезпечує соціальне спрямування економіки [8], таким чином передбачає відповідний принцип адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності щодо необхідності забезпечення соціального спрямування економіки.

Відповідно до статті 16 Конституції України, забезпечення екологічної безпеки і підтримка екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави [8], що передбачає принцип державного регулювання обмеження економічних процесів у зв'язку з необхідністю забезпечення екологічного захисту населення. Прикладами реалізації цього принципу є норми Законів України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» [126], «Про екологічний аудит» [127] та ін.

Згідно з частиною четвертою статті 42 Конституції України, держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт, сприяє діяльності громадських організацій споживачів [8], що передбачає принцип забезпечення захисту прав споживачів та безпеки суспільства.

Водночас, в низці законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів закладено і принцип захисту національного товаровиробника. Зокрема, в Законах України «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту» [128], «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту» [129].

Відповідно до частини другої статті 19 Конституції України, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [8], частина перша статті 55 Конституції України гарантує кожному право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [8], а згідно зі статтею 56 Конституції України, кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень [8], що передбачає принцип заборони незаконного втручання органів

державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у підприємницьку діяльність суб'єктів господарювання.

Низка науковців у своїх роботах пропонують встановити додакові принципи адміністративно-правового регулювання підприємництва.

Так, Ковалів М. В., Єсімов С. С., Курилін І. Р., Гладун В. Р. вбачають, що в адміністративно-правовому регулюванні економіки слід встановити принцип системного підходу, оскільки будь-яка дія економічного характеру впливає на економічну безпеку суб'єктів господарювання та обмежує свободу підприємницької діяльності в тій чи іншій мірі [133].

Крім того, вказані вчені зазначають, що адміністративно-правові заходи регулювання економічної безпеки здійснюються відповідно до принципу пропорційності за принципом свободи економічної діяльності та забезпечення економічної безпеки всіх суб'єктів економічної діяльності, на охорону яких вони спрямовані та в мінімальному обсязі обмежують свободу економічної діяльності [133]. Вчені доводять, що обґрунтовано виділяється принцип пропорційності втручання держави в господарську діяльність економічних суб'єктів, відповідно до якого органи влади не можуть накладати на громадян (в тому числі на господарюючих суб'єктів) зобов'язання, що перевищують встановлені межі необхідності [133].

Як зазначають вчені, крім зазначених принципів в науці адміністративного права також виділяють принцип рівності господарюючих суб'єктів і принцип партнерства господарюючих суб'єктів; принцип законності, який, на погляд вчених, є загальним принципом адміністративно-правового регулювання в цілому [133].

На нашу думку, слід взяти до уваги, що стаття 3 Закону України «Про державно-приватне партнерство», який також відіграє значну роль в питаннях правового регулювання підприємницької діяльності, встановлює, що до основних принципів здійснення державно-приватного партнерства належать:

рівність перед законом державних та приватних партнерів;

заборона будь-якої дискримінації прав державних чи приватних партнерів;

узгодження інтересів державних та приватних партнерів з метою отримання взаємної вигоди;

забезпечення вищої ефективності діяльності, ніж у разі здійснення такої діяльності державним партнером без залучення приватного партнера;

незмінність протягом усього строку дії договору, укладеного в рамках державно-приватного партнерства, цільового призначення та форми власності об'єктів, що перебувають у державній або комунальній власності чи належать Автономній Республіці Крим, переданих приватному партнеру;

визнання державними та приватними партнерами прав і обов'язків, передбачених законодавством України та визначених умовами договору, укладеного у рамках державно-приватного партнерства;

справедливий розподіл між державним та приватним партнерами ризиків, пов'язаних з виконанням договорів, укладених у рамках державно-приватного партнерства;

визначення приватного партнера на конкурсних засадах, крім випадків, встановлених законом [134].

Крім загальних принципів адміністративно-правового регулювання підприємництва, законодавство також визначає і основні принципи, за якими реалізується державна політика в окремих сферах, пов'язаних з підприємницькою діяльністю.

Зокрема, стаття 3 Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» визначає, що основними принципами державної політики з питань дозвільної системи у сфері господарської діяльності є:

захист прав, законних інтересів суспільства, територіальних громад та громадян, життя громадян, охорона навколишнього природного середовища та забезпечення безпеки держави;

розвиток конкуренції;

прозорість процедури видачі документів дозвільного характеру;

додержання рівності прав суб'єктів господарювання під час видачі документів дозвільного характеру;

відповідальність посадових осіб дозвільних органів, адміністраторів та суб'єктів господарювання за порушення вимог законодавства про дозвільну систему у сфері господарської діяльності;

зменшення рівня державного регулювання господарської діяльності;

установлення єдиних вимог до порядку видачі документів дозвільного характеру [135].

Статею 3 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» встановлено основні принципи державного нагляду (контролю). Зокрема, державний нагляд (контроль) здійснюється за принципами:

пріоритетності безпеки у питаннях життя і здоров'я людини, функціонування і розвитку суспільства, середовища проживання і життєдіяльності перед будь-якими іншими інтересами і цілями у сфері господарської діяльності;

підконтрольності і підзвітності органу державного нагляду (контролю) відповідним органам державної влади;

рівності прав і законних інтересів усіх суб'єктів господарювання;

гарантування прав та законних інтересів кожного суб'єкта господарювання;

об'єктивності та неупередженості здійснення державного нагляду (контролю), неприпустимості проведення перевірок суб'єктів господарювання за анонімними та іншими безпідставними заявами, а також невідворотності відповідальності осіб за подання таких заяв;

здійснення державного нагляду (контролю) лише за наявності підстав та в порядку, визначених законом;

відкритості, прозорості, плановості й системності державного нагляду (контролю);

неприпустимості дублювання повноважень органів державного нагляду (контролю) та неприпустимості здійснення заходів державного нагляду (контролю) різними органами державного нагляду (контролю) з одного й того самого питання;

невтручання органу державного нагляду (контролю) у діяльність суб'єкта господарювання, якщо вона здійснюється в межах закону;

відповідальності органу державного нагляду (контролю) та його посадових осіб за шкоду, заподіяну суб'єкту господарювання внаслідок порушення вимог законодавства, порушення прав та законних інтересів суб'єкта господарювання;

дотримання умов міжнародних договорів України;

незалежності органів державного нагляду (контролю) від політичних партій та будь-яких інших об'єднань громадян;

наявності одного органу державного нагляду (контролю) у складі центрального органу виконавчої влади.

презумпції правомірності діяльності суб'єкта господарювання у разі, якщо норма закону чи іншого нормативно-правового акта, виданого на підставі закону, або якщо норми різних законів чи різних нормативно-правових актів допускають неоднозначне (множинне) трактування прав та обов'язків суб'єкта господарювання та/або повноважень органу державного нагляду (контролю);

орієнтованості державного нагляду (контролю) на запобігання правопорушенням у сфері господарської діяльності;

недопущення встановлення планових показників чи будь-якого іншого планування щодо притягнення суб'єктів господарювання до відповідальності та застосування до них санкцій;

здійснення державного нагляду (контролю) на основі принципу оцінки ризиків та доцільності [136].

Баклан О. В. слушно зазначає, що, на відміну від норм права, принципи адміністративноправового регулювання підприємництва мають здійснювати не лише звичайне регулятивне упорядкування суспільних відносин у сфері підприємництва, але й фундаментальну, стратегічну, перспективну, програмну оптимізацію цих відносин. Тобто, принципи адміністративноправового регулювання підприємництва порівняно з нормами права завжди повинні мати більш потужніший упорядковувачий системоутворюючий вплив на суспільні відносини у цій сфері [75].

Таким чином, за результатами проведеного наукового дослідження, з урахуванням природи адміністративно-правового регулювання та сфери

підприємницької діяльності, вважаємо за доцільне визначити такі основні принципи адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності:

1. **Принцип верховенства права** – будь-які дії державних органів повинні базуватися на законі.
2. **Принцип свободи підприємництва** – дозволено все, що прямо не заборонено законом.
3. **Принцип публічності та прозорості** – доступність і відкритість адміністративних процедур.
4. **Принцип пропорційності** – державне втручання має бути мінімально необхідним, щоб не обмежувати бізнес надмірно.
5. **Принцип рівності суб'єктів** – усі підприємці мають однакові права та обов'язки незалежно від форми власності.
6. **Принцип захисту прав і законних інтересів** – гарантії прав підприємців, працівників і споживачів.
7. **Принцип відповідальності** – невиконання вимог тягне адміністративні санкції.
8. **Принцип ефективності та доцільності** – регулювання має сприяти розвитку бізнесу, а не створювати надмірні бар'єри.

Таким чином, варто зробити констатуючий висновок, що функції адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності відображають що робить адміністративно-правове регулювання, а принципи – як саме воно здійснюється.

1.3. Адміністративно-правові механізми регулювання підприємницької діяльності

Під адміністративно-правовим регулюванням підприємницької діяльності слід розуміти вид регулювання, що впливає на суспільні відносини у певній сфері.

Воно здійснюється уповноваженими органами державної влади за допомогою спеціалізованих органів. Дійсно, можна сказати також, що це методи та система юридичних прийомів, що виникають у сфері підприємницької діяльності під впливом відповідних адміністративно-правових норм, а також процеси та умови їх виникнення.

Нормативно-правова база, що регулює підприємницьку діяльність включає низку законів, у тому числі: Конституція України [8], Цивільний кодекс України [36], Митний кодекс України [54], Закон України «Про господарські товариства» [39], Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» [40], Закон України «Про акціонерні товариства» [41], Закон України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» [43], Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» [55], Закон України «Про фермерське господарство» [56].

Отже, поняття та структура адміністративно-правових механізмів налаштування та контролю за підприємництвом заслуговують на увагу як об'єкт наукового дослідження. Це пов'язано з особливостями адміністративного права та об'єктивною необхідністю вивчення механізмів регулювання в цій сфері з метою повноти та всебічності наукового дослідження.

Актуальним є виконання наукового дослідження особливостей поняття «правове регулювання». Крім того, необхідно здійснити аналіз адміністративно-правового механізму регулювання в підприємстві, провівши для цього дослідження нормативно-правових актів, що регулюють підприємницьку діяльність.

З економічної точки зору, підприємницька діяльність допомагає залучати значні обсяги коштів у різні сектори національної економіки та сприяє загальному розвитку національної економіки. Активні учасники підприємницької діяльності є найбільшими та найважливішими платниками податків. Соціальні ефекти підприємництва також заслуговують на увагу, оскільки розгалужена мережа малих

і середніх підприємств сприяє створенню численних робочих місць.

Визначаючи адміністративно-правові аспекти підприємницької діяльності, держава встановлює форми і методи управління такою діяльністю. Аналогічно з таким ефективним елементом державної адміністративно-правової політики в сфері правового регулювання підприємництва має бути державне регулювання та контроль. Однак, як показує практика, позитивні аспекти юридичного контролю підприємництва не є чітко вираженими через слабкість самої держави, тоді як негативні аспекти становлять особливу групу чинників, що перешкоджають нормальному розвитку підприємницької діяльності в нашій країні.

Оскільки підприємницька діяльність є однією зі сфер взаємодії держави та економіки, вона потребує відповідної підтримки з боку держави, зокрема адміністративно-правових засобів, тобто спеціальних правових механізмів впливу на поведінку її суб'єктів. Нормативно-правове налаштування, впорядкування та контролю в сфері господарської діяльності є важливим елементом взаємодії держави і суспільства, зокрема шляхом встановлення адміністративно-правового режиму.

Дослідження правового впорядкування підприємницької діяльності висвітлено у працях таких науковців, як Є. Ю. Подорожній [57], В. І. Теремецький [58], Л. Р. Біла [59], М. Г. Ісаков [60], С. Б. Жарая [61] та інших.

Є. Ю. Подорожній проаналізував, що правове регулювання – це «діяльність держави і суспільства в процесі підготовки і прийняття правових норм, реалізації їх у конкретних відносинах і застосування державного примусу до правопорушників з метою досягнення стабільного правопорядку в суспільстві» [57].

Дійсно, правове регулювання – це цілеспрямований вплив на поведінку людей і суспільні відносини завдяки юридичним елементам.

Щодо адміністративно-правового впорядкування та контролю, то важливо зазначити, що з огляду на предмет і методи галузі адміністративного права, організаційно-юридичне врегулювання є особливими правовими механізмами, за допомогою яких адміністративне право впливає на поведінку та діяльність.

Теремецький В. І. адміністративно-правове регулювання описує як «цілеспрямований вплив правових норм, прийнятих державою, забезпечений відповідними адміністративно-правовими засобами, за допомогою яких упорядковуються суспільні відносини» [58].

Стеценко С. Г. таке врегулювання розглядає як систему юридичних елементів та прийомів, завдяки яким реалізується правничий контроль громадських зв'язків у певній галузі адміністративного права [62].

Коли йдеться про підприємницьку діяльність, то слід зазначити, що це одна зі сфер економічної діяльності, головною ознакою якої є отримання прибутку. Однак десятки індивідів підприємництва не розглядають отримання прибутку як основну мету своєї діяльності, оскільки основною метою для них є вирішення суспільних проблем.

Таким чином, можна сказати, що підприємницька діяльність – це сукупність суспільних благ, пов'язаних з підприємницькою діяльністю, спрямованих на задоволення приватних і публічних потреб та легальних, дозволених зацікавлень фізичних чи юридичних осіб та держави. Ці суспільні блага визначаються окремими сферами суспільного виробництва (виробництво та реалізація виробів, здійснення завдань, втілення будь-якого сервісу вартісного характеру, що мають певну ціну), соціально-економічна цінність яких визнається і гарантується законодавством України.

Поняття «підприємницька діяльність» була предметом багатьох досліджень науковців. Ось, Л. Біла визначає поняття «підприємницька діяльність» та пов'язує його з поняттям «бізнес». Авторка розуміє цей термін як «функціонування установ, підприємств та організацій, спрямовану на освоєння природних ресурсів, виробництво, купівлю та продаж товарів і послуг, а також на обмін інших товарів, послуг та грошей на користь інших» [59].

Вчений А. Гук пояснює поняття «підприємницька діяльність» і показує, що це особлива активність людини, певний вид діяльності, який використовує фізичну силу. Крім того, автор зазначає, що особливістю принципу обраної діяльності є ініціативність. Активна та ініціативна людина може розпочати будь-яку діяльність

у будь-який час і може вносити в свою діяльність інновації та новизну [63].

Загалом, можна зазначити, що адміністративно-правові механізми включають:

адміністративно-правові норми;

суспільні відносини, що створюються в галузі державного управління (суб'єкти управління, юридичні факти (правомірні та неправомірні дії та події), об'єкти охоронного впливу);

індивідуальні акти;

процедури оформлення документів;

засоби діяльності суб'єкта адміністративної юрисдикції.

Під механізмом організаційно-юридичного врегулювання та контролю підприємництва слід розуміти сукупність упорядкованих адміністративно-правових засобів, що контролюють та систематизують відносини, які реалізуються в галузі підпорядкованому державі контролю за підприємницькою діяльністю. Структура цього механізму є такою:

1) адміністративно-правові норми;

2) зв'язки, що реалізуються в сфері безпосередньої дії адміністративно-правових норм;

3) акти, що містять відповідні адміністративно-правові норми.

Отже, проаналізуємо нормативно-правову базу, що регулює підприємницьку діяльність.

Відповідно до статті 42 Конституції України, кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом. Підприємницька діяльність депутатів, посадових і службових осіб, органів державної влади та органів місцевого самоврядування обмежується законом. Держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності. Не допускаються зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція [8].

Також проаналізуємо, нормативно-правові акти, що врегульовують та контролюють відносини між особами, які реалізують підприємницьку діяльність.

Підприємництво – відносно нове явище в Україні. Підставою для його правового вираження стало прийняття Закону України «Про підприємництво» від 7 лютого 1991 року № 698-XII [64].

Прикметно, що у вітчизняній правовій думці, говорячи про сферу підприємницької діяльності, мають на увазі таку галузь, як «господарське право». Сформульована модель знайшла своє відображення та застосування в українському правовому законодавстві. Зокрема, в наступному законодавчому акті – Законі України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від 22 березня 2012 року № 4618-VI [65]. Наразі це один з провідних профільних законів у галузі контролю та врегулювання підприємництва.

Господарським кодексом України, що діяв з 1 січня 2004 р. по 25 серпня 2025 р., було визначено основні засади господарювання в Україні та унормовано досить широке коло громадських зв'язків, що реалізуються в ході створення та втілення господарської діяльності між всіма фізичними і юридичними особами, а також низку інших господарських відносин [19].

Щодо Цивільного кодексу України, то останній регулює особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників [36].

Норми, закріплені у Митному кодексі України, врегульовують та контролюють підприємництво, пов'язане з митними операціями, а також іншими операціями, пов'язаними з ними [54].

Б. Авер'янов визнає підпорядковане державі врегулювання підприємництва як засновану на законодавстві форму державного впливу на господарську діяльність, що полягає у можливості державної влади встановлювати та застосовувати правила, спрямовані на забезпечення належних умов для реалізації підприємництва фізичними та юридичними особами, а також застосовувати юридичні санкції у разі невиконання цих правил [66].

Організаційно-юридичне врегулювання та контроль такої діяльності здійснюється за допомогою певних інструментів, які в сукупності складають

структуру адміністративно-правового регулювання. У загальній теорії права до основних елементів механізму правового регулювання відносять:

- 1) правопорядок, його принципи, закріплені в законах та інших нормативно-правових актах;
- 2) юридичні факти;
- 3) правовідносини.

Виходячи з цього, М. Г. Ісаков висловлює таку точку зору, що основними елементами організаційно-юридичного регулювання підприємництва є певні правила поведінки у сфері адміністративного права, юридичні факти та адміністративні правовідносини, що виникають за участю суб'єктів господарювання [60].

Б. Жарая визначає механізми державного регулювання через систему заходів, що забезпечують реалізацію підпорядкованій державі політику та впорядкування підприємницької діяльності. На думку автора, першою групою механізмів є створення нормативно-правової бази, що регулює державне керування підприємницькою діяльністю. Друга група механізмів – формування нових інститутів, організаційних структур та інструментів державного контролю щодо підприємницької діяльності та кадрове забезпечення системи регулювання підприємницької діяльності [61].

Таким чином, під адміністративно-правовим регулюванням підприємницької діяльності слід розуміти вид регулятивного впливу на суспільні відносини у відповідній сфері, який здійснюється уповноваженими органами державної влади за допомогою спеціалізованих органів.

Під регулюванням розуміють про методи та правові інструменти, які виникають у сфері підприємницької діяльності під впливом відповідних адміністративно-правових норм, а також процеси та умови їх виникнення. Дійсно, саме Конституція України, Цивільний кодекс України, Митний кодекс України, а також закони України «Про господарські товариства», «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», «Про акціонерні товариства», «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» та інші

регулюють підприємницьку діяльність.

Висновки до розділу 1

Адміністративно-правове регулювання відносин, що виникають у процесі здійснення юридичними особами приватного права комерційної діяльності, має істотний вплив як на суб'єктів підприємництва, так і на державу. Проведене в розділі 1 дослідження дозволило уточнити теоретико-правові засади адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності та окреслити логіку побудови відповідних механізмів публічного управління.

З'ясовано, що адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності є різновидом правового регулювання, який реалізується в сфері публічного управління та характеризується поєднанням нормативного впливу, адміністративних процедур і владно-організаційних засобів. Встановлено, що його зміст формують: адміністративно-правові норми; правовідносини між суб'єктами підприємництва та органами публічної адміністрації; юридичні факти, що зумовлюють виникнення, зміну чи припинення таких відносин; індивідуальні акти та процедури їх ухвалення; форми контролю і нагляду, а також заходи юридичної відповідальності.

На цій основі обґрунтовано авторське розуміння адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності як системи правових норм та управлінських засобів, спрямованих на організацію, контроль і забезпечення законності в сфері бізнесу. Таке визначення відображає двоїсту природу явища: з одного боку – забезпечення свободи підприємництва та розвитку економіки, з іншого – охорону публічних інтересів, зокрема прав споживачів, добросовісної конкуренції, безпеки та екологічної рівноваги.

Важливим результатом є систематизація нормативної основи регулювання підприємництва. Показано, що зміст адміністративно-правового впливу формують

конституційні гарантії свободи підприємницької діяльності, рівності суб'єктів права власності, захисту конкуренції та права на судовий захист, а також норми законодавчих актів, які визначають правовий статус суб'єктів господарювання та процедурні правила державного втручання (реєстраційні, дозвільні, ліцензійні, контрольні тощо).

Здійснено узагальнення функціонального призначення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності. Доведено, що функції відображають основні напрями впливу органів державної влади та місцевого самоврядування на бізнес-середовище та можуть бути представлені як: організаційна (упорядкування правил ведення бізнесу та процедур), регулятивна (встановлення стандартів і меж дозволеної поведінки), контрольна (нагляд за дотриманням законодавства), охоронна (захист прав та законних інтересів учасників ринку), превентивна (запобігання зловживанням, тінізації, недобросовісній конкуренції) та координаційна (узгодження діяльності органів влади, забезпечення стабільності регуляторного середовища). У сукупності зазначені функції розкривають зміст регулювання як управлінської діяльності, що має бути орієнтована на результат та мінімізацію надмірних бар'єрів для господарювання.

Окреслено принципи адміністративно-правового регулювання підприємництва, які визначають як саме повинен здійснюватися регулятивний вплив. Обґрунтовано, що до базових принципів належать: верховенство права, свобода підприємництва, публічність і прозорість адміністративних процедур, пропорційність державного втручання, рівність суб'єктів, захист прав і законних інтересів, відповідальність, а також ефективність і доцільність регулювання. Встановлено, що наведені принципи мають багаторівневу нормативну опору: від конституційних положень до спеціального законодавства в сферах регуляторної політики, дозвільної системи та державного нагляду (контролю).

Окремо підкреслено значення гарантій від незаконного втручання держави в підприємницьку діяльність, які випливають з конституційної вимоги діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, визначені законом, а також з гарантій

судового оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів влади та права на відшкодування шкоди, заподіяної незаконними управлінськими рішеннями. Ці положення формують процесуальний «запобіжник» від свавілля та визначають обов'язкові стандарти належного врядування у взаєминах держави і бізнесу.

Зроблено висновок, що принципи мають не лише регулятивну, а й стратегічну (програмну) функцію: вони задають орієнтири для законодавця та правозастосувача щодо побудови якісної регуляторної політики. В цьому контексті обґрунтовано доцільність посилення підходів, що забезпечують економічну доцільність та наукову обґрунтованість регуляторних рішень, їх прогнозованість і узгодженість із цілями державної політики.

Розкрито зміст адміністративно-правових механізмів регулювання підприємницької діяльності як упорядкованої сукупності засобів, що забезпечують реалізацію норм права в конкретних управлінських відносинах. Показано, що механізм включає нормативний блок (адміністративно-правові норми), інституційний блок (органи державної влади і місцевого самоврядування, а також незалежні регулятори, їх компетенція), процедурний блок (адміністративні процедури, оформлення документів), а також контрольний і відповідальнісний блоки (нагляд, санкції, відновлювальні заходи).

На основі аналізу елементного складу механізму зроблено висновок, що практичне функціонування адміністративно-правового регулювання в сфері підприємництва забезпечується, зокрема, через: державну реєстрацію та облік суб'єктів господарювання; дозвільні та ліцензійні процедури; встановлення технічних, якісних та безпекових стандартів; інструменти державного нагляду (контролю) з урахуванням ризикоорієнтованих підходів; застосування заходів адміністративного примусу і відповідальності, а також через механізми захисту конкуренції. При цьому ефективність механізмів безпосередньо залежить від збалансованості між охороною публічного інтересу та забезпеченням передбачуваності й мінімізації адміністративного тиску на бізнес.

Сформована концепція дозволяє запропонувати функціонально-нормативну класифікацію принципів адміністративно-правового регулювання підприємництва:

конституційно-правові (засновані на верховенстві права, свободі підприємництва, рівності суб'єктів, гарантіях захисту прав і конкуренції); загальнорегуляторні (принципи державної регуляторної політики – доцільність, адекватність, ефективність, збалансованість, передбачуваність, прозорість і врахування громадської думки); процедурно-галузеві (принципи дозвільної системи та державного нагляду (контролю), включно з презумпцією правомірності діяльності суб'єкта господарювання, плановістю, недопущенням дублювання повноважень, відповідальністю органу контролю за заподіяну шкоду тощо). Такий підхід дає змогу окреслити «архітектуру» регулювання та коректно співвіднести загальні засади з правилами, що діють у конкретних адміністративних процедурах.

Водночас, аналіз доктринальних позицій щодо розвитку адміністративно-правового регулювання економіки підтвердив обґрунтованість включення до системи принципів додаткових орієнтирів, що мають прикладне значення для підприємництва, зокрема: принципу системного підходу до державного втручання в економічні процеси; принципу партнерства (узгодження інтересів держави та бізнесу); принципу пропорційності як заборони встановлення надмірних зобов'язань для суб'єктів господарювання. Показано, що зазначені орієнтири корелюють з підходами державно-приватного партнерства та сучасними стандартами регуляторної якості.

З урахуванням викладеного, для підвищення якості адміністративно-правового регулювання підприємництва на концептуальному рівні доцільно акцентувати на двох функціонально-структурних принципах, які мають формувати нормотворчу та правозастосовну діяльність у сфері господарювання:

принцип економічної доцільності – регуляторне втручання має бути виправданим існуванням суспільно значущої проблеми та забезпечувати позитивний баланс витрат і вигод для держави, бізнесу й громадян;

принцип наукової обґрунтованості – рішення регуляторних органів повинні базуватися на доказах, аналізі альтернатив, оцінці ризиків і прогнозі наслідків, а не на ситуативних чи політично мотивованих підходах.

РОЗДІЛ 2. СИСТЕМА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

2.1. Правовий статус органів державної влади в сфері регулювання підприємницької діяльності, їх роль та функції

Підприємництво набуває все більшого значення в процесі ринкової трансформації економіки України. Аналізуючи, можна сказати, що підприємництво має безпосередній вплив на становлення та розвиток ринкових інститутів, у тому числі на відтворення вільного конкурентного середовища. Юридичне впорядкування щодо підприємницької діяльності забезпечує як внутрішні, так і зовнішні умови її розвитку та функціонування. Особливе значення для систематизування підприємництва має організаційно-юридичне регламентування.

Іншими словами, ефективна підприємницька діяльність можлива лише за наявності соціально-економічних, правових та психологічних умов, стимулів для розвитку бізнесу та залучення матеріальних і фінансових ресурсів на сприятливих умовах. У цьому полягає суть державної підтримки підприємництва, основними елементами якої є, зокрема, нормативно-правове регулювання, фінансова підтримка, майнова підтримка та інформаційна підтримка.

Відносини адміністративного характеру виникають між публічною владою та суб'єктами господарювання в особі органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, по-перше, тому, що в цих відносинах органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування є органами публічної влади, а не суб'єктами господарювання, наділеними господарською компетенцією, а по-друге, тому, що їх діяльність у сфері господарювання (адміністративно-господарська діяльність) є публічно-владною, Це відноситься до того, що їх діяльність у сфері господарювання (адміністративно-господарська діяльність) пов'язана з

виконанням публічно-владних повноважень, тобто владних управлінських функцій.

Державне регулювання в сфері підприємництва здійснюється низкою органів влади, кожен з яких використовує свої специфічні методи для забезпечення стабільності та безпеки суб'єктів підприємництва. Гарантування фінансово-економічної безпеки підприємств включає кілька важливих аспектів, серед яких макроекономічна стабільність, захист економічних інтересів держави, підвищення добробуту населення, стимулювання інвестицій і конкуренції та підтримання національної безпеки.

Державне регулювання – це система прийняття рішень (управління) та практичного здійснення заходів і процедур, спрямованих на забезпечення запланованого рамкового режиму (умов) функціонування та розвитку економічної (господарської) системи [14].

На думку Лотарєва А. Г., державне регулювання – це одна з функцій державного управління або системи інструментарію цільового впливу на ринкові процеси [15].

Козловський Є. В. зазначає, що державне регулювання виступає як інструмент, що забезпечує загальні умови його існування, вирівнює стартові умови його суб'єктів та усуває негативні прояви ринкової стихії [16].

Мазій Н. Г. вказує, що державне регулювання передбачає встановлення державою кількісних та/або якісних обмежень на свободу вибору прийняття рішень осіб чи організацій, недотримання яких породжує застосування відповідними органами санкцій за порушення нормативно-правової бази [17].

Адамовська В. С. вважає, що державне регулювання є сукупністю форм і методів цілеспрямованого впливу держави на розвиток суспільного способу виробництва. Відповідно, вплив на процеси розвитку об'єкта здійснює державне регулювання, а до забезпечення стабільності цих процесів належить його інструментарій [18].

Отже, потребує детального розгляду питання суб'єктного складу адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності.

Дослідження питання системи суб'єктів адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності сформує уявлення про роль та місце в такому процесі державних органів та сприятиме подальшій розробці пропозицій по удосконаленню законодавства у цій сфері.

Роль держави сьогодні проявляється в регулюванні ринкової економіки через законодавчий вплив, переважно в сфері підприємницької діяльності. Основна роль у регулюванні підприємницької діяльності належить правовому регулюванню.

Дослідження правового статусу органів виконавчої влади в підприємництві висвітлено в працях таких науковців, як: О. Ю. Дрозд [6], Л. В. Хомко [7], Г. В. Рибницький [9], Н. Данік [13] та інших. Проте, вони носять загальний характер. Отже актуальним є проведення наукового дослідження особливості поняття «правовий статус», а також здійснення аналізу правового статусу органів виконавчої влади в підприємництві. Вважаємо за необхідне, розкрити роль органів виконавчої влади в підприємницькій діяльності.

Взагалі правовий статус як багатовимірна категорія має, по-перше, загальний та універсальний характер і охоплює статус різних суб'єктів правовідносин, таких як держава, суспільство та індивіди. По-друге, він відображає індивідуальні особливості суб'єкта та його фактичне становище в різних системах суспільних відносин. По-третє, воно не може бути реалізоване без передбачених законом обов'язків, юридичної відповідальності та, за необхідності, юридичних гарантій.

Безумовно, «адміністративно-правовий статус» є різновидом загального поняття «правовий статус», який визначається типом суб'єкта (фізична чи юридична особа) адміністративно-правових відносин [6].

Підприємницька діяльність здійснюється відповідно до встановлених державою загальнообов'язкових правил поведінки у цій сфері, які забезпечуються різними правовими засобами та методами, в тому числі адміністративно-правовими. Тому підприємницька діяльність перебуває під охороною адміністративного права та підпадає під вплив адміністративно-правових норм.

Таким чином, держава використовує різні засоби регулювання підприємництва з метою реалізації економічної політики та виконання цільових

економічних та інших програм, а також програм економічного і соціального розвитку. Засоби державного регулювання підприємницької діяльності – це засоби та методи, за допомогою яких держава впливає на відносини у сфері підприємництва.

Під суб'єктом реалізації політики в сфері підприємництва розуміється система державних і недержавних органів, організацій громадянського суспільства та суб'єктів господарювання, які здійснюють скоординовану регуляторну діяльність з метою підготовки, прийняття, відстеження результативності та внесення змін до регуляторних актів у сфері підприємництва відповідно до засад, способів та процедур, встановлених законодавством України [7].

До них належать національні органи, що реалізують регуляторну політику щодо підприємницької діяльності:

Верховна Рада України – як єдиний законодавчий орган країни, формує та визначає основні засади державної політики в цій сфері;

Президент України – як глава держави, в межах своїх повноважень гарантує цілеспрямовану діяльність усіх органів державної влади у формуванні та реалізації політики, визначає її основні напрями та систему найбільш актуальних завдань у сфері економічної діяльності;

Кабінет Міністрів України – як вищий орган адміністративної влади, реалізує єдину регуляторну політику, забезпечує безперервне та послідовне виконання законодавства щодо підприємництва, формує загальнодержавну програму її розвитку та реалізує її через притаманні йому структури, а також організовує діяльність інших центральних органів виконавчої влади.

В своїй праці Килин О. В., Вітер О. М. та Свелебан Н. А. визначають методи державного регулювання економіки, як способи впливу держави через законодавчі, виконавчі органи та Національний банк України на сферу підприємництва, інфраструктуру ринку, некомерційний сектор економіки з метою створення або забезпечення умов їхньої діяльності відповідно до пріоритетів державної економічної політики. Кожен метод ґрунтується на використанні сукупності інструментів (регуляторів, важелів) [22].

Зазначені автори класифікують методи державного регулювання за двома ознаками: за формами впливу (прямого, непрямого) та засобами впливу (правові, адміністративні, економічні, пропагандистські) [22].

Методи прямого впливу безпосередньо впливають на функціонування суб'єктів ринку за допомогою інструментів адміністративно-правового характеру (регламентують діяльність суб'єктів господарювання) та економічних інструментів прямого впливу (спрямовані на регулювання темпів зростання та структури економіки, обсягів виробничого та невиробничого споживання, масштабів діяльності суспільного сектору економіки). До інструментів прямого державного регулювання відносять нормативно-правові акти, макроекономічні плани та цільові комплексні програми, державні замовлення, централізовано встановлені ціни, нормативи, ліцензії, квоти, державні бюджетні витрати, ліміти [22].

Методи непрямого регулювання регламентують поведінку суб'єктів ринку не прямо, а опосередковано, через створення певного економічного середовища, яке змушує їх діяти в потрібному державі напрямі на підставі мотивації (процес спонукання суб'єктів ринку до діяльності в напрямі державних пріоритетів). Вони включають у себе інструменти фіскальної, бюджетної, грошово-кредитної, інвестиційної, амортизаційної, інноваційної та інших напрямів економічної політики, а також методи морального переконування [14].

За допомогою правових методів забезпечується формування законодавчої і нормативної бази щодо діяльності, функціонування, прав і обов'язків суб'єктів ринку, споживачів, ринкових інституцій, торгових підприємств та організацій. Також забезпечується взаємодія між органами державної влади, місцевого самоврядування і недержавними організаціями щодо розвитку ринку споживчих товарів. Адміністративні методи захищають внутрішній ринок від недоброякісних товарів та фальсифікованих продуктів, забезпечують виробництво якісних споживчих товарів та задовольняють потреби населення в їх споживанні відповідно до затверджених науково обґрунтованих норм [22].

Серед адміністративних методів виділяють три групи засобів: заборона експорту, імпорту, екологічно шкідливих виробництв; прийняття законів та

підзаконних актів; примус виплати мінімальної зарплати, дотримання стандартів. Реалізуються адміністративні засоби через законодавчо встановлені обмеження матеріальних, речових та фінансових потоків у вигляді ліцензій, квот, державних замовлень [22].

Економічна стабільність підприємства є важливою умовою його сталого розвитку та конкурентоспроможності. Вона досягається за рахунок комплексного управління всіма складовими діяльності підприємства, що дозволяє знизити вплив негативних факторів і забезпечити стабільність і прогресивний розвиток в умовах невизначеності та ризику.

Ось, фінансова безпека є однією з найважливіших складових економічної безпеки. Фінанси мають фундаментальне значення для економіки будь-якої країни і виступають «кров'ю» економічної системи. Фінанси – це сукупність економічних відносин, що виникають у процесі грошового обігу.

Сьогодні розвиток підприємництва в Україні підійшов до такого етапу, коли вдосконалення підпорядкованій державі регуляторної політики визначає його подальші перспективи. Як наслідок, питання державного регулювання підприємництва та засобів впливу держави (адміністративної системи в цілому) на підприємницьку діяльність і підприємництво набувають все більшого значення. Слід зазначити, що в Україні ще не завершено формування цілісної системи державного регулювання підприємництва.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» регуляторний орган – Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Національний банк України, Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення, інший державний орган, центральний орган виконавчої влади, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцевий орган виконавчої влади, орган місцевого самоврядування, а також посадова особа будь-якого із зазначених органів, якщо відповідно до законодавства ця особа має повноваження одноособово приймати регуляторні акти. До регуляторних органів також належать територіальні органи центральних органів виконавчої влади,

державні спеціалізовані установи та організації, некомерційні самоврядні організації, які здійснюють керівництво та управління окремими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування, якщо ці органи, установи та організації відповідно до своїх повноважень приймають регуляторні акти [55].

До основних повноважень Верховної Ради України щодо регулювання підприємницької діяльності відносяться:

- прийняття законів;

- затвердження Державного бюджету України та внесення змін до нього, контроль за виконанням Державного бюджету України, прийняття рішення щодо звіту про його виконання;

- визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики, реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору;

- затвердження загальнодержавних програм економічного та науково-науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля;

- здійснення парламентського контролю у межах, визначених цією Конституцією та законом [8].

Відповідно до статті 102 Конституції України, Президент України є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина. Президент України є гарантом реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору [8].

До повноважень Президента України, які можуть стосуватися сфери регулювання підприємницької діяльності, відносяться:

- право законодавчої ініціативи;

- підписує закони, прийняті Верховною Радою України;

- право вето щодо прийнятих Верховною Радою України законів з наступним поверненням їх на повторний розгляд Верховної Ради України;

на виконання Конституції і законів України видає укази і розпорядження, які є обов'язковими до виконання на території України;

зупиняє дію актів Кабінету Міністрів України з мотивів невідповідності Конституції з одночасним зверненням до Конституційного Суду України щодо їх конституційності [8].

Згідно зі статтею 116 Конституції України, Кабінет Міністрів України:

забезпечує реалізацію стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору;

розробляє проект закону про Державний бюджет України і забезпечує виконання затвердженого Верховною Радою України Державного бюджету України, подає Верховній Раді України звіт про його виконання [8].

Загалом, до компетенції Кабінету Міністрів України належать:

1) економічна та фінансова сфера: сприяння розвитку підприємництва на засадах рівності перед законом усіх форм власності та соціальної спрямованості національної економіки, антимонопольно-конкурентне регулювання економіки, вжиття заходів щодо розвитку конкуренції та ринкової інфраструктури, реалізація певної політики щодо підприємництва;

2) вжиття заходів щодо вдосконалення державного врегулювання у сфері науки і техніки у сферах соціальної політики, охорони здоров'я, освіти, науки, культури, спорту, туризму, охорони навколишнього природного середовища та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій; стимулювання інноваційної діяльності на підприємствах, в установах та організаціях; прийняття рішень щодо обмежень та тимчасових заборон (зупинень) [9].

В першу чергу мова йде про Міністерство розвитку економіки, довкілля та сільського господарства України.

Відповідно до Положення про Міністерство розвитку економіки, довкілля та сільського господарства України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 липня 2025 р. № 903, Мінекономіки є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує:

формування та реалізує державну політику економічного та соціального розвитку, зовнішньої торгівлі, державну промислову політику (крім стратегічних галузей промисловості), державну цінову політику, державну політику у сфері технічного регулювання, стандартизації, метрології та метрологічної діяльності, управління об'єктами державної власності, реалізації майна (майнових прав, інших активів) або прав на нього на конкурентних засадах у формі аукціонів, зокрема електронних, та здійснення контролю за її реалізацією, інтелектуальної власності, публічних закупівель, а також державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів, державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, екологічної та в межах повноважень, передбачених законом, біологічної і генетичної безпеки;

формування та реалізує державну інвестиційну політику, державну інноваційну політику в реальному секторі економіки, державну зовнішньоекономічну політику, державну політику у сфері розвитку підприємництва, державно-приватного партнерства;

формування та реалізацію державної політики у сфері державного експортного контролю;

формування державної політики у сфері захисту прав споживачів, державної політики з контролю за цінами, державної регуляторної політики та державної політики з питань ліцензування, дозвільної системи, нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності;

формування та реалізує державну аграрну політику, державну політику у сфері сільського господарства, з питань продовольчої безпеки держави;

формування та реалізацію державної політики у сфері промислової безпеки, охорони праці, гігієни праці, поводження з вибуховими матеріалами, здійснення державного гірничого нагляду, здійснення державного нагляду та контролю за додержанням вимог законодавства про працю та зайнятість населення [10].

Значні повноваження в сфері адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності має також Міністерство фінансів України (Мінфін),

яке є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову, бюджетну та боргову політику, державну політику у сфері міжбюджетних відносин та місцевих бюджетів, державну політику у сфері бухгалтерського обліку та аудиту, а також забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері контролю за дотриманням бюджетного законодавства, державного фінансового контролю, державного внутрішнього фінансового контролю, казначейського обслуговування бюджетних коштів, коштів клієнтів відповідно до законодавства, запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, забезпечує формування державної політики у сфері організації та контролю за виготовленням цінних паперів, документів суворої звітності та забезпечує формування та реалізацію єдиної державної податкової, митної політики, державної політики з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового та митного законодавства, державної політики у сфері контролю за трансфертним ціноутворенням, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску, державної політики у сфері видобутку, виробництва, використання та зберігання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення та напівдорогоцінного каміння, їх обігу та обліку [141].

Міністерство внутрішніх справ України (МВС) виконує регулюючі функції в сфері підприємництва поряд з іншими функціями державного управління, зокрема:

забезпечує ліцензування окремих видів господарської діяльності (наприклад, на такі види підприємницької діяльності, як виготовлення і реалізація спеціальних засобів, споряджених речовинами сльозоточивої дії; виготовлення, ремонт і реалізація спортивної вогнепальної зброї та інше) та здійснює контроль за дотриманням суб'єктами господарювання відповідних ліцензійних умов;

організовує у випадках, передбачених законом, надання адміністративних та інших платних послуг;

веде облік торговельних організацій, підприємств-виробників та суб'єктів підприємницької діяльності незалежно від форми власності, що реалізують транспортні засоби або номерні складові частини до них;

перевіряє у разі дорожнього перевезення небезпечних вантажів відповідність транспортних засобів та обладнання з видачею відповідного свідоцтва про допущення до перевезення небезпечних вантажів;

здійснює контроль за забезпеченням організації підготовки водіїв транспортних засобів та уповноважених з питань безпеки перевезення небезпечних вантажів, приймає іспити та видає відповідні свідоцтва установленого зразка [140].

Міністерство культури України здійснює відповідно до закону нагляд за виконанням робіт з дослідження, консервації, реабілітації, реставрації, ремонту, пристосування і музеєфікації пам'яток та інших робіт на пам'ятках, об'єктах археологічної спадщини і в зонах їх охорони, на охоронюваних археологічних територіях, в історичних ареалах населених місць [142] – тобто виконує функцію суб'єкта контролю та нагляду за підприємницькою діяльністю в зазначеній сфері.

Міністерство охорони здоров'я України (МОЗ) є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах:

епідеміологічного нагляду (спостереження);

розвитку медичних послуг, забезпечення державних фінансових гарантій медичного обслуговування населення;

технічного регулювання медичних виробів, медичних виробів для діагностики *in vitro*, активних медичних виробів, які імплантують, косметичної продукції;

забезпечення населення якісними, ефективними та безпечними лікарськими засобами, створення, виробництва, контролю якості та реалізації лікарських засобів, медичних імунобіологічних препаратів, обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, протидії їх незаконному обігу, а також безпечних медичних виробів та косметичної продукції [143].

Державна регуляторна служба (ДРС) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України, що реалізує державну регуляторну політику, політику з питань нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, ліцензування та дозвільної системи у сфері господарської діяльності та дерегуляції господарської діяльності. Державна регуляторна служба України є спеціально уповноваженим органом з питань ліцензування у сфері господарської діяльності [11].

Державна регуляторна служба забезпечує реалізацію державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності і політики з питань дерегуляції господарської діяльності на засадах економічної доцільності та ефективності дії регуляторних актів, зниження рівня втручання держави у діяльність суб'єктів господарювання та усунення перешкод для розвитку господарської діяльності [11].

Державна регуляторна служба відповідно до покладених на неї завдань:

узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до її компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України та подає їх в установленому порядку Міністрові розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства;

проводить експертизу проектів законів України, інших нормативно-правових актів, які регулюють господарські та адміністративні відносини між регуляторними органами або іншими органами державної влади та суб'єктами господарювання, подає розробникам таких проектів пропозиції щодо їх вдосконалення відповідно до принципів державної регуляторної політики;

проводить у порядку, встановленому Законом України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», аналіз проектів регуляторних актів, що подаються на погодження, та відповідний аналіз регуляторного впливу на відповідність вимогам статей 4, 5, 8 і 9 Закону та приймає рішення про погодження таких проектів або про відмову в їх погодженні;

погоджує проекти нормативно-правових актів з питань нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, у сфері ліцензування (зокрема проекти ліцензійних

умов), що розробляються та/або приймаються органами виконавчої влади, державними колегіальними органами;

проводить в установленому Кабінетом Міністрів України порядку перевірки додержання органами державного нагляду (контролю) вимог Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» в частині здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності;

забезпечує в установленому Кабінетом Міністрів України порядку складення та затвердження планів комплексних планових заходів державного нагляду (контролю);

здійснює в межах своєї компетенції контроль за додержанням дозвільними органами (їх посадовими особами) вимог законодавства з питань видачі документів дозвільного характеру та встановленого порядку їх видачі [11].

Відповідно до пункту 6 частини першої статті 4 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності», ДРС утворює Експертно-апеляційну раду з питань ліцензування та забезпечує її діяльність [83]. Згідно з частиною першою статті 5 зазначеного Закону, Експертно-апеляційна рада з питань ліцензування є постійно діючим колегіальним органом при ДРС [83]. Частина п'ята цього Закону передбачає, що склад Експертно-апеляційної ради з питань ліцензування формується за пропозиціями громадських організацій, суб'єктів господарювання та їх об'єднань, посадових осіб органів ліцензування та наукових установ і затверджується спеціально уповноваженим органом з питань ліцензування [83].

Згідно з частиною другою статті 5 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності», обов'язками Експертно-апеляційної ради з питань ліцензування є:

- 1) розгляд скарг здобувачів ліцензії, ліцензіатів на рішення, дії (бездіяльність) органу ліцензування щодо порушення законодавства у сфері ліцензування;

2) розгляд звернень органів ліцензування щодо проведення позапланових перевірок додержання ліцензіатами вимог ліцензійних умов на підставах, передбачених пунктами 2, 4 і 5 частини третьої статті 19 цього Закону [83].

Державна податкова служба України (ДПС) є також одним з центральних органів виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів та який реалізує державну податкову політику, державну політику з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування [12].

Основними завданнями Державної податкової служба є: реалізація державної податкової політики, здійснення в межах повноважень, передбачених законом, контролю за надходженням до бюджетів та державних цільових фондів податків, зборів, платежів, державної політики у сфері контролю за виробництвом та обігом спирту етилового, спиртових дистилятів, біоетанолу, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, тютюнової сировини, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, пального, державної політики з адміністрування єдиного внеску, державної політики у сфері контролю за своєчасністю здійснення розрахунків в іноземній валюті в установленій законом строк, дотриманням порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), проведення розрахункових операцій, а також за наявністю ліцензій на провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до закону [12].

Варто також зазначити, що Державна податкова служба України має: контролювати своєчасність та повноту сплати податків і зборів; виявляти та запобігати податковим правопорушенням; забезпечувати виконання податкового законодавства; здійснювати моніторинг та аналіз податкової звітності компанії та виявлення ризиків [12].

Центральним органом виконавчої влади в галузі митної справи, з якою пов'язана діяльність достатньо широкого кола суб'єктів господарювання, є Державна митна служба України (Держмитслужба), діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів [12].

Держмитслужба відповідно до покладених на неї завдань у сфері підприємництва:

забезпечує та здійснює контроль за дотриманням вимог законодавства з питань митної справи на всій території України, у тому числі у вільних митних зонах, територіальному морі, пунктах пропуску через державний кордон, прикордонній смузі та контрольованих прикордонних районах, виключній (морській) економічній зоні України та прилеглої зоні України;

забезпечує та здійснює контроль за дотриманням підприємствами і громадянами установленого законодавством порядку переміщення товарів, транспортних засобів через митний кордон України;

забезпечує та здійснює контроль за застосуванням митних режимів, цільовим використанням товарів, поміщених у відповідний митний режим;

вживає заходів щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності під час провадження зовнішньоекономічної діяльності, недопущення переміщення через митний кордон України контрафактних товарів;

впроваджує спрощені митні процедури відповідно до законодавства та сприяє створенню умов для полегшення торгівлі, сприяння транзиту, збільшення товарообігу та пасажиропотоку через митний кордон України;

надає дозволи на провадження митної брокерської діяльності, відкриття та експлуатацію митних складів, складів тимчасового зберігання, магазинів безмитної торгівлі, вантажних митних комплексів, вільних митних зон комерційного або сервісного типу;

проводить оцінку відповідності (повторну оцінку відповідності) підприємств критеріям авторизованого економічного оператора; надає, зупиняє дію та анулює надану підприємству авторизацію авторизованого економічного оператора;

організовує та здійснює провадження у справах про порушення митних правил, контролює дотримання вимог законодавства під час провадження у справах про порушення митних правил;

організовує та проводить верифікацію (встановлення достовірності) документів про походження товарів з України та здійснює у випадках, визначених

міжнародними договорами, видачу сертифікатів про походження товару з України та надання статусу уповноваженого (схваленого) експортера;

проводить відповідно до законодавства документальні перевірки дотримання вимог законодавства з питань митної справи, у тому числі своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати у повному обсязі митних платежів, і зустрічні звірки;

виконує в межах компетенції рішення Ради національної безпеки і оборони України щодо застосування, скасування та внесення змін до спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) до юридичних та/або фізичних осіб, прийнятих і введених у дію відповідно до Закону України «Про санкції»;

забезпечує та здійснює контроль за застосуванням відповідно до закону заходів тарифного та нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності під час пропуску товарів через митний кордон України, випуску їх у відповідний митний режим, а також після такого випуску [12].

Державна аудиторська служба України (Держаудитслужба) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів та який реалізує державну політику у сфері державного фінансового контролю [20].

Держаудитслужба відповідно до покладених на неї завдань здійснює контроль у:

міністерствах, інших органах виконавчої влади, державних фондах, фондах загальнообов'язкового державного соціального страхування, бюджетних установах, суб'єктах господарювання державного сектору економіки, в тому числі суб'єктах господарювання, у статутному капіталі яких 50 і більше відсотків акцій (часток) належать суб'єктам господарювання державного сектору економіки, а також на підприємствах, в установах та організаціях, які отримують (отримували у періоді, який перевіряється) кошти з бюджетів усіх рівнів, державних фондів та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування або

використовують (використовували у періоді, який перевіряється) державне чи комунальне майно (далі - підконтрольні установи);

суб'єктах господарської діяльності незалежно від форми власності, які не віднесені законодавством до підконтрольних установ, за судовим рішенням, ухваленим у кримінальному провадженні [20].

Державна служба України з питань праці (Держпраці) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра економіки, довкілля та сільського господарства, і який реалізує державну політику у сферах промислової безпеки, охорони праці, гігієни праці, поводження з вибуховими матеріалами промислового призначення, здійснення державного гірничого нагляду, а також з питань нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю, зайнятість населення, загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності, у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, на випадок безробіття (далі - загальнообов'язкове державне соціальне страхування) в частині призначення, нарахування та виплати допомоги, компенсацій, надання соціальних послуг та інших видів матеріального забезпечення з метою дотримання прав і гарантій застрахованих осіб [147].

Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів (Держпродспоживслужба) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України та який реалізує державну політику у галузі ветеринарної медицини, сферах безпечності та окремих показників якості харчових продуктів, карантину та захисту рослин, ідентифікації та реєстрації тварин, санітарного законодавства, санітарного та епідемічного благополуччя населення (крім виконання функцій з реалізації державної політики у сфері епідеміологічного нагляду (спостереження) та у сфері гігієни праці та функцій із здійснення дозиметричного контролю робочих місць і доз опромінення працівників), з контролю за цінами, попередження та зменшення вживання тютюнових виробів та їх шкідливого впливу на здоров'я

населення, метрологічного нагляду, ринкового нагляду в межах сфери своєї відповідальності, насінництва та розсадництва (в частині сертифікації насіння і садивного матеріалу), реєстрації та обліку машин в агропромисловому комплексі, державного нагляду (контролю) у сфері агропромислового комплексу, державного нагляду (контролю) у сферах охорони прав на сорти рослин, насінництва та розсадництва, державного контролю за додержанням законодавства про захист прав споживачів і рекламу в цій сфері, за якістю зерна та продуктів його переробки, державного нагляду (контролю) за додержанням заходів біологічної і генетичної безпеки щодо сільськогосподарських рослин під час створення, дослідження та практичного використання генетично модифікованого організму у відкритих системах на підприємствах, в установах та організаціях агропромислового комплексу незалежно від їх підпорядкування і форми власності, здійснення радіаційного контролю за рівнем радіоактивного забруднення сільськогосподарської продукції і продуктів харчування [149].

Державна служба геології та надр України (Держгеонадра) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра економіки, довкілля та сільськогосподарства [144]. Держгеонадра у сфері контролю та нагляду за підприємницькою діяльністю відповідно до покладених на неї завдань:

виконує функції держателя Державного реєстру спеціальних дозволів на користування надрами, Державного реєстру нафтових та газових свердловин, Державного реєстру артезіанських свердловин;

здійснює державну реєстрацію та веде облік робіт і досліджень, пов'язаних з геологічним вивченням надр;

надає в установленому порядку спеціальні дозволи на користування надрами (у тому числі на користування нафтогазоносними надрами);

проводить планові та позапланові перевірки надрокористувачів, за результатами яких (у разі виявлення порушень вимог законодавства) складає акти, видає обов'язкові для виконання вказівки (приписи), визначає строк для усунення виявлених недоліків і порушень вимог законодавства;

здійснює державний контроль за дотриманням правил і нормативів користування нафтогазоносними надрами [144].

Державне агентство лісових ресурсів України (Держлісагентство) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра економіки, довкілля та сільського господарства [145]. Держлісагентство у сфері регулювання підприємницькою діяльністю відповідно до покладених на нього завдань:

здійснює державний контроль за дотриманням вимог нормативно-правових актів щодо ведення лісового господарства;

організовує видачу в установленому порядку спеціальних дозволів на використання лісових ресурсів;

здійснює державний контроль за дотриманням законодавства в галузі мисливського господарства і полювання;

організовує роботу з укладення з користувачами мисливських угідь договорів про умови ведення мисливського господарства та здійснює контроль за їх виконанням [145].

Державна екологічна інспекція України (Держекоінспекція) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра економіки, довкілля та сільського господарства і який реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів [146].

Держекоінспекція у сфері регулювання підприємницькою діяльністю відповідно до покладених на неї завдань:

проводить перевірки (у тому числі документальні), складає відповідно до законодавства акти за результатами здійснення державного нагляду (контролю) за додержанням вимог законодавства з питань, що належать до її компетенції, надає обов'язкові до виконання приписи щодо усунення виявлених порушень вимог законодавства, інформує дозвільні органи про надані приписи суб'єктам господарювання, що провадять діяльність на підставі дозволів у сфері охорони

навколишнього природного середовища, та здійснює контроль за їх виконанням і здійснює лабораторні вимірювання (випробування);

вносить до відповідного органу ліцензування подання про позбавлення ліцензіата права на провадження виду господарської діяльності;

звертається до суду із позовом щодо обмеження чи зупинення діяльності суб'єктів господарювання і об'єктів незалежно від їх підпорядкування та форми власності, якщо їх експлуатація здійснюється з порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища, вимог дозволів на використання природних ресурсів, з перевищенням нормативів гранично допустимих викидів в атмосферне повітря забруднюючих речовин, впливу фізичних та біологічних факторів, лімітів скидів забруднюючих речовин;

звертається з поданням про зупинення дії спеціальних дозволів на користування надрами у разі порушення вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища під час користування надрами в установленому порядку;

пред'являє претензії про відшкодування шкоди, збитків і втрат, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства з питань, що належать до її компетенції, та розраховує їх розмір, звертається до суду з відповідними позовами [146].

Державна служба України з безпеки на транспорті (Укртрансбезпека) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра розвитку громад та територій і який реалізує державну політику з питань безпеки на наземному транспорті [148]. Укртрансбезпека у сфері регулювання підприємницькою діяльністю відповідно до покладених на неї завдань: здійснює ліцензування господарської діяльності з перевезення пасажирів, небезпечних вантажів та небезпечних відходів автомобільним, залізничним транспортом, міжнародні перевезення пасажирів та вантажів автомобільним транспортом; видає свідоцтва про атестацію автостанцій, веде перелік атестованих автостанцій та розміщує зазначений перелік на своєму офіційному веб-сайті; здійснює контроль наявності,

видачу дозвільних документів на здійснення перевезень та контроль відповідності виду перевезення, що фактично здійснюється [148].

Інші міністерства та центральні органи виконавчої влади, у межах своєї компетенції, також опосередковано впливають на підприємницьку сферу.

Таким чином, разом ці органи формують систему державного регулювання фінансово-економічної безпеки підприємств України та забезпечують комплексний контроль і нагляд за різними аспектами господарської діяльності.

Отже, підприємницька діяльність здійснюється відповідно до встановлених державою обов'язкових правил поведінки в цій сфері, які забезпечуються різними правовими інструментами та методами, в тому числі адміністративно-правовими. Адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності тією чи іншою мірою здійснює значна кількість державних органів. Кожен з цих органів вживає відповідних заходів у межах своєї компетенції для досягнення поставлених цілей.

Водночас, погоджуємось з думкою Головач О. А., що органи публічної адміністрації повинні забезпечити функціонування ефективного механізму адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності з метою створення прозорих та однакових для всіх правил ведення бізнесу, що в свою чергу є вирішальною умовою як розвитку національного приватного сектору економіки, так і залучення іноземних інвестицій, приходу на національних ринок провідних міжнародних корпорацій [1].

2.2. Роль та особливості функціонування незалежних регуляторів у сфері адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності

У сфері адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності незалежні регулятори виконують роль спеціалізованих органів, які формально не є частиною класичної вертикалі виконавчої влади, але мають державні повноваження щодо контролю й регулювання ринку.

Роль незалежних регуляторів у підприємницькій сфері:

- забезпечують прозорість і передбачуваність правил для бізнесу;
- виступають гарантом чесної конкуренції;
- зменшують ризик політичного впливу на економіку;
- підвищують інвестиційну привабливість країни.

До незалежних регуляторів в Україні належать:

1. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП): регулює тарифи на електроенергію, газ, тепло та воду; забезпечує баланс між інтересами держави, бізнесу та споживачів.

2. Національний банк України (НБУ): виконує функції регулятора у сфері банківської діяльності та фінансових послуг; забезпечує стабільність національної валюти й банківської системи.

3. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР): регулює діяльність на ринку цінних паперів; запобігає зловживанням на фондовому ринку.

4. Антимонопольний комітет України (АМКУ): контролює дотримання антимонопольного законодавства; запобігає недобросовісній конкуренції та монополізму.

5. Національна рада з питань телебачення і радіомовлення: регулює діяльність у сфері медіа та телекомунікацій; контролює дотримання ліцензійних умов.

Відповідно до частини першої статті 1 Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг», Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП), є постійно діючим центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який утворюється Кабінетом Міністрів України. Особливості спеціального статусу НКРЕКП обумовлюються її завданнями і повноваженнями та визначаються зазначеним Законом, іншими актами законодавства і полягають, зокрема, в особливостях організації та порядку

діяльності НКРЕКП, в особливому порядку призначення членів Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, та припинення ними повноважень, у спеціальних процесуальних засадах діяльності НКРЕКП та гарантії незалежності в прийнятті ним рішень у межах повноважень, визначених законом, встановленні умов оплати праці членів та працівників НКРЕКП. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг є колегіальним органом, що здійснює державне регулювання, моніторинг та контроль за діяльністю суб'єктів господарювання у сферах енергетики та комунальних послуг [150].

Згідно з частиною першою статті 2 Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг», Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, здійснює державне регулювання, моніторинг та контроль за діяльністю суб'єктів господарювання у сферах енергетики та комунальних послуг, зокрема:

1) у сфері енергетики:

діяльності з виробництва, передачі, розподілу, розподілу малими системами розподілу, постачання електричної енергії, зберігання енергії, агрегації;

діяльності з організації купівлі-продажу електричної енергії на ринку «на добу наперед» та внутрішньодобовому ринку, забезпечення купівлі електричної енергії за «зеленим» тарифом, трейдерської діяльності;

діяльності з транспортування, розподілу, зберігання (закачування, відбору), надання послуг установки LNG, постачання природного газу;

діяльності з транспортування нафти, нафтопродуктів та інших речовин трубопровідним транспортом;

2) у сфері комунальних послуг:

діяльності з виробництва теплової енергії на теплогенеруючих установках, включаючи установки для комбінованого виробництва теплової та електричної енергії, транспортування її магістральними та місцевими (розподільчими) тепловими мережами, постачання теплової енергії в обсягах понад рівень, що

встановлюється умовами та правилами провадження господарської діяльності (ліцензійними умовами);

діяльності у сфері централізованого водопостачання та водовідведення в обсягах понад рівень, що встановлюється умовами та правилами провадження господарської діяльності (ліцензійними умовами) [150].

Відповідно до частини першої статті 3 Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг», Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, здійснює державне регулювання з метою досягнення балансу інтересів споживачів, суб'єктів господарювання, що провадять діяльність у сферах енергетики та комунальних послуг, і держави, забезпечення енергетичної безпеки, європейської інтеграції ринків електричної енергії та природного газу України [150].

Згідно зі статтею 2 Закону України «Про Національний банк України», Національний банк України (НБУ) є центральним банком України, особливим центральним органом державного управління, юридичний статус, завдання, функції, повноваження і принципи організації якого визначаються Конституцією України, цим Законом та іншими законами України [151].

Відповідно до статті 99 Конституції України, основною функцією Національного банку є забезпечення стабільності грошової одиниці України [8].

Статтею 7 Закону України «Про Національний банк України» визначено інші функції, які виконує Національний банк, серед яких наступні, що пов'язані зі сферою адміністративно-правового регулювання підприємницькою діяльністю:

виступає кредитором останньої інстанції для банків і організує систему рефінансування;

встановлює для банків правила проведення банківських операцій, бухгалтерського обліку і звітності, захисту інформації, коштів та майна;

здійснює державне регулювання на платіжному ринку, визначає засади функціонування платіжного ринку України, регулює діяльність надавачів платіжних послуг, надавачів обмежених платіжних послуг, платіжних систем та

технологічних операторів платіжних послуг, визначає порядок надання платіжних послуг та обмежених платіжних послуг, здійснює нагляд за діяльністю учасників платіжного ринку;

здійснює банківське регулювання та нагляд на індивідуальній та консолідованій основі;

здійснює державне регулювання та нагляд на індивідуальній та консолідованій основі на ринках небанківських фінансових послуг за діяльністю небанківських фінансових установ, інших осіб, які не є фінансовими установами, але мають право надавати окремі фінансові послуги, та осіб, які надають супровідні послуги, в межах, визначених Законом України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» [152] та іншими законами України;

здійснює погодження статутів банків і змін до них, ліцензування банківської діяльності та операцій у передбачених законом випадках, веде Державний реєстр банків, створює та веде Кредитний реєстр Національного банку України;

здійснює валютне регулювання, визначає порядок виконання операцій в іноземній валюті, організовує і здійснює валютний нагляд за уповноваженими установами;

визначає особливості функціонування банківської системи України, діяльності небанківських фінансових установ та інших осіб, які не є фінансовими установами, але мають право надавати окремі фінансові послуги, регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснює Національний банк, здійснення нагляду, в тому числі валютного, за такими особами у разі введення воєнного стану чи особливого періоду, здійснює мобілізаційну підготовку системи Національного банку;

здійснює відповідно до повноважень, визначених Законом України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» [153], державне регулювання у сферах електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг у банківській системі України та на ринках небанківських фінансових послуг, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснює Національний банк, при наданні платіжних послуг, а також утворює засвідчувальний центр для забезпечення внесення до Довірчого списку відомостей про банки, інших осіб, які

здійснюють діяльність на ринках фінансових послуг, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснює Національний банк, про операторів платіжних систем та/або учасників платіжних систем, технологічних операторів платіжних послуг, які мають намір надавати кваліфіковані електронні довірчі послуги;

здійснює державне регулювання та нагляд у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення за банками та філіями іноземних банків, страховиками (перестраховиками), страховими (перестраховими) брокерами, кредитними спілками, ломбардами, іншими фінансовими установами, реєстрацію чи ліцензування діяльності яких здійснює Національний банк, операторами поштового зв'язку, які надають платіжні послуги та/або послуги поштового переказу, та/або здійснюють валютні операції, операторами платіжних систем, філіями або представництвами іноземних суб'єктів господарської діяльності, які надають фінансові послуги на території України, іншими юридичними особами, які за своїм правовим статусом не є фінансовими установами, але надають окремі фінансові послуги;

забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері захисту критичної інфраструктури щодо банків, інших осіб, що здійснюють діяльність на ринках небанківських фінансових послуг, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснює Національний банк, операторів платіжних систем та/або учасників платіжних систем, технологічних операторів платіжних послуг відповідно до закону, що визначає правові та організаційні засади функціонування і захисту критичної інфраструктури;

здійснює захист прав споживачів фінансових послуг, що надаються банками, а також іншими фінансовими установами та особами, які не є фінансовими установами, але мають право надавати окремі фінансові послуги, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснює Національний банк України;

здійснює нагляд за додержанням банками, іншими фінансовими установами, особами, які не є фінансовими установами, але мають право надавати окремі фінансові послуги, та колекторськими компаніями законодавства про захист прав

споживачів фінансових послуг, у тому числі вимог щодо взаємодії із споживачами при врегулюванні простроченої заборгованості (вимог щодо етичної поведінки) та вимог, встановлених законодавством, щодо забезпечення доступності фінансових та супровідних послуг для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення;

здійснює захист прав споживачів платіжних послуг та обмежених платіжних послуг, а також нагляд за додержанням надавачами платіжних та обмежених платіжних послуг законодавства про захист прав споживачів, у тому числі вимог, встановлених законодавством, щодо забезпечення доступності платіжних та обмежених платіжних послуг для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення;

визначає порядок застосування технології хмарних обчислень та надання хмарних послуг банками, іншими особами, що здійснюють діяльність на ринках небанківських фінансових послуг, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснює Національний банк, операторами платіжних систем та/або учасниками платіжних систем, технологічними операторами платіжних послуг;

встановлює вимоги щодо забезпечення доступності послуг, що надаються у банківській системі України, на ринках небанківських фінансових послуг, державне регулювання та нагляд за діяльністю на яких здійснює Національний банк, а також на платіжному ринку, для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення [151].

Державне регулювання та нагляд за діяльністю на ринках капіталу та організованих товарних ринках здійснює Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) [138].

Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку є державним колегіальним органом, підпорядкованим Президенту України, підзвітним Верховній Раді України [139].

Основними завданнями НКЦПФР є:

формування та забезпечення реалізації єдиної державної політики щодо розвитку і функціонування ринку цінних паперів та похідних (деривативів) в

Україні, сприяння адаптації національного ринку цінних паперів до міжнародних стандартів;

здійснення державного регулювання та контролю за емісією і обігом цінних паперів та похідних (деривативів) на території України;

захист прав інвесторів шляхом здійснення заходів щодо запобігання і припинення порушень законодавства на ринку цінних паперів та законодавства про акціонерні товариства, застосування санкцій за порушення законодавства у межах своїх повноважень;

сприяння розвитку ринку цінних паперів та похідних (деривативів);

здійснення державного регулювання та контролю у сфері спільного інвестування;

здійснення у межах компетенції державного регулювання та контролю у сфері накопичувального пенсійного забезпечення;

здійснення у межах компетенції державного регулювання і нагляду у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму;

здійснення у межах компетенції заходів щодо запобігання і протидії корупції;

здійснення у межах повноважень, визначених законодавством, нагляду на консолідованій та субконсолідованій основі за небанківськими фінансовими групами та їх підгрупами [139].

Антимонопольний комітет України є державним органом із спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності та у сфері публічних закупівель [131]. Відповідно до частини другої статті 1 Закону України «Про Антимонопольний комітет України», особливості спеціального статусу Антимонопольного комітету України обумовлюються його завданнями та повноваженнями, в тому числі роллю у формуванні конкурентної політики [131]. Антимонопольний комітет України підконтрольний Президенту України та підзвітний Верховній Раді України [131].

Згідно зі статтею 3 Закону України «Про Антимонопольний комітет України», основним завданням Антимонопольного комітету України є участь у формуванні та реалізації конкурентної політики в частині:

1) здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції на засадах рівності суб'єктів господарювання перед законом та пріоритету прав споживачів, запобігання, виявлення і припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції;

2) контролю за концентрацією, узгодженими діями суб'єктів господарювання та дотриманням вимог законодавства про захист економічної конкуренції під час регулювання цін (тарифів) на товари, що виробляються (реалізуються) суб'єктами природних монополій;

3) сприяння розвитку добросовісної конкуренції;

4) методичного забезпечення застосування законодавства про захист економічної конкуренції;

5) здійснення контролю щодо створення конкурентного середовища та захисту конкуренції у сфері публічних закупівель;

6) проведення моніторингу державної допомоги суб'єктам господарювання та здійснення контролю за допустимістю такої допомоги для конкуренції [131].

Законом України «Про медіа» встановлено, що Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення – незалежний постійно діючий колегіальний державний орган, що діє на підставі Конституції України, цього Закону та інших законів України і здійснює державне регулювання, нагляд та контроль у сфері медіа (пункт 33 частини першої статті 1) [154].

Статтею 7 Закону України «Про медіа» передбачено основні засади щодо захисту економічної конкуренції у сфері медіа. Зокрема, встановлено, що жодна фізична або юридична особа одноособово та/або спільно з групою пов'язаних осіб не має права контролювати у будь-який спосіб, у тому числі через вплив на формування управлінських та/або наглядових органів суб'єкта у сфері аудіовізуальних медіа, більше 35 відсотків загального обсягу відповідного територіального аудіовізуального медіа-ринку – загальнонаціонального або

регіонального. Жодна фізична або юридична особа одноособово та/або спільно з групою пов'язаних осіб не має права контролювати у будь-який спосіб, у тому числі через вплив на формування управлінських та/або наглядових органів суб'єкта у сфері друкованих медіа, більше 5 відсотків загальної кількості зареєстрованих друкованих медіа. Контроль за дотриманням зазначених вимог здійснює Антимонопольний комітет України. У разі виявлення ознак недотримання суб'єктом у сфері медіа зазначених обмежень Національна рада з питань телебачення і радіомовлення приймає рішення про звернення до Антимонопольного комітету України з повідомленням про наявність ознак порушення законодавства про захист економічної конкуренції [154].

Законом України «Про медіа» визначено інші функції, які виконує Національна рада з питань телебачення і радіомовлення, серед яких наступні, що пов'язані зі сферою адміністративно-правового регулювання підприємницькою діяльністю:

ухвалює рішення щодо необхідності створення каналів мовлення та багатоканальних електронних комунікаційних мереж, що передбачають використання радіочастотного спектра, визначає умови ліцензій та проводить конкурси на отримання ліцензій (частина друга статті 9) [154];

визначає кількість каналів мовлення та ефірних багатоканальних електронних комунікаційних мереж для кожної територіальної категорії (частина шоста статті 10) [154];

за погодженням з Антимонопольним комітетом України та Регулятором комунікаційних послуг визначає порядок розроблення та затвердження тарифів на послуги постачальників електронних комунікаційних послуг для потреб мовлення з використанням радіочастотного спектра (частина четверта статті 24) [154];

здійснює дослідження питання дотримання суб'єктом у сфері медіа вимог до структури власності (стаття 27) [154];

розробляє та затверджує Типовий статут суб'єкта у сфері місцевих публічних аудіовізуальних медіа (частина перша статті 30) [154];

має право на період дії воєнного, надзвичайного стану, а також на час визначеного Національною радою періоду, що необхідний для відновлення сфери медіа, але не більше п'яти років, зменшувати обсяг національного продукту для усіх суб'єктів у сфері лінійних аудіовізуальних медіа (частина п'ята статті 38) [154];

оголошує конкурс на отримання ліцензії на мовлення (частина друга статті 51) [154];

оголошує конкурс на отримання ліцензії на постачання послуг для потреб мовлення (частина третя статті 51) [154];

ухвалює рішення про реєстрацію суб'єкта у сфері медіа (частина тринадцята статті 63) [154];

ухвалює рішення про зміну стандартів (радіотехнологій), за яких кількість каналів мовлення та/або ресурси багатоканальної електронної комунікаційної мережі не зменшуються та які не потребують анулювання чинних ліцензій ліцензіатів (пункт 10 частини першої статті 90) [154];

ухвалює рішення щодо віднесення медіа-сервісів до таких, що спрямовані на територію та аудиторію України (пункт 12 частини першої статті 90) [154];

звертається до іноземних провайдерів аудіовізуальних медіа-сервісів на замовлення, а також провайдерів платформ спільного доступу до інформації (у тому числі іноземних) щодо обмеження поширення на території України програм та/або користувацької інформації, у тому числі користувацького відео, що порушують вимоги статей 36, 42, 119 цього Закону (пункт 14 частини першої статті 90) [154];

здійснює нагляд та контроль за дотриманням суб'єктами у сфері медіа:

а) вимог цього Закону, нормативно-правових актів Національної ради, що регулюють діяльність суб'єктів у сфері медіа, умов ліцензій;

б) вимог Закону України «Про рекламу» [155] щодо порядку поширення (розповсюдження) реклами та спонсорства суб'єктами у сфері медіа;

в) законодавства про кінематографію щодо розповсюдження чи демонстрування суб'єктами у сфері медіа, зокрема у каталогах аудіовізуальних

сервісів на замовлення, творів, розповсюдження і демонстрування яких заборонено законодавством про кінематографію;

г) законодавства про вибори та референдуми;

г) законодавства про державну мову - в частині мови аудіовізуальних медіа, у тому числі мови фільмів (пункт 22 частини першої статті 90) [154];

затверджує розроблені спільно з органом спільного регулювання критерії віднесення осіб до суб'єктів у сфері онлайн-медіа (пункт 23 частини першої статті 90) [154];

затверджує розроблені спільно з органом спільного регулювання критерії віднесення лінійних медіа до тематичних та обсяги національного продукту для таких медіа (пункт 24 частини першої статті 90) [154];

здійснює ліцензування у сфері медіа, у тому числі встановлює форму та порядок подання заяви на участь у конкурсі, заяви про продовження строку дії ліцензії, заяви про внесення змін до Реєстру щодо ліцензіатів (пункт 28 частини першої статті 90) [154];

здійснює реєстрацію суб'єктів у сфері медіа, у тому числі встановлює форму та порядок подання заяви про реєстрацію суб'єктів у сфері медіа, заяви про внесення змін до Реєстру щодо реєстрантів (пункт 31 частини першої статті 90) [154];

визначає порядок проведення перевірок, проводить перевірки суб'єктів у сфері медіа відповідно до цього Закону (пункт 36 частини першої статті 90) [154];

спільно з органом спільного регулювання визначає критерії віднесення рекламної інформації (комерційних повідомлень) до такої, що може вважатися шкідливою згідно з вимогами законодавства про рекламу (пункт 51 частини першої статті 90) [154];

затверджує положення про Перелік аудіовізуальних медіа-сервісів на замовлення та сервісів провайдерів аудіовізуальних сервісів держави-агресора, затверджує та оновлює цей Перелік, ухвалює рішення про внесення аудіовізуального медіа-сервісу на замовлення або сервісу провайдера

аудіовізуальних сервісів до цього Переліку та виключення з нього (пункт 55 частини першої статті 90) [154];

вживає заходів щодо включення українських лінійних аудіовізуальних медіа у пакети провайдерів аудіовізуальних сервісів інших країн в рамках сприяння інтеграції України до світового інформаційного простору (пункт 62 частини першої статті 90) [154].

Відповідно до частини другої статті 71 Закону України «Про медіа», Національна рада здійснює державне регулювання та нагляд у сфері медіа, базуючись на принципах пропорційності, прозорості та недискримінації, а саме:

1) дії та рішення Національної ради повинні бути необхідними і мінімально достатніми для досягнення основних завдань державної політики у сфері медіа, визначених цим Законом;

2) рішення Національної ради повинні бути належним чином обґрунтовані та повідомлені суб'єктам, яких вони стосуються, у строки та в порядку, передбачені цим Законом [154].

Згідно з частиною першою статті 72 Закону України «Про медіа», Національна рада є колегіальним державним органом, який здійснює свої повноваження самостійно, незалежно від інших державних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб [154].

Частиною першою статті 73 Закону України «Про медіа» передбачено, що Національна рада складається з восьми осіб. Верховна Рада України і Президент України призначають по половині складу Національної ради [154].

Вважаємо за доцільне в ході наукового дослідження здійснити порівняльний аналіз незалежних регуляторів у сфері адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні та за кордоном, зокрема в Європейському Союзі та Сполучених Штатах Америки (табл. 2.1).

**Незалежні регулятори у сфері адміністративно-правового регулювання
підприємницької діяльності в Україні, ЄС та США**

Країна / Рівень	Незалежні регулятори	Сфера діяльності	Особливості
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Україна	- НКРЕКП (енергетика і комунальні послуги) - НБУ (банківський нагляд, валютна політика) - НКЦПФР (цінні папери, фондовий ринок) - АМКУ (антимонопольне регулювання) - Нацрада з питань ТБ і радіо	Енергетика, фінанси, ринок цінних паперів, конкуренція, медіа	Незалежність обмежена, бо формально більшість регуляторів підзвітні Президенту або ВРУ; поступово гармонізуються з нормами ЄС
ЄС (наднаціональний рівень)	- Європейська комісія (DG Competition) - Європейський центральний банк (ЄЦБ) - ESMA (Європейський орган з цінних паперів і ринків) - ACER (Агентство з питань співробітництва енергетичних регуляторів)	Конкуренція, фінансові ринки, енергетика, банківський нагляд	Регулятори мають наднаціональний статус; їхні рішення обов'язкові для держав-членів; працюють на засадах прозорості та незалежності

Закінчення таблиці 2.1

1	2	3	4
США	- Federal Reserve (ФРС) - SEC (Комісія з цінних паперів і бірж) - FTC (Федеральна торгова комісія) - FERC (Федеральна енергетична регуляторна комісія) - FCC (Федеральна комісія зі зв'язку)	Банківська сфера, фондові ринки, конкуренція, енергетика, телекомунікації	Незалежність гарантована законодавством; керівники призначаються Президентом США за погодженням з Сенатом; високий рівень інституційної автономії

Джерело: авторська розробка

За результатами проведеного наукового дослідження, можемо зробити висновки, що в Україні незалежні регулятори у сфері адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності лише формуються за моделями Європейського Союзу та Сполучених Штатів Америки. Важливо зазначити, що в США та ЄС вони реально автономні й можуть ухвалювати рішення незалежно від політичної влади. Водночас, в Україні незалежність цих органів, поки що, часто є декларативною, що знижує ефективність регулювання.

2.3. Правові основи та особливості здійснення фізичними особами, уповноваженими на здійснення місцевого самоврядування, корпоративних прав

В системі адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні доцільно також виділити суб'єкти, юрисдикція яких

поширюється на відповідний регіональний рівень.

Відповідно до частини першої статті 140 Конституції України, місцеве самоврядування є правом територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України [8].

Частинами першою – другою статті 142 Конституції України встановлено, що матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад. Територіальні громади сіл, селищ і міст можуть об'єднувати на договірних засадах об'єкти комунальної власності, а також кошти бюджетів для виконання спільних проектів або для спільного фінансування (утримання) комунальних підприємств, організацій і установ, створювати для цього відповідні органи і служби [8].

Частиною першою статті 143 Конституції України визначено низку функцій (повноважень) місцевого самоврядування, серед яких є пов'язані зі сферою адміністративно-правового регулювання підприємницькою діяльністю. Так, територіальні громади села, селища, міста безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування управляють майном, що є в комунальній власності; затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку і контролюють їх виконання; затверджують бюджети відповідних адміністративно-територіальних одиниць і контролюють їх виконання; встановлюють місцеві податки і збори відповідно до закону; утворюють, реорганізують та ліквідовують комунальні підприємства, організації і установи, а також здійснюють контроль за їх діяльністю; вирішують інші питання місцевого значення, віднесені законом до їхньої компетенції [8].

Крім того, відповідно до частини другої статті 143 Конституції України, обласні та районні ради затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку відповідних областей і районів та контролюють їх

виконання; затверджують районні і обласні бюджети, які формуються з коштів державного бюджету для їх відповідного розподілу між територіальними громадами або для виконання спільних проектів та з коштів, залучених на договірних засадах з місцевих бюджетів для реалізації спільних соціально-економічних і культурних програм, та контролюють їх виконання; вирішують інші питання, віднесені законом до їхньої компетенції [8].

Згідно з частиною першою статті 144 Конституції України, органи місцевого самоврядування в межах повноважень, визначених законом, приймають рішення, які є обов'язковими до виконання на відповідній території [8].

Отже, що стосується сфери адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності, то, по-перше, такі рішення органів місцевого самоврядування, в тому числі, є обов'язковими до виконання й всіма учасниками господарських відносин, які розташовані або здійснюють свою діяльність на відповідній території.

А, по-друге, однією з передумов успішного функціонування територіальної громади є ефективне управління об'єктами права комунальної власності.

Особливу роль у цьому плані відіграють правове забезпечення та особливості здійснення корпоративних прав фізичними особами, уповноважених на виконання функцій місцевого самоврядування.

Водночас відносини, пов'язані з реалізацією корпоративних прав осіб, які займають керівні посади, не врегульовані належним чином на законодавчому та правовому рівнях. Корпоративні права таких осіб трансформуються під впливом інтенсивних процесів децентралізації та можуть бути порушені будь-яким громадянином, і наразі ці права є незахищеними законом. Однією з головних переваг місцевого самоврядування є здатність адаптувати рішення до потреб та особливостей різних територій. Громадські лідери та обрані представники можуть краще зрозуміти проблеми свого регіону, забезпечуючи ефективні вирішення викликів, з якими стикається громада, що, у свою чергу, сприяє зміцненню відносин між громадянами та владою, сприяючи розвитку відкритого суспільства.

Публічне управління територіальними громадами передбачає реалізацію

кількох теоретичних аспектів. Серед основних – концептуальні засади, моделі управління, інструменти та методи аналізу, фактори, що впливають на фінансову стійкість та ефективність громад. На перший погляд, концептуальна основа формування корпоративних прав осіб, уповноважених на виконання функцій місцевого самоврядування, визначає його мету, об'єкти та завдання. Проте, якщо основні правові основи механізму формування корпоративних прав осіб знайшли місце в багатьох наукових дослідженнях, то проблема їх адаптації до сучасної концепції розвитку територіальної громади залишається, як правило, поза увагою науковців.

Отже, актуальним є проведення наукового дослідження щодо юридичного та практичного аналізу визначення терміну (дефініції) корпоративних прав осіб, уповноважених на виконання функцій місцевого самоврядування.

Питання щодо законодавчого та правового регулювання системи відносин щодо реалізації корпоративних прав у рамках функціонування територіальної громади розглядалися в працях таких науковців, як Н. Глусь, Е. Кибенко, О. Бобровська, які у своїх дослідженнях розкривають способи набуття корпоративних прав та їх реалізації під час прийняття управлінських рішень [23, 24].

Значний внесок у дослідження впливу процесів децентралізації на систему корпоративних прав зробили науковці Н. Іванова, О. Попело [25] та І. Похиленко [26].

Спасибо-Фатєєва І. В. в своїх працях обґрунтувала принципи розмежування корпоративних прав, проаналізували їх та оцінила можливості реєстру як основи для прийняття стратегічних рішень щодо розвитку місцевого самоврядування [27, 28].

Вивченню досвіду впровадження системи управління ризиками корпоративної безпеки присвячено ряд сучасних праць вчених Каліної І. І. [29] та Заросила В. О. [30].

Питання доцільності цифровізації частини корпоративних прав, зокрема, в частині цифрових платформ як інструменту трансформації стратегічного консалтингу в державному управлінні, висвітлюється в працях науковців Клочана

В., Пиляєва І., Соломка А. [31].

Вчені Белоусов В., Миколаєць А., Пратонova Г., Гарбар Ж. та Мазур К. досліджують ступінь взаємодії керівників і громадян, причини порушення корпоративних прав і свобод під час управлінської діяльності [32, 33], досліджуючи взаємозв'язок системи корпоративного управління та соціальної відповідальності особи та організації в цілому.

Проте, незважаючи на наукові розробки щодо особливостей здійснення корпоративних прав територіальних громад, у науковому середовищі немає загальноприйнятого визначення та уніфікованого визначення цих прав та особливостей управління ними в сучасних умовах, що робить актуальним виконання такого дослідження.

У традиційному контексті корпоративне право розглядається з позицій об'єктивного та суб'єктивного значення. У першому випадку корпоративне право доцільно позиціонувати як систему правових норм, що регулюють особисті відносини щодо створення та функціонування комерційних прав з метою отримання прибутку для подальшого розподілу між учасниками. Щодо визначення корпоративних прав у суб'єктивному розумінні, то аналіз постулатів правового поля дозволяє зробити висновок про надто розширене тлумачення їх змісту [34]. Іншими словами, корпоративне право - це право особи на діяльність, частина якого визначається в статутному капіталі організації. Сюди входить можливість громадян брати участь в організації та управлінні конкретною структурою, отримувати частку прибутку у вигляді дивідендів під час діяльності організації та майна під час її ліквідації, яка легалізована установчими документами.

Визначення терміну корпоративні права надано в Податковому кодексі України (підпункт 14.1.90 пункту 14.1 статті 14). Корпоративні права – права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами [35].

Матеріальна основа місцевого самоврядування визначається сукупністю ресурсів, які дають змогу органам місцевого самоврядування виконувати свої функції та вирішувати покладені на них законом завдання. До основних складових матеріальної основи місцевого самоврядування, які можуть прямо чи опосередковано брати участь у реалізації корпоративних прав осіб, уповноважених на виконання функцій місцевого самоврядування, належать:

1. Кваліфікований персонал у децентралізованому управлінні є невід'ємною частиною матеріальної бази, оскільки професійні та компетентні працівники сприяють належному виконанню завдань органів самоврядування;
2. До майнових ресурсів, у свою чергу, належить майно – земля, будівлі, об'єкти інфраструктури та інше майно, яке може бути використане для задоволення потреб місцевого населення [36, 37];
3. Економічні можливості, оскільки місцеве самоврядування може активно розвивати економіку свого регіону, залучати інвестиції та реалізовувати проекти для підвищення рівня життя мешканців;
4. Фінансові ресурси, тобто їх бюджет, який формується з податків, зборів та інших місцевих доходів. Фінансова автономія дає можливість місцевій владі вирішувати питання розвитку своєї територіальної громади;
5. Гранти, субсидії, різні форми допомоги держави або міжнародних організацій, що надаються для реалізації конкретних проектів і програм.

Матеріальною основою місцевого самоврядування є система ресурсів, що надаються місцевим органам влади для забезпечення їх функцій і завдань на рівні конкретних територій. Ці ресурси включають фінансові, матеріальні та інші активи, які визначають здатність органів місцевого самоврядування ефективно здійснювати свої повноваження в інтересах громади.

Забезпечення ефективної реалізації корпоративних прав уповноважених осіб на виконання функцій місцевого самоврядування має важливе значення для рівномірного розвитку різних територій та задоволення потреб місцевого населення. Серед основних аспектів, які інтенсифікують цей процес:

1. Забезпечити адекватну фінансову підтримку місцевих органів влади для

виконання ними своїх функцій та реалізації проектів розвитку інфраструктури, освіти, охорони здоров'я та інших соціальних галузей;

2. Органи місцевого самоврядування можуть бути краще підготовлені для розробки та реалізації програм та ініціатив, які відповідають потребам конкретної території та її жителів;

3. Забезпечення прозорості та участі громадян у процесах прийняття рішень, що сприяє формуванню ефективного місцевого самоврядування.

Правова база місцевого самоврядування визначає правові основи та принципи корпоративних прав уповноважених осіб, надання їм необхідних повноважень та визначення порядку взаємодії з центральною владою. Правовими підставами забезпечення корпоративних прав повинні бути:

1. Гарантування органам місцевого самоврядування більшого ступеня автономії у вирішенні питань, дозволяючи їм приймати рішення з урахуванням конкретних потреб і особливостей їх територій;

2. Децентралізація влади, коли законодавча база місцевого самоврядування сприяє передачі лівової частки повноважень і відповідальності від центральної влади до місцевої влади, що в свою чергу сприятиме більш ефективному вирішенню місцевих проблем і задоволенню потреб громадян на місцевому рівні;

4. Створення правового механізму захисту прав та інтересів громадян на рівні місця їх проживання;

5. Визначення правил розвитку та стратегічних рішень, які сприятимуть сталому соціально-економічному розвитку місцевих громад;

6. Регулювання фінансових питань забезпечує місцевим органам влади достатні ресурси для виконання своїх завдань і функцій.

Правові основи системи управління корпоративними правами представників територіальних громад у господарських організаціях, державних і комунальних підприємствах містяться в положеннях: Цивільного кодексу України [36], Податкового кодексу України [35], Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [38], Закону України «Про господарські товариства» [39], Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» [40],

Закону України «Про акціонерні товариства» [41], Закону України «Про режим іноземного інвестування» [42], Закону України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» [43].

Варто зазначити, що участь органів місцевого самоврядування в господарсько-правових відносинах через уповноважених осіб є безпосередньою реалізацією їхньої господарсько-правової правосуб'єктності (статті 10, 26, 30 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні») [44].

Погоджуємося з В. А. Устименком, який в своїй праці робить висновок, що на сьогодні питання реалізації корпоративних прав осіб, уповноважених на виконання функцій місцевого самоврядування, відображено в чинному законодавстві досить фрагментарно. Водночас корпоративні права не стали предметом спеціального правового регулювання на законодавчому рівні. Їх правовий режим мало чим відрізняється від правового режиму інших учасників господарювання, крім держави. Як наслідок, ефективне управління корпоративними правами практично повністю залежить від організації управління ними відповідними місцевими радами. Крім того, ефективність визначається якістю контролю за здійсненням повноважень щодо представництва інтересів громади в органах управління суб'єктів господарювання [45].

Важливим кроком для підвищення ефективності управління корпоративними правами громад є проведення інвентаризації таких прав та створення реєстру корпоративних прав територіальної громади. Також доцільно включати до реєстру інформацію про цілі кожного суб'єкта господарювання та очікувані громадою результати його діяльності, які мають забезпечувати відповідні представники громади, а також публікувати квартальні та річні звіти про виконання поставлених завдань [23, 24].

Однією з передумов ефективного управління корпоративними правами територіальної громади є визначення мети та основних завдань такого управління. Це дозволить уповноваженим представникам громади чітко визначати напрями діяльності органів управління компаній. Стратегії розвитку дають можливість

вдосконалювати корпоративні права осіб, уповноважених на виконання функцій місцевого самоврядування.

За даними Міністерства розвитку громад та територій України, станом на початок березня 2024 р. понад 90% громад розробляють або вже затвердили стратегічні документи розвитку [46].

Рисунок 2.1 ілюструє рівень затвердження стратегічних документів на місцевому рівні, за винятком непідконтрольних Україні територій.

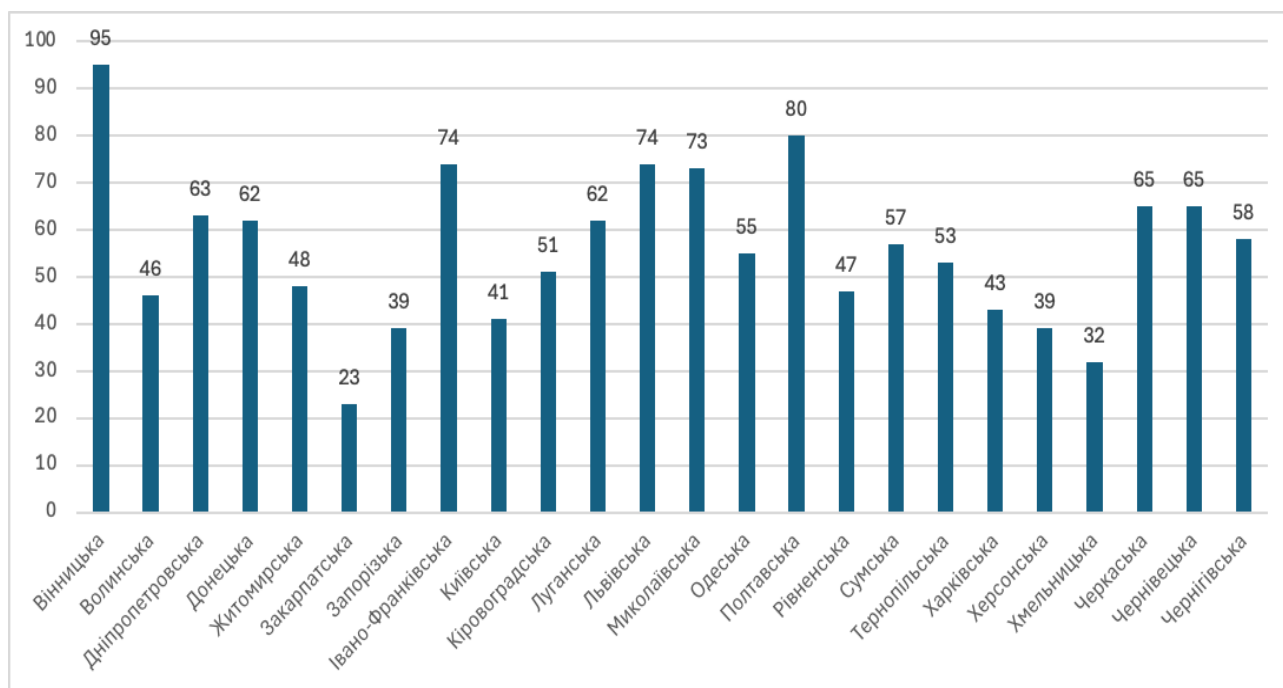

Рис. 2.1. Рівень (%) затвердження стратегічних документів на місцевому рівні, за винятком непідконтрольних Україні територій, станом на березень 2024 року

Джерело: складено автором за даними [46]

Податкові надходження від підприємницьких структур на територіях, активне залучення інвесторів, розвиток підприємництва, сільської кооперації, аграрного бізнесу, сприяння переробці сільськогосподарської продукції в містах є основними каталізаторами зміцнення економічного потенціалу та зростання укрупнених територіальних громад. Іншими словами, господарська ініціатива її

суб'єктів впливає на бюджетне забезпечення територій [47].

Реформа децентралізації відкрила перед громадами нові можливості для створення та зміцнення економічної бази місцевого розвитку та отримання ресурсів і фінансів. Нова влада отримала власні делеговані повноваження щодо вирішення питань місцевого розвитку.

Феномен корпоратизації та її правові інструменти можуть сприяти систематичному перегляду та адаптації існуючої парадигми управління місцевим розвитком до поточних обставин і декодувати її у подальші стратегічні інновації. Це створює синергетичний ефект, підвищує ефективність місцевого самоврядування, формує загальні та специфічні закономірності розвитку, зумовлює появу нових моделей.

Сучасні дослідження науковців свідчать, що передумовами ефективного стратегічного управління місцевим розвитком є забезпечення належного рівня реалізації корпоративних прав, їх легітимності та відповідності викликам кризових періодів нестабільності. В деяких наукових працях сутність корпоративізму базується на соціально-філософському, економічному та соціальному підходах.

Водночас соціальні складові системи корпоративних прав розглядаються як ефективне джерело стратегічного розвитку місцевого самоврядування, що відображає в концепціях і програмах рівень соціальної відповідальності менеджерів [48, 49].

Вчені В. Євтушевський, Д. Задихайло [50, 51] наголошують, що проблемам розвитку корпоративних засад у місцевому самоврядуванні необхідно приділити особливу увагу в концепції його активного реформування. В цих питаннях вагомим є вплив наукових рекомендацій щодо розвитку корпоратизму на реформування та модернізацію органів місцевого самоврядування, що проводяться. Це активізує очікувані результати корпоративних досягнень та спонукає до необхідності подальших досліджень феномену корпоративності в місцевому самоврядуванні для посилення його впливу на якість процесів реформування громади.

Автори І. Посохов та С. Дідух досліджували муніципалітети з позицій корпоративності як складних багатогалузевих соціально-економічних корпорацій.

Найважливішим чинником цього є пріоритетна орієнтація на розвиток соціального капіталу та його активне використання в управлінні економічними та фінансовими процесами [26, 52]. Це відбувається через унікальні механізми реалізації корпоративних відносин, які забезпечують спрямованість корпоративних прав на досягнення спільних інтересів громади, влади та бізнесу.

Більшість авторів переконані, що система корпоративних прав місцевого розвитку та стратегічний менеджмент тісно пов'язані. Проте висновки вчених щодо практичного інструментарію реалізації функцій такої залежності є суперечливими.

Виходячи з проведеного аналізу, стає очевидним, що тривалі процеси децентралізації регіонального розвитку зумовили необхідність упорядкування системи відносин щодо управління корпоративними правами в діяльності територіальних громад. Такий підхід позиціонується як одна з умов інтенсивного регіонального розвитку.

Відносини щодо реалізації корпоративних прав осіб, уповноважених на виконання функцій місцевого самоврядування, на сьогодні не є належним чином врегульованими на законодавчому та правовому рівнях. Корпоративні права осіб, уповноважених на виконання функцій місцевого самоврядування, трансформують вплив інтенсивних процесів децентралізації.

В окремих випадках на корпоративні права може бути накладено арешт, переважно у випадках, коли органи досудового розслідування вважають, що статутний капітал конкретного підприємства може стати доказом у справі. В цьому випадку слідчий звертається до суду з клопотанням про їх вилучення. Відповідно до статті 98 Кримінального процесуального кодексу України слідчий повинен довести, що ці права були використані як знаряддя вчинення кримінального правопорушення [53]. Найчастіше заволодіння корпоративними правами відбувається під час вчинення кримінальних правопорушень.

Поняття корпоративних прав осіб, уповноважених на виконання функцій місцевого самоврядування, – це сукупність прав територіальних громад в особі органів місцевого самоврядування на статутний капітал суб'єкта господарювання,

у тому числі право на управління, отримання прибутку (дивідендів), а у разі ліквідації такого суб'єкта – на самі активи. Теоретико-законодавчий підхід до визначення корпоративних прав, що є правовою основою їх реалізації, доведе необхідність достатнього фінансового та ресурсного забезпечення безпосередньої, активної та ефективної участі органів місцевого самоврядування та осіб, уповноважених на виконання їх функцій в інтересах територіальних громад.

Впровадження системи регулювання корпоративних прав територіальних громад та осіб, уповноважених на виконання функцій місцевого самоврядування, у загальну модель парадигми регіонального управління розглядається як необхідна передумова розвитку процесу децентралізації.

Висновки до розділу 2

Показано, що інституційний механізм адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні становить багаторівневу систему суб'єктів публічної влади, які здійснюють нормотворення, реалізують державну політику, надають адміністративні послуги, організовують дозвільно-ліцензійні процедури та забезпечують нагляд (контроль) у сфері господарювання.

Наголошено, що адміністративно-правовий вплив на підприємництво має комплексний характер, оскільки поєднує конституційні засади організації публічної влади, норми господарського права та адміністративно-процедурні гарантії законності управлінських рішень і захисту прав суб'єктів господарювання.

Аргументовано, що правовий статус органів державної влади в сфері підприємництва доцільно характеризувати через: компетенцію, функціональне призначення та адміністративні процедури реалізації повноважень (прозорість, мотивованість, дотримання строків, можливість адміністративного та/або судового оскарження).

Доведено, що суб'єктний склад регулювання підприємництва охоплює: органи загальної компетенції (Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України); центральні органи виконавчої влади спеціальної компетенції; незалежних регуляторів окремих ринків; органи місцевого самоврядування як суб'єктів регіонального рівня публічного управління.

Відмічено, що Верховна Рада України визначає ключові параметри регуляторного середовища шляхом прийняття законів у сфері підприємницької діяльності, встановлення стандартів конкуренції та гарантій прав підприємців, а також через парламентський контроль за діяльністю органів виконавчої влади в сфері економічної та регуляторної політики.

Акцентовано увагу на тому, що Президент України, реалізуючи конституційні повноваження, забезпечує узгодження державної політики в сфері підприємництва з національними інтересами, впливає на регуляторні процеси через відповідні акти та координаційні механізми, що мають значення для стабільності публічного управління й правопорядку в сфері господарювання.

Зроблено висновок, що Кабінет Міністрів України виступає центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізацію державної політики в сфері підприємництва, координацію діяльності міністерств і відомств, прийняття підзаконних актів та організацію функціонування адміністративних процедур (дозвільних, ліцензійних, сервісних).

Показано, що центральні органи виконавчої влади спеціальної компетенції реалізують галузеве й міжгалузеве регулювання підприємництва через розроблення політик, надання адміністративних послуг, здійснення нагляду (контролю) та застосування заходів адміністративної відповідальності.

Встановлено, що суттєвий адміністративно-правовий вплив на умови ведення бізнесу здійснюють органи фінансово-контрольного, фіскального (податкового та митного) спрямування, а також органи, що забезпечують правопорядок і економічну безпеку: їх інструментарій проявляється в контрольних заходах, прийнятті обов'язкових рішень та забезпеченні виконання установлених вимог у сфері господарювання.

Зазначено, що важливим елементом інституційної архітектури регулювання підприємництва є органи, уповноважені на реалізацію державної регуляторної політики та функціонування дозвільно-ліцензійної системи, оскільки саме в межах цих механізмів забезпечуються прогнозованість регулювання, оцінка впливу регуляторних актів та мінімізація надмірного адміністративного тиску на бізнес.

Наголошено, що незалежні регулятори виконують роль спеціалізованих органів регулювання окремих ринків і покликані забезпечувати передбачуваність правил, баланс інтересів держави, бізнесу і споживачів, а також підтримувати конкурентне середовище. До ключових регуляторів віднесено НКРЕКП, Національний банк України, НКЦПФР, Антимонопольний комітет України та Національну раду з питань телебачення і радіомовлення.

З'ясовано, що інституційна незалежність регуляторів в Україні здебільшого перебуває на стадії становлення, при цьому декларативність окремих гарантій автономності знижує ефективність регуляторного впливу та актуалізує потребу в посиленні стандартів прозорості, підзвітності й процесуальних гарантій для учасників ринку.

Показано, що регіональний рівень адміністративно-правового регулювання підприємництва забезпечується органами місцевого самоврядування, компетенція яких охоплює управління комунальною власністю, підтримку місцевого економічного розвитку та прийняття обов'язкових у межах повноважень рішень для учасників господарських відносин на території громади.

В умовах децентралізації особливого значення набуває унормування реалізації корпоративних прав територіальних громад у відносинах із суб'єктами господарювання, зокрема щодо участі в статутному капіталі, управління активами та контролю за ефективністю використання майна. Поняття корпоративних прав осіб, уповноважених на виконання функцій місцевого самоврядування, – це сукупність прав територіальних громад в особі органів місцевого самоврядування на статутний капітал суб'єкта господарювання, в тому числі право на управління, отримання прибутку (дивідендів), а в разі ліквідації такого суб'єкта – на самі активи. Відносини щодо реалізації корпоративних прав осіб, уповноважених на

виконання функцій місцевого самоврядування, на сьогодні не є належним чином врегульованими на законодавчому та правовому рівнях. Зроблено висновок, що фрагментарність нормативного регулювання таких відносин обумовлює потребу у формуванні цілісної моделі управління корпоративними правами громад як передумови розвитку підприємництва на місцевому рівні та зміцнення економічної спроможності територій.

Виходячи з проведеного аналізу, стає очевидним, що тривалі процеси децентралізації регіонального розвитку зумовили необхідність упорядкування системи відносин щодо управління корпоративними правами в діяльності територіальних громад. Такий підхід позиціонується як одна з умов інтенсивного регіонального розвитку. Впровадження системи регулювання корпоративних прав територіальних громад та осіб, уповноважених на виконання функцій місцевого самоврядування, у загальну модель регіонального управління розглядається як необхідна передумова розвитку процесу децентралізації.

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Вплив євроінтеграції на адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності в Україні

В сучасних умовах глобалізаційних процесів інтеграція України до Європейського Союзу стала одним з найважливіших чинників, що суттєво впливають на модернізацію адміністративно-правової системи держави, зокрема у сфері регулювання підприємницької діяльності. Це питання набуло особливої актуальності в контексті необхідності адаптації національного законодавства до європейських стандартів та норм, що вимагає не лише технічних змін, а й глибоких концептуальних перетворень у підходах до регулятивної політики держави. Вплив євроінтеграційних процесів проявляється у формуванні більш прозорих, зрозумілих та ефективних адміністративних процедур, що в свою чергу сприяють розвитку підприємництва, підвищенню інвестиційної привабливості країни та покращенню існуючого бізнес-клімату в державі. Реалізація цих змін є критично важливою для успішного впровадження інновацій та для залучення передових європейських практик, що сприятиме майбутньому економічному зростанню України. Ключовим аспектом цього процесу є гармонізація українського законодавства з нормами права Європейського Союзу, що вимагає систематичної та цілеспрямованої роботи щодо перегляду актуальних нормативних актів та створення нових правових механізмів. Ці механізми повинні мати здатність забезпечити баланс між регуляторною функцією держави та захистом прав і свобод підприємців, що є надзвичайно важливим у сучасних умовах. Завдання даного етапу полягає у стратегічному вивченні процесу трансформації адміністративно-правового регулювання, визначенні його основних перетворень, а також у

всебічному аналізі законодавчих нововведень та їх впливу на бізнес-середовище в країні.

Як зазначає Олійник Я. В., інтеграційні процеси в Україні обумовлені сучасними економічними, соціальними, а також політичними факторами. Євроінтеграція вимагає адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Адаптація нормативних актів, які регламентують бухгалтерський облік, реалізуються з уніфікації пенсій та прозорості фінансової звітності суб'єктів господарювання, що виходять на міжнародні ринки, спрямовані на залучення іноземних інвестицій [156].

У дисертаційному дослідженні важливо не лише висвітлити ключові напрями реформування адміністративно-правової системи, імплементацію європейських стандартів і механізмів, а й розглянути найбільш актуальні виклики, що стоять перед Україною в процесі наближення до європейських принципів управління та правового забезпечення підприємництва.

Теоретико-правові засади євроінтеграційних процесів базуються на концепціях суб'єктності національних економік у межах Європейського Союзу, а також на системі підходів до гармонізації правових актів та нормативів. Головним ціллю таких теорій є створення умов для безперешкодної взаємодії підприємств усередині Європейського Союзу шляхом адаптації національного законодавства до європейських стандартів і практик. Важливою складовою теоретичного підґрунтя є глибоке розуміння процесів лібералізації ринку, розкриття принципів регуляторної гармонізації, а також аналіз рівня інституційної спроможності держави щодо імплементації нормативів, що визначають порядок і умови підприємницької діяльності. Стратегічний аспект полягає в підвищенні конкурентоспроможності національних суб'єктів господарювання на європейському ринку шляхом синхронізації внутрішнього законодавства з європейськими правовими рамками. Окремо, слід звернути увагу на зростаючу за таких умов роль міжнародних організацій та інституцій співробітництва.

Завданням для наукової дослідницької діяльності є саме визначення оптимального рівня та сфери заходів для забезпечення створення і розвитку

системи адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності, здатної підтримувати інноваційний розвиток, конкурентоспроможність і стабільність підприємницької сфери в контексті євроінтеграційних перетворень.

Вчені Камардіна Ю. В., Татарчук О. М., Михайлов Р. І. В своїй науковій праці показують, що заємодія євроінтеграційних процесів з підприємницькою діяльністю має важливе значення для модернізації та гармонізації адміністративно-правового регулювання в Україні. На сучасному етапі інтеграційні процеси сприяють адаптації українського законодавства до європейських стандартів, що впливає не лише на підвищення рівня правового забезпечення підприємництва, а й на покращення інвестиційного клімату, стимулюючи економічний розвиток країни [157].

Основним аспектом взаємодії є впровадження європейських норм у національне законодавство, що потребує складних юридичних та адміністративних реформ та активної участі урядових структур і бізнес-спільноти. В процесі інтеграції відбувається уніфікація процедур державного регулювання, підвищення прозорості та підзвітності адміністративних органів, що створює більш сприятливі умови для функціонування підприємств. Особливу роль відіграє гармонізація нормативно-правової бази, адже вона дозволяє українському бізнесу відповідати європейським стандартам, забезпечуючи свободу пересування капіталів і товарів, спрощуючи процес отримання дозволів та ліцензій. Зміни в регуляторних механізмах сприяють підвищенню конкурентоспроможності підприємств, зменшенню бюрократичних перепон та створенню передумов для інноваційних підходів у управлінні. Важливим елементом є також залучення підприємств до процесів формування та реалізації політики щодо підприємницької діяльності, що сприяє врахуванню реальних потреб бізнесу та забезпечує більш ефективне регулювання.

Отже, євроінтеграційні процеси сприяють формуванню більш відкритого і прозорого адміністративно-правового середовища, що має позитивний вплив на розвиток підприємництва в Україні, створюючи більш стабільні та передбачувані умови для його розвитку.

Аналіз впливу євроінтеграції на законодавство України виявляє суттєві трансформації правового поля, зумовлені прагненням інтеграції до Європейського Союзу та гармонізації національних нормативних актів з європейськими стандартами [159, 160]. Процеси адаптації законодавства зумовлюють внесення змін до галузевих кодексів, зокрема наприкінці періоду активних євроінтеграційних зусиль спостерігається прийняття нових законів у сферах бізнесу, податкової та адміністративної систем.

Водночас, процес гармонізації законодавства, орієнтованого на європейські норми, стикається з низкою викликів: нерівномірним рівнем розвитку правової системи, недостатньою адаптованістю деяких нормативних актів та відсутністю системних механізмів їх реалізації. Аналіз показує, що значна частина реформ зосереджена на приведенні національних стандартів у відповідність з директивами ЄС, що диктує необхідність постійного моніторингу та вдосконалення законодавства. Важливим аспектом є добудова інституційної бази для реалізації цих реформ, що є ключовим для забезпечення ефективного правового регулювання підприємництва [158].

Важливо відзначити, що процес євроінтеграції формує сучасну правову основу, яка здатна адаптуватися до викликів глобалізованого ринку та сприяти сталому розвитку підприємницької сфери в Україні.

Проблеми адаптації українського законодавства до вимог європейського правового простору залишаються актуальними та комплексними. В процесі інтеграції України до Європейського Союзу постають виклики щодо приведення національних нормативно-правових актів у відповідність до європейських стандартів та директив, що вимагає значних зусиль на рівні законодавчої та виконавчої влади. В першу чергу, слід врахувати різноманіття правових систем та рівень їх гармонізації з нормами ЄС, що спричиняє численні редакційні та змістовні коригування існуючих актів. Окремою проблемою є встановлення режиму правового колізійного механізму, адекватного міжнародним стандартам, що дозволить уникнути правового конфлікту при застосуванні різних джерел права. Важливою складовою є також підвищення кваліфікації кадрів, відповідальних за

імплементацию стандартів Європи, та удосконалення системи моніторингу і контролю за відповідністю законодавства сучасним вимогам. Крім того, розробка нових нормативних актів, здатних охопити сучасний економічний і технологічний розвиток, є однією з найскладніших задач для законодавчої влади. В умовах процесу адаптації важливо враховувати міжрегіональні особливості, інституціональні виклики та необхідність створення ефективних механізмів взаємодії між державними структурами та бізнес-спільнотою для забезпечення стабільної та прогнозованої правової бази, що сприятиме розвитку підприємництва в умовах євроінтеграції.

Застосування європейських стандартів у адміністративно-правовому регулюванні передбачає гармонізацію національних процедур і норм права з європейськими нормами, що сприяє підвищенню якості державного управління та захисту прав підприємців. Впровадження стандартів Європейського Союзу у сферу адміністративних процедур вимагає адаптації законодавчої бази, удосконалення адміністративної практики й створення сприятливого інституційного середовища.

Одним з основних аспектів є забезпечення прозорості та підзвітності органів державної влади, що досягається за допомогою застосування європейських рекомендацій щодо відкритості адміністративних процедур та боротьби з корупцією. Значна увага приділяється модернізації адміністративних процесів через цифровізацію, що збільшує їх ефективність та доступність для бізнес-структур [161, 162, 164].

Цифровізація суттєво трансформує підприємницьку діяльність, відкриваючи нові можливості та водночас створюючи нові виклики для адміністративно-правового регулювання в Україні. Впровадження сучасних інформаційних технологій дозволяє оптимізувати адміністративні процеси, зменшити бюрократичні бар'єри та пришвидшити отримання дозволів і ліцензій, що сприяє підвищенню ділової активності. З іншого боку, зростання ролі цифрових платформ вимагає розвитку відповідної нормативно-правової бази, яка забезпечить баланс між інноваціями та захистом прав підприємців, споживачів і держави. Україна активізує зусилля з адаптації законодавства до міжнародних стандартів у сфері

електронного документообігу, цифрових підписів та безпеки інформаційних систем, що є ключовими аспектами інтеграційних процесів у контексті євроінтеграції. Водночас, цифровізація відкриває можливості для створення більш прозорого і підзвітного бізнес-середовища, завдяки автоматизації процедур контролю та моніторингу. Важливим є також розвиток інфраструктури, зокрема, електронних кабінетів та платформ для діалогу держави з підприємцями, що дозволяє більш ефективно впроваджувати політики та реагувати на потреби бізнес-середовища. Враховуючи світовий досвід, українські законодавці прагнуть інтегрувати цифрові стандарти, що відповідають Європейському Союзу, забезпечуючи тим самим більш ефективне та сучасне правове регулювання підприємницької діяльності. Цифровізація стає невід'ємною частиною процесу модернізації адміністративно-правової сфери, забезпечуючи створення сприятливого інноваційного клімату для розвитку підприємництва в Україні, відповідно до зобов'язань та стандартів євроінтеграційних процесів.

В імплементацію європейських стандартів також входять вимоги до захисту прав споживачів, забезпечення рівних можливостей для підприємців та запровадження механізмів швидкого реагування на звернення громадян і бізнесу [163].

Практика європейських країн вказує на важливість розвитку системи адміністративного судочинства та створення поінтегрованих механізмів контролю за дотриманням стандартів. Врахування цього досвіду сприяє не лише підвищенню рівня адміністративної компетентності, а й зміцненню довіри до державних інститутів [163].

В цілому, адаптація адміністративно-правових процесів відповідно до європейських стандартів створює умови для більш ефективного регулювання підприємництва, інтеграції українського ринку до європейського простору та посилення конкурентних позицій національного бізнесу.

Практичний досвід європейських країн у регулюванні підприємництва демонструє важливі підходи до створення сприятливого середовища для бізнесу. У

більшості країн Європейського Союзу сформували ефективні системи ліцензування, стандарти контролю якості та щодо захисту прав підприємців [165].

Наприклад, у Німеччині значна увага приділяється дистанційному адмініструванню процедур реєстрації та звітності, що зменшує бюрократичне навантаження та сприяє швидкому запуску бізнесу.

Важливим аспектом є застосування європейських стандартів у податковому законодавстві, що забезпечує прозорість і стабільність податкового режиму. Відповідно, ці країни активно впроваджують інноваційні підходи у регулятивний процес, зокрема, автоматизацію адміністративних функцій та використання цифрових платформ для доступу до адміністративних послуг [166].

Великобританія, наприклад, застосовує загальні принципи саморегулювання і делегування повноважень місцевим органам, що посилює гнучкість регулювань. Фінансові та податкові регулювання зорієнтовані на підтримку малого та середнього бізнесу й стимулювання інвестицій.

Європейські країни часто доповнюють законодавство програмами підтримки підприємництва, створюючи інструменти для зменшення адміністративних бар'єрів, підвищення конкуренції та захисту прав споживачів [167]. Такий досвід доводить, що інтеграція європейських стандартів та практик у національне законодавство сприяє формуванню більш ефективної та стабільної системи адміністративно-правового регулювання підприємництва.

Вплив євроінтеграційних процесів на інвестиційний клімат в Україні має суттєвий значення для розвитку економіки країни. З одного боку, інтеграція з Європейським Союзом сприяє гармонізації українського законодавства до європейських стандартів, що підвищує рівень довіри інвесторів та створює більш передбачуване та стабільне середовище для підприємницької діяльності. Впровадження європейських норм у галузі захисту прав інвесторів, антимонопольного регулювання та стандартів безпеки підсилює інвестиційну привабливість українського ринку [168]. Разом із цим, інтеграційні процеси відкривають нові можливості для залучення іноземних інвестицій, сприяючи модернізації виробничих та адміністративних процесів, створенню нових робочих

місць і технічному прогресу [169]. З іншого боку, процес адаптації українського законодавства до європейських стандартів супроводжується викликами, зокрема, необхідністю реформування адміністративної системи, надходження інвестиційних потоків відповідно до високих стандартів Європи потребує тривалого часу та ресурсних витрат. У результаті такі заходи покращують інвестиційний клімат, роблячи його більш прозорим і привабливим для внутрішніх та зовнішніх інвесторів.

Отже, важливо враховувати, що успішна інтеграція сприяє створенню стабільної правової бази, підсилює механізми забезпечення прав та інтересів учасників підприємницької діяльності, що в довгостроковій перспективі зміцнює економічний потенціал України та сприяє її економічній інтеграції у європейський ринок.

Реалізація адміністративних реформ передбачає спрощення процедур отримання дозволів, ліцензій, реєстрації підприємств та підвищення прозорості роботи державних органів. Такі зміни сприятимуть створенню сприятливого бізнес-середовища, що важливо для залучення іноземних інвестицій та розвитку підприємницької діяльності, особливо в умовах інтеграції до європейського простору. Основною складністю є збереження балансу між державними контролюючими функціями та забезпеченням мінімальних бар'єрів для бізнесу. Важливим аспектом реформ є впровадження сучасних адміністративних механізмів управління, які базуються на принципах відкритості, підзвітності та ефективності [170]. Перспективи розвитку підприємництва в умовах євроінтеграції зумовлюють значущі зміни в адміністративно-правовому регулюванні, які мають сприяти створенню більш відкритого, прозорого та конкурентоспроможного бізнес-середовища [171]. Вирішення існуючих проблем адаптації українського законодавства до стандартів Європейського Союзу відкриває можливості для залучення внутрішніх та іноземних інвестицій, що стимулює інноваційний розвиток і зростання підприємництва. Впровадження європейських стандартів у галузі адміністративного управління сприяє підвищенню ефективності державних інституцій, спрощенню процедур бізнес-операцій і зменшенню бюрократичних

бар'єрів. Це створює передумови для розширення малого і середнього підприємництва, яке є рушієм економічного зростання та соціальної стабільності. Важливим аспектом є також розвиток цифрових платформ, що покликані підвищити рівень адміністративних послуг і зробити їх більш доступними для підприємців. Завдяки європейській співпраці та обміну досвідом українське підприємництво отримує нові можливості для інтеграції у глобальні ланцюги доданої вартості, що відповідно підсилює його конкурентний потенціал.

У цілому, перехід до європейських стандартів у адміністративно-правовій сфері створює сприятливий клімат для сталого розвитку підприємництва в Україні, забезпечуючи умови для інноваційного та інвестиційного прориву, що є ключовим фактором забезпечення економічної безпеки та поступу країни у світовій економіці.

У рамках досліджень успішних практик євроінтеграційних процесів у адміністративно-правовій сфері примітним є аналіз випадків, що демонструють ефективні моделі впровадження стандартів та реформ.

Зокрема, відомим є досвід Естонії, яка значною мірою успішно імплементувала європейські нормативи у сфері підприємництва через системний підхід до цифровізації та діджиталізації адміністративних процедур. Завдяки інтеграції електронних сервісів, спрощенню процедур реєстрації бізнесу та захисту прав споживачів, Естонія створила сприятливий інвестиційний клімат і знизила адміністративне навантаження на підприємців.

Аналогічно, успішні практики Литви та Латвії демонструють позитивний вплив адаптації європейських стандартів щодо корпоративного управління, екології та безпеки роботи, що значною мірою підвищує рівень довіри бізнесу до державно-правової системи [172].

Ще одним прикладом є Хорватія, яка завдяки поступовій гармонізації національного законодавства з нормативами ЄС досягла зростання інвестиційної привабливості та полегшила регулювання нових форм підприємництва.

Важливим аспектом цих практик є системне навчання та підвищення кваліфікації адміністративних кадрів, що забезпечує ефективне впровадження та дотримання стандартів.

В цілому, досвід цих країн засвідчує, що послідовна реалізація європейських стандартів, їх адаптація до національних умов і активна співпраця з бізнес-спільнотою сприяють створенню стабільної та прозорої адміністративно-правової системи, здатної підтримувати підприємницький розвиток на довгостроковій основі.

Вплив євроінтеграційних процесів створює низку викликів та загроз для розвитку підприємництва в Україні. Однією з головних проблем є швидка адаптація українського законодавства до стандартів Європейського Союзу, що вимагає значних ресурсних та організаційних зусиль. Недосконалість правової системи, бюрократичні перепони та корупційні ризики ускладнюють ведення бізнесу, знижуючи інвестиційну привабливість країни. Крім того, існує ризик втрати автономії національного регулювання, що може негативно позначитися на інноваційних та локальних підприємницьких ініціативах. Впровадження європейських стандартів може спричинити підвищення витрат для малих і середніх підприємств, які. Важливим фактором є також ризик виникнення соціального напруження через нерівномірний перехід до нових норм, що може спричинити втрату робочих місць або скорочення підприємницьких можливостей у окремих секторах економіки [173].

Водночас, перехідний період супроводжується економічними викликами, зокрема необхідністю адаптації підприємств до нових стандартів та регуляцій, що може призводити до короткострокових ризиків та збитків [169]. Тому, важливо враховувати, що ці процеси ускладнюють адаптацію локальних підприємств до європейських стандартів та потребують активної підтримки з боку держави, зокрема у сфері освіти, інфраструктури та регуляторної політики. Загалом, соціально-економічні наслідки євроінтеграції для українського підприємництва мають потенціал сприяти сталому розвитку країни, однак потребують

цілеспрямованих зусиль для мінімізації можливих негативних впливів і максимальної реалізації переваг інтеграційних процесів [174].

Аналіз впливу євроінтеграційних процесів засвідчує значні зміни в адміністративно-правовому регулюванні підприємницької діяльності в Україні. Цей процес супроводжується викликами, зокрема необхідністю модернізації існуючих нормативно-правових актів, перебудовою адміністративних процедур та підвищенням компетентності державних службовців. Вплив євроінтеграції полягає також у гармонізації українського законодавства з *acquis communautaire*, що сприяє більш ефективній правовій системі, здатній реагувати на динамічні зміни глобального ринку. Важливими аспектами європейського досвіду є запровадження стандартів щодо захисту прав підприємців, боротьби з корупцією та створення умов для розвитку малого і середнього бізнесу [175].

Порівняльний аналіз євроінтеграційних процесів у галузі адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні з практиками інших європейських країн демонструє суттєві відмінності та спільні тенденції. У країнах Європейського Союзу вже давно закріплено високі стандарти адміністративної прозорості, ефективної роботи регуляторних органів та сприятливого бізнес-клімату, що стимулює розвиток малого та середнього підприємництва. В Україні спостерігається активне впровадження цих стандартів у рамках умов євроінтеграції, проте реалізація залишається викликами через недосконалість законодавчої бази, бюрократичний апарат та недостатнє застосування модерних адміністративних механізмів. Аналіз досвіду країн із високим рівнем розвитку підприємництва, таких як Німеччина, Швеція та Польща, виявляє незаперечний факт – цілеспрямоване створення гнучких, прозорих та орієнтованих на підтримку бізнесу адміністративних процедур сприяє позитивним економічним результатам [175]. В Україні спроби адаптації цих підходів у контексті євроінтеграційних зобов'язань демонструють прогалини у системі регулювання, що потребують подолання, зокрема, щодо спрощення процедур, підвищення відповідальності регуляторів та розвитку електронних сервісів. Водночас, співставлення з європейськими країнами дозволяє виявити позитивні практики та врахувати

найкращі світові стандарти для покращення адміністрування підприємництва в Україні, що стане запорукою зростання інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності національного бізнес-середовища.

Ключову роль у формуванні ефективних засад адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні відіграє міжнародна співпраця. В сучасних умовах інтеграційних процесів активне залучення України до міжнародних організацій, підписання двосторонніх і багатосторонніх угод сприяє гармонізації національного законодавства відповідно до стандартів Європейського Союзу та інших партнерів. Це дозволяє не лише імплементувати передові практики адміністрування, а й сприяє розвитку інноваційних механізмів підтримки бізнесу, покращенню інвестиційного клімату та створенню прозорих умов для підприємницької діяльності. Крім того, міжнародна співпраця стимулює обмін досвідом, технологічними рішеннями та кваліфікаційною базою між країнами, що сприяє підвищенню рівня адміністрування та забезпечує більш ефективне застосування інновацій у регулюванні підприємництва [177]. Важливою складовою є участь України у спільних міжнародних програмах, що сприяють удосконаленню законодавчої бази, формуванню європейських стандартів та запровадженню сучасних інструментів державного управління. Таким чином, міжнародна співпраця слугує важливим важелем у реалізації реформ, покликаних створити сприятливе середовище для розвитку підприємництва та забезпечити відповідність українського законодавства міжнародним вимогам.

3.2. Вплив воєнного стану на адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності в Україні

Вважаємо за необхідне в рамках дисертаційної роботи проведення наукового дослідження змін у сфері адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в умовах воєнного стану в Україні. Актуальність цього

питання зумовлена сучасними викликами, що стоять перед економікою країни, зокрема, необхідністю швидкої адаптації законодавства до нових реалій, забезпечення стабільності та підтримки підприємницьких структур у воєнний час.

Актуальність проведення наукового дослідження впливу воєнного стану на адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності в Україні обумовлена необхідністю реагування на неочікувані та суттєві зміни в правовому полі держави в умовах військових дій. Воєнний стан суттєво ускладнює бізнес-середовище, вводить нові обмеження та зобов'язання для суб'єктів господарювання, що потребує адаптації нормативно-правової бази та адміністративних процедур. Даний режим створює додаткові виклики для підприємців у сфері ліцензування, реєстрації, оподаткування та звітності, а також впливає на механізми захисту їх прав та інтересів. Враховуючи високий рівень невизначеності і ризики, що виникають у зв'язку з військовими діями, актуальним є дослідження правових заходів, що забезпечують підтримку стабільності та безперервної діяльності бізнесу в цей складний період.

Крім того, органи влади можуть застосовувати адміністративні санкції, вимагати звітність і контроль за дотриманням встановлених режимів. Це сприяє більш жорсткому регулюванню і контролю над підприємствами, що діяли або прагнули діяти в умовах війни, а також забезпечує оперативне реагування на критичні ситуації. Водночас, враховуючи особливий характер воєнного стану, ці повноваження мають бути використані відповідально, з урахуванням захисту прав бізнесу і запобігання зловживанням владою.

Застосування ефективних адміністративних інструментів і процедур є запорукою мінімізації негативних наслідків для підприємництва й пошуку шляхів збереження економічної стабільності країни. Тому дослідження цієї теми є особливо важливим для формулювання стратегій та рекомендацій щодо ефективного адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності під час та після завершення військових дій.

Законодавча основа воєнного стану України закладається переважно в Конституції України, яка визначає загальні засади функціонування державних

органів у особливих умовах. Зокрема, статті 17, 34, 64, 65, 83, 85 і 106 Конституції України передбачають можливість введення воєнного стану для захисту незалежності, територіальної цілісності та безпеки країни [8]. Відповідно до статей 9, 10 і 13 Закону України «Про оборону України» [178] та Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [179] Уряд отримує широкий спектр повноважень щодо регулювання суспільних відносин під час надзвичайної ситуації.

Особливе значення має набуття чинності Указів Президента України, які створюють правові рамки для застосування правового режиму воєнного стану, уточнюючи порядок його введення, обмеження особистих прав та свободи громадян, діяльності підприємств, а також врегулювання економічної сфери. Відповідно до пункту 3 Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 64 [180], у зв'язку з введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть вводитися тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [179].

Воєнний стан значною мірою трансформує адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності в Україні через введення особливих процедур та обмежень, що визначають порядок функціонування бізнесу в цей період. З постійними змінами в нормативно-правовій базі виникає необхідність швидко адаптувати ліцензування, реєстрацію підприємств та порядок подання звітності. [181]. Особливу увагу приділяють регулюванню цінових механізмів та контролю за критичними товарами та послугами, зменшуючи ризик зловживань і забезпечуючи стабільність внутрішнього ринку [182]. Порядок подання звітності також зазнає змін, що сприяє мінімізації бюрократії та швидшому реагуванню держави на виклики, в тому числі й через використання цифрових систем для обробки документів [183].

Водночас, формуються нові адміністративні процедури, які враховують особливості воєнного стану, зокрема, встановлюються тимчасові пільги для

підприємців, спрощуються процеси отримання дозволів, а також збільшуються контролюючі повноваження органів державної влади [184]. Це створює потребу балансувати між швидкістю прийняття рішень і захистом прав бізнесу, що вимагає чіткого регулювання процедур адміністративного оскарження та застосування санкційних заходів.

В умовах воєнного стану процеси ліцензування та реєстрації підприємств зазнали суттєвих змін, спрямованих на спрощення та швидке реагування на нові виклики. З метою стабілізації бізнес-середовища та запобігання бюрократичним бар'єрам було введено тимчасові спрощені процедури для реєстрації юридичних осіб і фізичних підприємців. Наприклад, впроваджено електронний режим подання заяв та документів, що дозволяє мінімізувати контакти з державними органами і установами та прискорити адміністративні процеси. Крім того, були скасовані або тимчасово обмежені деякі обов'язкові вимоги щодо нотаріального засвідчення та дозволів, що значно зменшило час та ресурси підприємців для початку або відновлення діяльності [185, 186].

Згідно з новими нормативами, дозвільна система значно скорочена, що є особливо важливим у період нерегулярної роботи органів влади та обмежень на переміщення. На рівні державних реєстрів введено автоматизовані механізми для внесення змін до реєстрів та скасування тих чи інших адміністративних обмежень. Це сприяє швидкому реагуванню на зміни в бізнес-процедурах, зменшує корупційні ризики та забезпечує більшу прозорість [187].

Крім того, були запроваджені окремі механізми для оперативного перереєстрування підприємств або їх реорганізації в рамках змін у законодавстві. Тепер під час воєнного стану допускається проводити реєстраційні дії без застосування стандартних процедур, що раніше вимагали завчасного отримання дозволів або погоджень. Це дозволяє підприємцям швидко реагувати на нові виклики, забезпечуючи стабільність та безперервність економічної діяльності [188].

Отже, адміністративно-правові зміни в ліцензуванні та реєстраційних процедурах мають на меті мінімізувати негативний вплив воєнного стану на

підприємницьке середовище, забезпечити його більш гнучким та адаптивним у період кризових ситуацій.

Регулювання ціноутворення та державний контроль під час дії воєнного стану набувають особливого значення в забезпеченні стабільності економічної системи та захисті прав споживачів. Враховуючи екстремальні обставини, держава використовує механізми регулювання цін, щоб запобігти зловживанням та уникнути неконтрольованого підвищення цін на основні товари і послуги. Встановлення граничних цін на критичні ресурси і продовольство дозволяє знизити ризики спекуляцій та забезпечити доступність необхідних товарів для населення. Разом з цим, вводяться адміністративні заходи контролю за ціноутворенням, здійснюється моніторинг ринку та застосовуються санкції за порушення встановлених нормативів [189].

На рівні державно-правових механізмів застосовуються спеціальні нормативно-правові акти (Закон України «Про ціни і ціноутворення» [191], постанови Кабінету Міністрів України від 25 грудня 1996 р. № 1548 «Про встановлення повноважень органів виконавчої влади та виконавчих органів міських рад щодо регулювання цін (тарифів)» [192], від 6 березня 2022 р. № 223 «Про внесення зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 25 грудня 1996 р. № 1548» [193] та інші), які визначають порядок цінового регулювання та контроль за додержанням його положень [190]. При цьому важливе місце посідає створення системи оперативного реагування на порушення та запровадження механізмів швидкого інформування та коригування цінових показників. Створені додаткові контрольні органи та підрозділи здійснюють регулярні перевірки і фіксують порушення, а у разі їх виявлення – застосовують адміністративне стягнення [194].

Значну роль відіграють державні програми підтримки підприємств у сфері ціноутворення, включаючи інформаційне супроводження та пільгове кредитування. Успішне застосування регулятивних заходів залежить від їх гнучкості та здатності швидко реагувати на зміни в умовах бойових дій або економічної ситуації. Таким чином, державна політика у сфері ціноутворення під

час воєнного стану спрямована на баланс між стабілізацією цін та збереженням підприємницької діяльності, що є життєво важливим для забезпечення стабільності та безпеки економічного середовища в країні.

Порядок подання звітності та документального супроводу під час дії правового режиму воєнного стану в Україні зазнав значних змін, що зумовлено необхідністю оперативного реагування держави на особливі обставини. В умовах воєнного стану встановлюються спеціальні вимоги щодо оформлення та подання обов'язкових звітних документів, що забезпечують оперативний контроль за діяльністю підприємств і підтримують фінансову та правову прозорість (Закони України «Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [195], «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» [196], «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану» [197] та інші). Законодавство визначає, що суб'єкти підприємництва повинні своєчасно подавати фінансові та бухгалтерські звіти до відповідних органів державної влади у встановленому порядку, при цьому з урахуванням особливих умов їх формування та подання [198, 199].

Зміни, зумовлені воєнним станом, передбачають можливість спрощення процедур у галузі документообігу, зокрема, тимчасове введення електронних форм звітності, що сприяє мінімізації контактів з контролюючими та іншими державними органами і підвищенню швидкості обробки інформації. Також важливим є питання підтвердження достовірності поданої документації – підприємства мають використовувати цифровий підпис та інші засоби електронного захисту для гарантії цілісності та автентичності інформації.

Особливу увагу слід звернути на порядок зберігання та документального супроводу подаваної звітності. Законодавчі акти передбачають, що всі документи, що підтверджують операції та фінансові показники, повинні зберігатися протягом встановленого законом строку, а у разі виникнення перевірок – бути готовими до їх пред'явлення. В умовах воєнного стану допускається подання окремих

документів у спрощеному форматі або через електронні платформи, що спрощує цей процес та сприяє зменшенню бюрократичного тягаря.

Ефективність адміністративного регулювання полягає в оперативній адаптації порядку формування та подання звітності шляхом внесення змін до нього з урахуванням сьогоденних викликів, пов'язаних з військовими діями, та впровадженням сучасних технологічних можливостей. Надання звітної документації вчасно та у належному форматі є гарантією недопущення штрафних санкцій та правильності виконання обов'язків підприємств у складних умовах правового режиму воєнного стану.

У воєнний час обмеження діяльності підприємств набувають особливого значення з метою забезпечення безпеки держави та стабілізації економічної ситуації. Такі обмеження встановлюються відповідно до чинного законодавства України (Кодекс цивільного захисту України [204], Закони України «Про правовий режим воєнного стану» [179], «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» [200], «Про національну безпеку України» [201], «Про державну таємницю» [202], «Про санкції» [203] та інші), яке дозволяє вводити тимчасові заборони або обмеження на певні види діяльності підприємств, особливо тих, що мають стратегічне або військове значення. Це може включати припинення або обмеження роботи окремих підприємств, що пов'язані з оборонною промисловістю, енергетикою, транспортом або іншими критично важливими сферами.

Застосування обмежень регулюється нормативно-правовими актами, що забезпечують швидке реагування органів державної влади у випадках загрози або безпосереднього ведення бойових дій. Водночас, правила і порядок таких обмежень передбачають забезпечення прав підприємців та дотримання принципів пропорційності та недискримінації (Конституція України [8], Закони України «Про правовий режим воєнного стану» [179], «Про внесення змін до деяких законів України щодо спрощення умов провадження господарської діяльності в період дії воєнного стану в Україні» [205], «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [136], Указ Президента України від 21 липня 2025 року № 538 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони

України від 21 липня 2025 року «Про запровадження правових і організаційних заходів щодо мораторію на безпідставні перевірки та втручання державних органів у діяльність бізнесу й стимулювання економічного зростання в Україні» [207], постанови Кабінету Міністрів України від 13 березня 2022 р. № 303 «Про припинення заходів державного нагляду (контролю) в умовах воєнного стану» [206], від 18 березня 2022 р. № 314 «Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану» [181]). В окремих випадках передбачаються знижені вимоги або тимчасові пільги для підприємств, які терплять збитки або функціонують у складних умовах.

Важливою аспектом є застосування резервних або тимчасових процедур, що дозволяють підприємствам адаптуватися до нових умов, зберігаючи основу своєї діяльності та мінімізуючи негативні наслідки обмежень. У таких випадках держава може встановлювати деякі знижки, мораторії або компенсаційні механізми для підприємств, які постраждали внаслідок введених обмежень. Однак, цілі обмеження повинні бути чітко обґрунтованими, пропорційними та суворо дотримуватися законодавчих норми, щоб не порушувати права підприємців та не завдавати шкоди економічній системі.

В умовах воєнного стану значна увага приділяється механізмам підтримки бізнес-середовища через застосування пільг, спрощених процедур та компенсаційних заходів. З метою мінімізації негативних наслідків для підприємців державні органи вводять спеціальні нормативно-правові режими, що передбачають зменшення адміністративних бар'єрів та більш гнучке регулювання діяльності. Одним з ключових інструментів є надання податкових та інших фінансових пільг, що сприяють збереженню підприємницького потенціалу в складних умовах [184].

Для підтримки підприємств у період воєнних дій запроваджуються компенсаційні механізми, зокрема державні програми фінансової підтримки, грантові та кредитні інструменти, спрямовані на зменшення фінансових ризиків і збереження робочих місць. Також передбачаються особливі умови для малих і середніх підприємств, які мають можливість скористатися своєчасною допомогою без додаткових процедур [208].

Усе це сприяє створенню більш сприятливого бізнес-клімату, що, попри обмеження, забезпечує можливість для підприємців адаптуватися й підтримувати стабільність діяльності через застосування цільових пільг і механізмів компенсування. цим самим держава сприяє економічній стійкості у складних умовах воєнного стану та знижує соціально-економічний тиск на підприємницький сектор.

Механізми захисту прав підприємців та оскарження рішень є важливими інструментами забезпечення дотримання правового поля в умовах воєнного стану. В умовах воєнних дій держава запроваджує спеціальні адміністративні процедури та закладає норми, що сприяють захисту бізнес-інтересів і забезпечують можливість своєчасного реагування на неправомірні дії з боку органів влади.

Водночас, законодавство передбачає гарантії та механізми оскарження рішень, що обмежують діяльність підприємців у таких умовах, активно використовуючи адміністративний та судовий порядки. Навіть в умовах воєнного стану право підприємця оскаржити рішення державних органів не скасовується. Так, конституційною основою будь-яких вимог підприємця щодо незаконного обмеження його діяльності є право на підприємницьку діяльність передбачене статтею 42 Конституції України: «Кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом. Держава забезпечує захист конкуренції та забороняє неправомірне обмеження конкуренції.» [8]. Прямою конституційною гарантією можливості оскаржити будь-яке рішення, яке обмежує підприємницьку діяльність, є норма статті 55 Конституції України: «Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.» [8]. Право підприємця звернутися до суду за захистом не може бути скасоване чи звужене указом про воєнний стан або будь-яким іншим актом. Відповідно до статті 64 Конституції України перелік прав, які не можна обмежити в умовах воєнного стану, включає статтю 55 Конституції (право на судовий захист) [8].

Крім того, Закон України «Про правовий режим воєнного стану» визначає, які саме заходи може запроваджувати держава під час воєнного стану й як можуть

тимчасово обмежуватися права, у тому числі й діяльність підприємств. Ключові гарантії:

заходи воєнного стану здійснюються лише в межах Конституції України та цього Закону – тобто органи влади, військові адміністрації й військове командування не можуть виходити за рамки, визначені Президентом України та Верховною Радою України;

Указ Президента про введення воєнного стану має містити перелік прав і свобод, які тимчасово обмежуються, а також територію й строк дії цих обмежень [179].

Це означає, що якщо орган влади, військова адміністрація або інший суб'єкт владних повноважень посиляється на «воєнний стан», щоб обмежити бізнес, то таке рішення можна перевірити на відповідність статтям 42, 55, 64 Конституції України, Закону України «Про правовий режим воєнного стану», конкретному Указу Президента України про введення воєнного стану (чи передбачене там саме таке обмеження).

Кодекс адміністративного судочинства України є основним процесуальним актом, який дає механізм судового оскарження рішень органів влади, у т.ч. тих, що обмежують підприємницьку діяльність у воєнний час. Відповідно до статті 2 Кодексу адміністративного судочинства України, завданням адміністративного судочинства є справедливий, неупереджений і своєчасний розгляд спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав та інтересів фізичних та юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень [39]. Стаття 5 Кодексу адміністративного судочинства України гарантує право на звернення до адміністративного суду – кожна особа має право звернутися до адміністративного суду, якщо вважає, що рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень (державний орган, військова адміністрація, місцева рада тощо) порушено її права, свободи чи законні інтереси, і просити про їх захист шляхом, зокрема:

визнання протиправним та нечинним нормативно-правового акта або його положень;

визнання протиправним та скасування індивідуального акта (наприклад, припису про зупинення роботи, анулювання ліцензії, заборони діяльності в певній зоні);

визнання дій суб'єкта владних повноважень протиправними та зобов'язання утриматися від їх вчинення;

визнання бездіяльності протиправною та зобов'язання вчинити певні дії;

встановлення наявності/відсутності компетенції органу;

відшкодування шкоди та судових витрат [39].

Кодекс адміністративного судочинства України визначає, що всі спори з органами влади у сфері публічно-правових відносин (у т.ч. щодо рішень військових адміністрацій, державних регуляторів, контролюючих органів) розглядаються адміністративними судами [39].

Отже, будь-яке рішення державного органу, що обмежує діяльність підприємця під час воєнного стану (зупинення роботи, обмеження доступу до об'єкта, анулювання дозволу, ліцензії тощо), може бути оскаржене до адміністративного суду з вимогою скасувати його та/або відшкодувати шкоду.

Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» регламентує перевірки бізнесу (у тому числі під час воєнного стану, якщо спеціальними актами не встановлено інакше) й містить наступні важливі гарантії:

принципи державного нагляду (пріоритет безпеки, недопустимість дублювання контролю, презумпція правомірності діяльності суб'єкта господарювання тощо) [136];

права суб'єкта господарювання під час перевірки – зокрема, право вимагати пред'явлення підстав та документів, отримати копію акту, давати пояснення та зауваження [136];

право оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність органів нагляду (контролю) в адміністративному та/або судовому порядку [136].

Отже, якщо під час воєнного стану контролюючий орган (Держпраці, ДСНС, Держпродспоживслужба тощо) фактично зупиняє чи обмежує діяльність

підприємця, то акт перевірки, припис чи інше рішення можна оскаржити за процедурою, передбаченою Кодексом адміністративного судочинства України.

Стаття 1 Закону України «Про звернення громадян» гарантує право громадян (у т.ч. фізичних осіб-підприємців) звертатися до органів державної влади й місцевого самоврядування зі скаргами та заявами щодо порушення їхніх прав [209]. На практиці це означає, що підприємець може подати скаргу до вищого органу (наприклад, до центрального органу виконавчої влади або до вищої військової адміністрації).

Для бізнесу в умовах війни дуже важливі гарантії щодо примусового відчуження або вилучення майна. Законом України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» встановлено наступні основні гарантії:

компенсація вартості майна: примусове відчуження майна в умовах воєнного стану здійснюється з повним відшкодуванням його вартості – попередньо або, якщо це неможливо, наступним відшкодуванням (стаття 3) [210];

процедурні вимоги: рішення про примусове відчуження/вилучення приймає відповідне військове командування (часто за погодженням з держадміністраціями чи органами місцевого самоврядування), про що складається акт встановленої форми; власнику видається акт і висновок про вартість майна [210];

механізми оскарження та захисту:

власник (підприємець) може:

подати заяву про виплату компенсації за місцем відчуження майна [210];

у разі спору щодо розміру компенсації або незаконності відчуження – звернутися до суду з вимогою про стягнення компенсації або повернення майна після скасування воєнного стану [210];

якщо після скасування воєнного стану майно збереглося, колишній власник має право вимагати його повернення в судовому порядку (за законом повернення відбувається на підставі рішення суду, що набрало законної сили) [210].

Загалом, права підприємців захищаються через порядок адміністративного оскарження, що передбачає подання відповідних скарг до вищих органів або

відповідних інстанцій впродовж визначеного терміну. Також існує можливість звернення до суду для оскарження рішень органів влади, якщо вони порушують законні інтереси бізнесу або порушують права суб'єктів господарювання. Важливу роль відіграє уповноваженість судів забезпечувати незалежний контроль і слідкувати за дотриманням законності в прийнятті адміністративних рішень у період воєнного стану. Законодавство окремо закріплює гарантії недопущення необґрунтованих обмежень та захисту від неправомірних дій державних органів та їх посадових осіб щодо підприємців.

Законодавчі гарантії та захист прав суб'єктів господарювання в період воєнного стану в Україні створюють правову основу для мінімізації негативних наслідків кризи та забезпечення стабільності підприємницької діяльності. Вони передбачають встановлення спеціальних режимів та процедур, спрямованих на збереження підприємницьких прав, зниження адміністративних бар'єрів і створення рівних умов для бізнесу. Законодавство формує рамки, в яких допускаються тимчасові зміни в регулюванні, при цьому забезпечується захист прав суб'єктів господарювання через певні гарантійні механізми.

Законодавчі гарантії включають у себе положення, що надають підприємцям право на доступ до інформації, участь у вирішенні спірних питань, а також можливість оскарження незаконних рішень державних органів та їх посадових осіб. Важливою складовою є гарантії нерозповсюдження штрафних санкцій та інших негативних наслідків при виникненні обставин, що перешкоджають виконанню зобов'язань через воєнний стан.

Отже, правовий механізм гарантій становить основу для збереження підприємницьких прав у складних умовах. Він спрямований на баланс між захистом бізнесу і необхідністю державного контролю, забезпечуючи стабільність та правову визначеність, що є критично важливим для громадянського довіри до інституційної системи і подальшого розвитку підприємництва під час воєнних викликів.

Процедури адміністративного оскарження та судового контролю в контексті воєнного стану в Україні набули особливого значення через необхідність

забезпечення правового захисту підприємців у складних умовах. В умовах воєнних дій держава вводить спеціальні норми і процедури, спрямовані на швидке реагування на порушення прав суб'єктів господарювання, але водночас зберігає принципи законності та справедливості. Адміністративне оскарження полягає в поданні скарги до вищих органів або спеціалізованих комісій, що мають повноваження переглядати рішення нижчого рівня, з урахуванням особливих умов дії воєнного стану.

Місцеві і центральні органи влади мають обмежені можливості та спеціальні повноваження щодо застосування заходів контролю та адміністративного впливу. Процедура оскарження може бути особливо актуальною у випадках неправомірних дій влади або неправильно застосованих санкцій, що безпосередньо впливають на підприємницьку діяльність. Судовий контроль, з іншого боку, передбачає можливість звернення до суду адміністративної юрисдикції для оскарження рішень, дій або бездіяльності органів державної влади, що порушують права підприємців.

Особливості судового контролю в період воєнного стану пов'язані з необхідністю врахування особливих умов і можливої обмеженості доступу до суду через військові дії. Законодавство встановлює тимчасові спрощення у процедурі подання позовів та гарантії швидкого розгляду справ для уникнення затягування процесів. Водночас, суди мають право враховувати обставини воєнного стану, визнаючи їх при розгляді справ та прийнятті рішень, що сприяє більш справедливому захисту прав підприємців [211 – 216].

Загалом, процеси адміністративного оскарження і судового контролю є ключовими інструментами забезпечення законності та захисту бізнесу в період воєнного стану. Вони сприяють збалансованості інтересів держави і підприємців, а також підсилюють довіру до правової системи, мотивуючи до дотримання законодавства та сприяючи стабілізації підприємницького середовища в складних умовах.

В умовах воєнного стану економічна стабілізація набуває особливої значущості для підтримки функціонування підприємств. Основними аспектами

фінансово-економічного впливу є забезпечення державної підтримки бізнесу через цільові програми, спрямовані на мінімізацію ризиків та стабілізацію фінансових потоків. Одним з ключових інструментів є запровадження спеціальних кредитних програм, що дозволяють підприємцям отримувати фінансування на вигідних умовах, а також надання грантів для активізації діяльності в критичних сферах економіки. Крім того, держава застосовує заходи щодо збалансування податкових надходжень, створюючи сприятливі умови для платників податків й одночасно забезпечуючи необхідне фінансування державних структур. Важливий аспект – це прозорість у наданні пільг та субсидій, що сприяє підвищенню довіри бізнес-середовища та зменшенню корупційних ризиків. Введення спрощених процедур податкових звітів і автоматизація фінансових операцій полегшують ведення підприємницької діяльності в умовах обмежень, викликаних воєнним станом [185]. Окрім того, запроваджуються спеціальні фонди для підтримки особливих категорій підприємств, зокрема малого та середнього бізнесу, що дозволяє мінімізувати фінансові втрати та забезпечити стабільну роботу підприємств у важкий період [217]. Такий комплекс заходів сприяє не лише збереженню економічної активності, а й створенню умов для подальшого розвитку підприємництва навіть за складних обставин.

Держава активно залучає фінансові ресурси з державного бюджету і міжнародних фінансових організацій з метою стабілізації економіки, пом'якшення наслідків воєнного конфлікту та забезпечення сталого розвитку підприємництва. Введення пільг, податкових канікул та спрощених процедур сприяє зменшенню тягаря для суб'єктів господарювання, дозволяючи їм зосередитись на відновленні та адаптації до складних умов діяльності. Надання державної підтримки також включає створення механізмів компенсацій, заохочень для малих і середніх підприємств, а також підтримку стратегічно важливих секторів економіки.

Податкове регулювання під час воєнного стану набуває особливого значення через необхідність забезпечення балансу між фінансовою стабільністю держави та підтримкою підприємницької діяльності. В умовах війни податкові пільги та спрощення процедур використовується як інструмент мінімізації негативних

наслідків для бізнесу, одночасно підвищуючи прозорість фінансової взаємодії з державою [221]. Важливою складовою цього є чітка систематизація пільг, яка дозволяє уникнути зловживань та корупційних ризиків, забезпечуючи рівноправний доступ підприємців до встановлених державою механізмів підтримки.

Законодавчі нововведення передбачають запровадження автоматичних та прозорих процедур надання пільг, що спростовує можливість їх зловживання та забезпечує рівний доступ для всіх суб'єктів господарювання [218]. Важливим аспектом є відкритість інформації щодо пільг, включно із їх переліком, умовами та тривалістю, що підвищує довіру до державної політики та стимулює дотримання норм з боку бізнесу. Відкриті та прозорі механізми дозволяють контролювати цільове використання пільг та забезпечують відповідність їх розподілу потребам економіки у складний період.

Водночас надмірна кількість та необґрунтоване використання пільг може призвести до втрати фіскальних надходжень та нерівномірного розподілу ресурсів. Тому Уряду важливо не лише встановлювати пільги, але й контролювати їх реалізацію та дотримання умов, що запобігає зловживанням. Впровадження системи електронного моніторингу та звітності забезпечує прозорість та підсилює довіру з боку громадськості та підприємців.

Загалом, ефективне податкове регулювання та чітка політика прозорості пільг сприяють формуванню більш справедливого, стабільного і передбачуваного бізнес-середовища, що є особливо актуальним у період воєнного стану, коли економічна діяльність стикається з додатковими труднощами.

У період воєнного стану регулювання праці та соціального захисту на державному рівні набуває особливої важливості для забезпечення стабільності та безпеки підприємницької діяльності. Держава вводить специфічні норми і механізми, що регулюють трудові відносини, зокрема – тимчасові обмеження трудових прав, запроваджують особливі умови праці для військовослужбовців та працівників, залучених до оборони. Одним з ключових аспектів є встановлення порядку укладання та виконання угод щодо праці, з урахуванням обставин

воєнного стану, а також гарантії щодо збереження робочих місць та рівня оплати праці у постраждалих сферах економіки [219].

Крім того, у контексті соціального захисту значну роль відіграє державне фінансування програм допомоги та підтримки найбільш вразливих категорій громадян, зокрема – внутрішньо переміщених осіб, безробітних та працівників, які зазнали втрат через бойові дії [217]. Важливим елементом є проведення активних заходів для запобігання знеціненню доходів населення, включаючи компенсаційні виплати та спрощення порядку отримання соціальної допомоги [220].

Зміни в законодавстві передбачають запровадження скорочених процедур працевлаштування та звільнення, а також тимчасове зменшення бюрократичних бар'єрів для швидкої адаптації підприємств до нових умов [221]. Це сприяє збереженню робочих місць та забезпеченню стабільності зайнятості. Створені механізми гарантують захист прав працівників та роботодавців, мінімізуючи ризики неправомірних дій та зловживань під час воєнного стану.

Таким чином, державне регулювання праці і соціального захисту в умовах воєнного стану має комплексний характер, орієнтований на забезпечення необхідних соціальних гарантій та стабільності трудових відносин у складний період.

У період воєнного стану регулювання трудових відносин зазнає суттєвих змін, що спрямовані на забезпечення стабільності та безпеки бізнес-процесів в умовах кризи [222]. Законодавство України передбачає специфічні норми, котрі регулюють укладання, виконання та припинення трудових договорів у цей час. Згідно з чинним законодавством, роботодавці мають право у визначених випадках тимчасово змінювати умови праці, з урахуванням інтересів і прав працівників, а також у випадках, передбачених законом або колективними договорами [223]. Це дозволяє швидко реагувати на змінені обставини, зменшувати ризики та стабілізувати діяльність підприємств під час воєнних дій.

Особливістю регулювання є запровадження можливості скорочення або призупинення роботи окремих підрозділів або підприємств з погодженням з профспілками або уповноваженими органами [224]. Водночас, державні органи

зобов'язані забезпечити захист прав працівників, які можуть зазнати погіршення умов праці або втратити роботу у зв'язку з воєнними обставинами. Тому важливим елементом є створення механізмів компенсацій, соціального захисту та запобігання зловживанням з боку роботодавців.

Значне значення має і питання обов'язковості інформування працівників про змінені умови роботи, їх правові наслідки та порядок оскарження ухвалених рішень [224]. Введення спрощених процедур звільнення, переведення або скорочення штатного розпису дозволяє швидко адаптувати трудові відносини до вигідних умов у воєнний час. Водночас, держава створює умови для захисту працівників від зловживань шляхом обов'язкового дотримання процедур та контролю з боку відповідних органів.

Отже, регулювання трудових відносин у період воєнного стану має балансувати між оперативним реагуванням на військові виклики та забезпеченням прав і соціального захисту працівників. Особливість цього процесу полягає в запровадженні гнучких та швидкодіючих норм, які дозволяють зберегти економічну стабільність, зменшити негативний вплив війни на зайнятість та мінімізувати соціальні ризики для працівників.

Забезпечення соціального захисту працівників під час воєнного стану в Україні набуває особливого значення для стабільності та соціальної безпеки населення. В умовах воєнної агресії держава вводить спеціальні механізми та програми, спрямовані на підтримку працівників і забезпечення їх прав. Одним з ключових заходів є збільшення соціальних виплат та допомог тимчасово переміщеним особам [225], а також забезпечення гарантій на оплату праці, незалежно від умов функціонування підприємств [226]. Важливим аспектом є запровадження режимів гнучкого трудового контракту та дистанційної роботи, що дає змогу уникнути масових звільнень і збереження робочих місць [227].

Крім того, держава забезпечує додаткові соціальні гарантії в сфері охорони здоров'я, включаючи безкоштовне медичне обслуговування у контексті особливих потреб працівників та їх родин [228]. Важливою складовою є підтримка особистих фінансових резервів працівників через тимчасове зниження або скасування зборів

і податків на соціальні внески, а також розширення програми державних страхових виплат у випадку втрати доходу внаслідок бойових дій або обмежень, пов'язаних з воєнним станом [229, 230].

Значну роль відіграє законодавче закріплення та максимально спрощення процедур отримання допомоги й компенсацій для працюючих, зокрема шляхом запровадження цифрових платформ, що забезпечують швидкий доступ до інформації та оформлення необхідних документів [161, 172, 218, 231 – 233]. Такий підхід сприяє підвищенню прозорості та оперативності у наданні соціальної підтримки, зменшує бюрократичні перешкоди і покращує якість державного сервісу.

Під час військового стану в Україні запроваджуються особливі умови зовнішньоекономічної діяльності, що безпосередньо впливають на регулювання імпорту та експорту. Основною метою таких заходів є запобігання дестабілізації економіки, забезпечення національної безпеки та контролю за критично важливими товарами і ресурсами. У відповідь уряд вводить механізми контролю за зовнішньоекономічною діяльністю, зокрема, встановлює обмеження на операції з окремими країнами, товарними групами чи конкретними підприємствами, що підлягають санкціям або заборонам [234].

Особливу увагу приділяється запровадженню системи ліцензування і дозвільних процедур для імпорту та експорту, що дозволяє державі здійснювати більш жорсткий контроль за потоками товарів і послуг. Це забезпечує можливість швидко реагувати на зміни в міжнародній обстановці та блокувати потенційний ризик контрабанди або постачання заборонених товарів. Водночас, регулювання імпорту та експорту під час воєнного стану передбачає удосконалення процедур митного оформлення та прозорість їх застосування через автоматизацію процесів [235].

З метою забезпечення зовнішньоекономічної безпеки, державним органам надані додаткові повноваження щодо застосування санкцій та обмежень, що регламентуються окремими нормативно-правовими актами. Обмеження можуть включати заборону на купівлю, постачання, транзит чи перепродаж окремих

товарів або послуг у рамках міжнародних договорів та індивідуальних рішень [236]. Водночас, забезпечуються механізми захисту інтересів українських експортерів та імпортерів через запровадження пільг та спрощень у процедурі здійснення зовнішньоекономічних операцій, що сприяє мінімізації негативних наслідків для бізнесу.

Обмежувальні заходи та санкційні режими є важливим елементом регуляторної політики, що сприяє збереженню економічної стабільності та стримуванню зовнішніх загроз. Водночас, регулювання імпорту та експорту адаптується до воєнних умов шляхом перегляду наявних нормативних документів, введення виключень та тимчасових режимів. Це дозволяє створити баланс між необхідністю контролю і зручністю для підприємств, забезпечуючи одночасно захист державних інтересів та сприяння зовнішньоекономічній активності.

Контроль за зовнішньоекономічною діяльністю в умовах воєнного стану набув особливого значення в забезпеченні національної безпеки та стабільності економіки. Модернізація підходів до регулювання імпорту та експорту, а також посилення контролю з боку державних органів, мають на меті запобігти незаконній торгівлі, обходам санкційних режимів та уникненню фінансових ризиків. В умовах воєнних дій ускладнюється діяльність міжнародних компаній і торговельних структур, що потребує впровадження додаткових механізмів моніторингу та контролю.

Важливим елементом є контроль за дотриманням вимог щодо ліцензування та сертифікації зовнішньоекономічних операцій. Це дозволяє забезпечити відповідність імпортованих товарів та послуг встановленим стандартам, запобігаючи поширенню контрафактної продукції та товарів, які можуть поставлятися з порушеннями санкційних режимів.

Державні органи посилили контроль за дотриманням тарифних і нетарифних обмежень, що є важливим механізмом для запобігання нелегальним схемам та зловживанням у зовнішньоекономічній діяльності [237]. Враховуючи складні геополітичні умови, запроваджено системи моніторингу ризиків і використання автоматизованих платформ для контролю виконання зовнішньоекономічних

контрактів [238]. Це сприяє прозорості і підзвітності дій підприємств і державних інституцій.

Значущою складовою є забезпечення ефективного застосування санкційних механізмів. Державні органи здійснюють контроль за операціями, що підпадають під санкційний режим, запобігаючи фінансовим махінаціям та порушенням імпортно-експортних обмежень. В цілому, контроль за зовнішньоекономічною діяльністю у воєнний час є важливим інструментом підтримки національної безпеки, економічної стабільності та запобігання зовнішнім загрозам.

Обмеження та санкційні режими під час воєнного стану в Україні набувають особливого значення щодо регулювання підприємницької діяльності. Вони спрямовані на зменшення ризиків, забезпечення національної безпеки та стабілізацію економічної ситуації. В умовах воєнного стану застосовуються різноманітні адміністративні обмеження, включаючи обмеження на управління певними секторами, заборону на експорт та імпорт окремих товарів, а також тимчасове припинення окремих видів діяльності. Такі заходи дозволяють знизити можливі негативні наслідки для державної безпеки та стабільності економіки.

Крім цього, вводяться санкційні режими, що передбачають обмеження доступу до фінансових ресурсів, блокування активів, заборону на здійснення певних фінансових операцій або підприємницьких зв'язків з іноземними суб'єктами. Це сприяє мінімізації ризиків державної або міжнародної економічної агресії, а також запобіганню фінансуванню злочинної діяльності й терористичних організацій. Водночас, важливо дотримуватися принципів законності та пропорційності, щоб уникнути необґрунтованого тиску на підприємців і заохочувати їх до легального функціонування у складних умовах.

В цілому, обмежувальні та санкційні режими є інструментами, що мають забезпечувати баланс між захистом державних інтересів та правами підприємців, забезпечуючи відповідність адміністративних заходів сучасним викликам воєнного часу.

Вплив воєнного стану створює низку серйозних викликів для адміністративного регулювання підприємницької діяльності, що вимагає швидкої

та ефективної адаптації існуючої системи. Одним з найскладніших аспектів є необхідність реформування нормативно-правової бази для врахування нових реалій та забезпечення стабільності бізнес-середовища. Сучасна система потребує системних змін, орієнтованих на підвищення гнучкості та оперативності регулювальних процедур, зняття надмірних адміністративних бар'єрів і створення механізмів швидкого реагування на кризові ситуації.

Одночасно, реформування має враховувати баланс між обмеженнями та пільгами, адже в умовах воєнного стану виникає гостра потреба в захисті прав підприємців та забезпеченні їх економічної стабільності. Це передбачає створення додаткових гарантій, удосконалення процедур адміністративного оскарження і посилення судового контролю. В умовах нагальної потреби у фінансово-економічній стабілізації реформування системи має бути консолідоване з розробкою механізмів підвищення прозорості і відповідальності в наданні державної підтримки та податковому регулюванні.

Загалом, перспективи реформ ґрунтуються на інтеграції сучасних технологій, посиленні захисту прав підприємців і поступовому переосмисленні адміністративних процесів, що дозволить зробити систему більш адаптивною до викликів сучасності та запобігти її деструктивним впливам у майбутньому.

Значну роль у забезпеченні ефективності адміністративних процедур відіграє впровадження цифрових технологій та підвищення рівня прозорості в їх здійсненні. Перспективи реформування передбачають посилення ролі цифрових технологій у процесах державного управління. Автоматизація процедур, створення прозорих та відкритих даних для суб'єктів господарювання сприяє зменшенню корупційних ризиків та підвищенню довіри до державних інституцій. Важливим є також удосконалення системи зворотного зв'язку між бізнесом та владою, що дозволить швидше реагувати на зміни й мінімізувати негативний вплив кризових умов.

Завдяки цифровізації процесів державного управління створюється інфраструктура для автоматизації та спрощення бюрократичних функцій, що в свою чергу сприяє зменшенню корупційної складової та підвищенню довіри підприємців до державних інстанцій. Впровадження електронних сервісів дозволяє

здійснювати реєстрацію підприємств, отримання ліцензій, подання звітності та інші адміністративні операції без фізичної присутності в установах, що особливо актуально під час воєнного стану. Це забезпечує швидкість реагування на запити бізнесу та зменшує час очікування, мінімізуючи ризики затримок у господарській діяльності через обмеження мобільності або безпекові проблеми.

Прозорість адміністративних процедур підсилюється шляхом відкритого доступу до нормативно-правових актів, інформаційних систем та реєстрів, що дозволяє підприємцям ретельно ознайомлюватися з вимогами та контролювати виконання норм. Водночас, прозорість сприяє запобіганню зловживань і незаконних дій з боку контролюючих органів, стимулює відповідальне та чесне ведення бізнесу. Впровадження електронних платформ для обміну документами та консультаційних сервісів створює умови для діалогу між підприємцями та державною владою, зменшуючи корупційний вплив і сприяючи рівноправному доступу до ресурсів.

3.3. Перспективні напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні

Сучасний стан адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні характеризується поєднанням глибоких трансформаційних процесів, воєнних викликів та євроінтеграційних зобов'язань держави. Нормативна база, що визначає засади державної регуляторної політики та державного нагляду (контролю) в сфері господарської діяльності, сформована значною кількістю актів різної юридичної сили – від законів до підзаконних нормативних актів та стратегічних документів [55, 136, 239]. Водночас, численні наукові дослідження засвідчують фрагментарність унормування, наявність деяких правових колізій, нестабільність норм, надмірний адміністративний тиск на бізнес, а також недостатній рівень цифровізації адміністративних процедур [240, 241, 242]. У цих

умовах особливої актуальності набуває визначення пріоритетних напрямів удосконалення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності, що має забезпечити баланс між публічними інтересами і свободою підприємництва, підвищити конкурентоспроможність національної економіки та сприяти післявоєнному відновленню.

Проведений в дисертаційному дослідженні аналіз наукової літератури та чинної нормативно-правової бази надали можливість сформулювати наступні основні проблеми та актуальні виклики сьогодення в сфері адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні.

Систематизація та гармонізація чинної нормативно-правової бази щодо адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності. Першочерговим напрямом удосконалення є подолання фрагментарності та колізій в нормативно-правовому регулюванні підприємницької діяльності. Ключовими актами в цій сфері є Закони України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» [55] та «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [136], які встановлюють базові принципи регуляторної політики й контрольної діяльності. Окремі аспекти підприємницької діяльності врегульовано спеціальними законами про ліцензування, дозвільну систему тощо, що нерідко містять власні термінологічні підходи та механізми втручання в господарську діяльність [239, 243]. За таких умов доцільним є:

усунення дублювання та суперечностей між загальними та спеціальними законами, зокрема шляхом виявлення й скасування застарілих або надмірних положень;

уніфікація понятійного апарату (терміни «державний нагляд (контроль)», «регуляторний акт», «адміністративна послуга», «суб'єкт малого та середнього підприємництва» тощо).

Систематизація й гармонізація законодавства відповідають вимогам передбачуваності та стабільності правового регулювання, що визнається однією з

ключових умов сприятливого бізнес-клімату в дослідженнях українських учених і міжнародних організацій [240, 244].

Так, Овчаров А. В. вказує серед ключових проблем: «колізійність і фрагментарність правового регулювання тотожних питань у Господарському процесуальному кодексі України та Кодексі адміністративного судочинства України», що ускладнює захист прав підприємців [245].

У Стратегії Державної регуляторної служби України на 2023–2025 роки, затвердженій наказом ДРС від 20.02.2023 № 25, визнається, що чинна система регулювання «в окремих випадках все ще чинить надмірний регуляторний тиск на суб'єктів господарювання, особливо на малий та середній бізнес» та потребує подальшої дерегуляції й гармонізації [246].

Пашенко П. О. серед ключових бар'єрів називає «фрагментарність державної політики, нестабільність регуляторного середовища», недостатню координацію між органами влади, бізнесом і наукою – саме як фактори, що обмежують інноваційний розвиток та підприємницьку активність [247].

Чубань В. С. серед недоліків чинного регулювання підкреслює «фрагментарність правових норм і суперечності з іншими законодавчими актами», що ускладнює адаптацію господарського законодавства (зокрема щодо підприємницької діяльності) до сучасних умов та вимог євроінтеграції [248].

Гура В. Л. в своїй праці фіксує «фрагментарність правового регулювання соціального підприємництва», що створює невизначеність правового статусу таких суб'єктів та ускладнює їх діяльність [249].

Аналіз чинного законодавства України у сфері регуляторної політики, державного нагляду (контролю), ліцензування та надання адміністративних послуг засвідчує наявність низки системних вад: фрагментарності нормативного масиву, дублювання регуляторних вимог, відсутності уніфікованого понятійного апарату та нестабільності правового середовища для суб'єктів підприємництва. Це, у свою чергу, зумовлює надмірний адміністративний тиск на бізнес, збільшує транзакційні витрати та стримує інвестиційну активність. У зв'язку з цим постає об'єктивна потреба у формуванні цілісної концепції законодавчих змін, спрямованих на

впорядкування та гармонізацію адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності.

З метою створення умов для вирішення зазначеної проблеми пропонуємо:

в Законі України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» [55]:

передбачити уніфікацію термінів «державний нагляд (контроль)», «заходи державного нагляду (контролю)», «адміністративна послуга», «суб'єкт надання надання адміністративних послуг», «суб'єкт малого підприємництва», «суб'єкт середнього підприємництва»;

запровадити інститут обов'язкового періодичного перегляду регуляторних актів (sunset review) (Додаток В);

в Законі України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [136] передбачити, що планові заходи здійснюються виключно відповідно до сформованих в інтегрованій автоматизованій системі державного нагляду (контролю) річних планів, що затверджуються органом державного нагляду (контролю) не пізніше 1 грудня року, що передує плановому (Додаток В);

розробити та прийняти постанову Кабінету Міністрів України «Про проведення інвентаризації регуляторних актів у сфері підприємницької діяльності», яка б передбачала:

повну інвентаризацію і створення публічного Реєстру регуляторних актів, що впливають на підприємців;

обов'язок державних органів подати у визначений строк інформацію про всі чинні акти, які встановлюють регулювання для бізнесу;

встановлення строків для внесення змін або визнання такими, що втратили чинність, актів, які дублюють або суперечать базовим законам;

оновлення уніфікованих форм актів перевірок, шляхом додавання окремого блоку, що містить роз'яснення підприємцю його прав і порядку оскарження;

використання інструментів «regulatory guillotine» (масове скасування застарілих норм).

Покращення якості державної регуляторної політики – є важливим напрямом вдосконалення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні, що пов'язаний з реальним, а не декларативним впровадженням принципів державної регуляторної політики. Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» визначає обов'язковість проведення аналізу регуляторного впливу, публічного обговорення проєктів регуляторних актів, а також відстеження результативності вже чинних регуляторних рішень [55]. Однак практика свідчить, що аналіз регуляторного впливу та консультації з громадськістю часто здійснюються формально [240, 241].

Так, Соболев В. М. у науковій публікації, присвяченій методології дослідження регуляторної політики, наголошує на обмеженості підходів, які зосереджені переважно на описі «формальних норм і правил», не враховуючи неформальних практик та реальні наслідки регулювання для суб'єктів господарювання [251]. Така формалізація досліджень, своєю чергою, відображає і практику реалізації державної регуляторної політики, коли законодавчо закріплені процедури виконуються здебільшого для дотримання вимог закону, а не для досягнення реальних цілей дерегуляції та покращення бізнес-середовища.

Дослідження О. Іванова, присвячене аналізу урядової нормотворчості, підкреслює, що аналіз впливу регуляторних рішень часто сприймається органами виконавчої влади як формальна вимога, а не як змістовний аналітичний інструмент. Зазначається, що міністерства нерідко готують кілька документів з дублюванням інформації (пояснювальну записку, аналіз регуляторного впливу тощо), при цьому «аналіз впливу» не виконує функції комплексної оцінки ризиків, альтернатив та можливих наслідків запровадження регулювання, а перетворюється на формальність [252].

Наслідком такого підходу є збереження надмірного регуляторного та бюрократичного тиску на бізнес. Зокрема, у дослідженні Фролової Н. Л., присвяченому розвитку малого та середнього підприємництва, наголошується, що саме надмірний регуляторний і бюрократичний тиск на суб'єктів малого та

середнього підприємництва став однією з причин скорочення їх кількості та погіршення умов ведення бізнесу [253]. Це свідчить про те, що проблеми реалізації регуляторної політики мають не лише процедурний, але й сутнісний вимір, безпосередньо впливаючи на економічну динаміку.

Важливим аспектом є й те, що реформування галузевого законодавства не завжди супроводжується реальним усуненням виявлених проблем. Так, у роботі Баженової А. А., присвяченій адміністративно-правовому регулюванню ліцензування, підкреслюється, що прийняття нової редакції профільного закону привнесло низку позитивних новел, однак «залишило невирішеними численні проблемні питання правового регулювання ліцензування» [254]. Це означає, що навіть суттєве оновлення правового акта не гарантує автоматичного усунення системних вад регуляторного середовища.

На рівні офіційних стратегічних документів також фіксується незавершеність реформ у сфері регулювання господарської діяльності. У Стратегії Державної регуляторної служби України на 2023–2025 роки зазначено, що, попри багаторічну дію законодавства про дозвільну систему, вона не може вважатися «удосконаленою на всі 100%», а завдання подальшого реформування ліцензування полягає не лише у завершенні раніше започаткованих змін, а й у подоланні «деформацій у державному регулюванні господарської діяльності» [246]. Таким чином, на рівні центрального органу виконавчої влади, відповідального за формування та реалізацію регуляторної політики, визнається збереження структурних проблем у цій сфері.

У науковій літературі неодноразово підкреслюється, що зазначені проблеми мають комплексний характер: вони поєднують в собі фрагментарність та неузгодженість нормативно-правового масиву, формальний характер процедур підготовки й прийняття регуляторних актів, слабку залученість бізнесу до процесу нормотворчості та недостатній рівень оцінки фактичного впливу регулювання на підприємницьку діяльність [255, 256]. Саме тому пропозиції щодо вдосконалення адміністративно-правового регулювання підприємництва мають виходити не лише

з необхідності технічних правок окремих законів, а й з потреби концептуальної перебудови підходів до формування та реалізації державної регуляторної політики.

Загалом наведені підходи дозволяють обґрунтувати висновок про те, що ключовою проблемою реалізації державної регуляторної політики в Україні є розрив між задекларованими на законодавчому рівні цілями та принципами (прозорість, передбачуваність, збалансованість інтересів держави й бізнесу) та реальною практикою нормотворчої та правозастосовної діяльності державних органів.

З огляду на зазначене вдосконалення адміністративно-правового регулювання в даному аспекті має включати:

- посилення інституційної спроможності спеціально уповноваженого органу з питань регуляторної політики щодо блокування явно неякісних чи дублюючих регуляторних актів;

- удосконалення методики аналізу регуляторного впливу з акцентом на вимірюванні адміністративного навантаження на суб'єктів підприємництва та впливу регулювання на інвестиційну активність;

- запровадження механізмів обов'язкового періодичного перегляду ключових регуляторних актів;

- розвиток електронних інструментів участі бізнесу й громадськості в регуляторному процесі.

Такі заходи узгоджуються з європейськими стандартами належного врядування та рекомендаціями Організації економічного співробітництва та розвитку щодо системи кращого регулювання й уже знаходять відображення в національних стратегічних документах [242, 250].

З метою створення умов для вирішення зазначеної проблеми пропонуємо:

- в Законі України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» [55]:

 - деталізувати зміст аналізу регуляторного впливу;

 - встановити хоча б мінімальні стандарти відкритих громадських обговорень проекту регуляторного акта (Додаток В);

внести зміни та доповнення до Методики проведення аналізу впливу регуляторного акта, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 11 березня 2004 р. № 308 [257], які б передбачали:

у процесі проведення аналізу обов'язкове визначення:

- наявності альтернативних варіантів регулювання;
- кількісної оцінки адміністративних витрат для бізнесу (години часу, витрати на документи, поїздки тощо);
- ризиків корупційних зловживань;

обов'язкове розроблення та додавання таблиці вигод і витрат для різних груп: держави, суб'єктів малого та середнього підприємництва, великих підприємств, споживачів;

запровадження чітких критеріїв якості наданого розробником аналізу впливу регуляторного акта, які перевіряє ДРС, а у випадках надання неповної інформації, відсутності аналізу альтернатив - відмову в погодженні проекту регуляторного акта;

розвиток інструментів e-participation у сфері регуляторної політики, зокрема розробити і прийняти постанову Кабінету Міністрів України про створення Єдиного електронного порталу регуляторних процедур, на якому:

- публікуватимуться всі проекти регуляторних актів, та їх аналізи впливу регуляторного акта, звіти про результати розгляду всіх одержаних зауважень і пропозицій;
- буде можливість подати зауваження і пропозиції онлайн;
- відображатиметься статус опрацювання пропозицій («отримано», «на розгляді», «враховано» чи «відхилено» з мотивацією);

обов'язкове надсилання проекту регуляторного акта відповідним галузевим об'єднанням організацій (бізнес-асоціації, спілки, палати тощо) для відгуків та спосіб відображення результатів (таблиці, звіти).

Поглиблення ризикоорієнтованого підходу в державному нагляді (контролі). Реформа системи державного нагляду (контролю) є одним із ключових напрямів зменшення адміністративного тиску на бізнес. Закон України «Про

основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» заклад правові засади ризикоорієнтованого підходу, відповідно до якого періодичність та інтенсивність контрольних заходів залежать від ступеня ризику від провадження відповідної діяльності [136]. Запровадження послідовного ризикоорієнтованого підходу відповідає вимогам Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року [250]. Такий підхід покликаний зменшити адміністративний тиск на сумлінних суб'єктів підприємництва, сконцентрувавши ресурси контролюючих органів на найбільш ризикових сферах. Для реалізації цього підходу Кабінет Міністрів України затвердив методику розроблення критеріїв ризику та уніфіковані форми актів перевірок [239, 258].

У Стратегії реформування системи державного нагляду (контролю) прямо підкреслено, що чинна система перевірок є надмірно обтяжливою для бізнесу і потребує структурної модернізації на засадах ризикоорієнтованості та прозорості [263].

Разом з тим результати аналізу нормативно-правової бази та практики її застосування свідчать, що ризикоорієнтований підхід у державному надгляді (контролі) переважно залишається на рівні декларацій. Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України звертає увагу на те, що в окремих сферах державного нагляду продовжує існувати дублювання повноважень різних контролюючих органів, а критерії ризику є фрагментарними, незбалансованими та нерідко недостатньо прозорими для суб'єктів господарювання [264]. Про проблеми практичного впровадження нової моделі нагляду, домінування карально-репресивної системи та недостатню орієнтацію на превентивну (попереджувально-консультативну) і сервісність детально йдеться й у роз'ясненнях цього ж Міністерства щодо підготовки нового законопроект про державний надгляд (контроль) [265].

Системні недоліки реалізації реформи контролю підтверджуються також позагалузевими аналітичними джерелами. У системному звіті Ради бізнес-омбудсмена звертається увага на надмірну кількість перевірок, перетин та

дублювання контрольних функцій між різними органами, а також на нерегулярність і неповноту оприлюднення інформації про планові та позапланові заходи контролю [266]. Стратегія Державної регуляторної служби України на 2023–2025 роки фіксує, що, попри запровадження базових засад ризикоорієнтованого підходу в законодавстві, на практиці все ще зберігається надмірний адміністративний тиск на суб'єктів господарювання, що особливо болісно позначається на малому та середньому бізнесі [246].

Наукові дослідження Хитрої О. Л. та Мельник А. В., присвячені правовому регулюванню державного нагляду (контролю), також акцентують на колізійності та неповноті чинної нормативної бази. Зокрема, зазначається, що у низці випадків органи нагляду здійснюють контрольні повноваження з порушенням вимог Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» щодо періодичності та процедурних гарантій для суб'єктів господарювання, а правове регулювання відносин нагляду і контролю загалом характеризується неузгодженістю та розмитістю розмежування компетенції між різними органами [267, 268].

Вищезазначене свідчить про те, що формальне закріплення ризикоорієнтованого підходу ще не трансформувалося у сталу правозастосовну практику, а отже потребує подальшого вдосконалення як на законодавчому, так і на організаційно-інституційному рівнях.

У зв'язку з цим подальше вдосконалення адміністративно-правового регулювання має полягати в:

уточненні та уніфікації підходів до визначення критеріїв оцінки ступеня ризику та категорій суб'єктів господарювання за рівнем небезпеки їх діяльності з урахуванням європейських підходів до risk-based regulation;

максимальній відкритості інформації про планові й позапланові заходи контролю, зокрема у розширенні використання електронних реєстрів перевірок та відкритих даних щодо планових і позапланових заходів контролю;

усуненні дублювання повноважень контролюючих органів;

запровадженні дієвихі процесуальних гарантій для підприємців під час проведення перевірок і застосування санкцій (обов'язкове попередження про перевірку, фіксація результатів аудіовізуальними засобами, спрощені процедури оскарження приписів контролюючих органів до адміністративних судів тощо).

Вцілому ж, реформування системи державного нагляду (контролю) на засадах ризикоорієнтованого підходу відповідає європейським стандартам «розумного нагляду» та дозволяє одночасно забезпечувати публічні інтереси (безпеку, охорону довкілля, захист працівників) і не створювати надмірного тиску на підприємців [260-262].

З метою створення умов для вирішення зазначеної проблеми пропонуємо:

в Законі України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [136]:

закріпити та надати визначення ризикоорієнтованому підходу і недопущення дублювання (Додаток В);

в постанові Кабінету Міністрів України від 10 травня 2018 р. № 342 «Про затвердження методик розроблення критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності та визначається періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю), а також уніфікованих форм актів, що складаються за результатами проведення планових (позапланових) заходів державного нагляду (контролю)» [239]:

а) уніфікувати критерії ризику:

передбачивши, що кожний орган державного нагляду (контролю) зобов'язаний проводити публічні консультації щодо проєктів критеріїв ризику з відповідним галузевим об'єднанням організацій (бізнес-асоціації, спілки, палати тощо);

встановивши єдиний перелік структурних елементів критеріїв ризику (наслідки для життя та здоров'я, довкілля, фінансової системи, малих та середніх підприємств тощо);

б) уніфіковані форми актів перевірок:

додавши як обов'язкові поля:

- код та назва критерію ризику, на підставі якого планувалася перевірка;
- категорія ризику суб'єкта (високий/середній/незначний);
- посилання на конкретні норми законів і підзаконних актів, які порушено;
- поле для зауважень суб'єкта господарювання (з обов'язком органу надати письмову відповідь).

в постанові Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 р. № 387 «Про Порядок функціонування інтегрованої автоматизованої системи державного нагляду (контролю), внесення відомостей до неї та строки розміщення цих відомостей» [269] передбачити:

а) запровадження публічного модулю для бізнесу, де суб'єкт в «особистому кабінеті» бачить:

- свою категорію ризику й підстави;
- історію перевірок;
- календар майбутніх планових заходів;
- інформацію про орган, що перевіряє, та контактні дані для звернень/скарг;

б) механізм автоматичної перевірки на дублювання: система не дозволяє включити до плану дві (або більше) планові перевірки одного суб'єкта з однаковим предметом нагляду в межах встановленого строку (календарного року).

Цифровізація адміністративних процедур у сфері підприємництва. Цифрова трансформація публічного адміністрування та управління є невід'ємною складовою модернізації адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності.

Водночас, у Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року, затвердженій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2024 р. № 821 [250], вказується на наявність таких проблем:

складність регуляторного середовища для малого і середнього підприємництва;

фрагментарність цифрових сервісів;

недостатню інтегрованість інформаційних систем;

нерівний доступ малого і середнього підприємництва до е-послуг і даних.

Краковська А. Є. та Бабик М. К. в своїй науковій праці детально проаналізували:

цифрову нерівність та низький рівень цифрової грамотності;

відсутність налагодженої взаємодії державних систем (через що громадяни/бізнес знову стикаються з «тяганиною з документами», попри заборону вимагати відомості, які є в інших органах);

недосконалість правового регулювання електронної заяви й електронної взаємодії між суб'єктами надання послуг;

обмеженість е-послуг лише початковими стадіями процедури;

проблеми кібербезпеки та захисту даних [270].

Кримчак Л. В. наводить переваги е-послуг та їх обмеження на практиці, пов'язані з нерівномірним розвитком інфраструктури, різною якістю сайтів ЦНАПів, нестачею технічних рішень для повного онлайн-циклу послуги [271].

С. Л. Прокопенко узагальнює ключові бар'єри цифровізації в Україні: недостатній рівень цифрової інфраструктури, низька цифрова грамотність окремих груп населення, правові та інституційні обмеження. Ці проблеми прямо впливають і на цифрові сервіси для бізнесу, у тому числі на адміністрування підприємницької діяльності [272].

Кононенко Ж. А. розглядає роль цифровізації в підприємницькій діяльності, зокрема:

вплив онлайн-сервісів на зниження транзакційних витрат бізнесу;

проблеми впровадження цифрових інструментів у малих компаніях через регуляторну складність, дефіцит компетенцій і ресурсів [273].

Низкою Урядових рішень передбачено розвиток електронних сервісів для бізнесу, зокрема через Єдиний державний веб-портал електронних послуг «Дія», а також створення інтегрованих інформаційних систем для підтримки регуляторної політики та державного нагляду [250, 259].

Основні напрями вдосконалення в цій площині охоплюють:

розширення переліку адміністративних послуг, пов'язаних з підприємництвом, які надаються в електронній формі за принципом «paperless» з використанням електронної ідентифікації та електронного підпису;

забезпечення інтеграції між державними реєстрами та інформаційних систем органів державної влади і місцевого самоврядування для автоматичного обміну даними, що усуне потребу в багаторазовому поданні підприємцями одних і тих самих відомостей;

створення єдиного «кабінету підприємця», у якому відображатиметься інформація про статус суб'єкта господарювання, дозволи, ліцензії, результати перевірок та застосовані санкції;

закріплення на законодавчому рівні презумпції достовірності даних, отриманих з офіційних електронних реєстрів, що посилить правову визначеність та полегшить доказування в адміністративних і судових процедурах [250].

Цифровізація адміністративних процедур у сфері підприємництва не лише знижує корупційні ризики та адміністративні витрати бізнесу, а й відповідає завданням післявоєнного відновлення та інтеграції до єдиного цифрового ринку Європейського Союзу.

В дисертаційному дослідженні розроблені пропозиції змін до низки законодавчих та нормативно-правових актів, які, на нашу думку, можуть суттєво покращити існуючий стан з цифровізацією адміністративних процедур у сфері підприємництва (табл. 3.1, Додаток В).

**Напрями вдосконалення нормативного регулювання цифровізації
адміністративно-правового впливу на підприємницьку діяльність**

Проблема	Законодавчий, нормативно- правовий акт	Пропонована зміна	Очікуваний ефект
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Відсутність чітко закріпленого пріоритету електронної форми надання адмінпослуг для бізнесу («digital by default»)	Закон України «Про адміністративні послуги» [274]	В статті 4 доповнити систему принципів надання адмінпослуг нормою про пріоритет електронної форми та режим paperless для процедур, пов'язаних з підприємництвом	1) Збільшення частки адмінпроцедур для бізнесу, які проходять повністю онлайн; 2) зменшення потреби в особистих візитах та паперових документах
Повторне витребування від бізнесу довідок і витягів, дані з яких уже містяться в державних реєстрах (порушення принципу «once only»)	Закон України «Про адміністративні послуги» [274]; галузеві дозвоільні акти	Закріпити на законодавчому рівні обов'язок органів влади самостійно отримувати відомості через міжвідомчий електронний обмін та заборону вимагати їх від заявника, за винятком випадків, прямо передбачених законом	1) Скорочення транзакційних витрат бізнесу; 2) зменшення кількості довідок і походів до різних органів; 3) підвищення зручності адміністративних процедур
Відсутність законодавчо врегульованого інституту єдиного електронного кабінету підприємця	Закон України «Про адміністративні послуги» [274]; постанова КМУ від 4 грудня 2019 р. № 1137 «Питання Єдиного державного вебпорталу електронних послуг та Реєстру адміністративних послуг» [275]	Визначити електронний кабінет підприємця як офіційний канал комунікації з органами державної влади і місцевого самоврядування із закріпленням юридично значимого статусу електронних повідомлень	1) Створення «єдиного вікна» для взаємодії бізнесу з державою; 2) прозорість інформації про статус послуг, дозволів, ліцензій та перевірок
Нерівномірне визнання електронних підписів у галузевих процедурах, ускладнений доступ малого і середнього підприємництва до е-довірчих послуг	Закон України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» [153]; галузеві акти про ліцензування та звітність	Закріпити універсальний характер використання кваліфікованого е-підпису для всіх адміністративних процедур у сфері підприємництва; передбачити спрощені механізми отримання КЕП для мікро- та малих підприємств	1) Уніфікація е-підпису як інструменту участі бізнесу в адміністративних процедурах; 2) зменшення бар'єрів входу для малого і середнього підприємництва; 3) прискорення цифрових транзакцій

Закінчення таблиці 3.1

1	2	3	4
Фрагментарність цифрових сервісів для бізнесу, відсутність повного онлайн-циклу послуг	Постанова КМУ від 4 грудня 2019 р. № 1137 «Питання Єдиного державного вебпорталу електронних послуг та Реєстру адміністративних послуг» [275]	Закріпити роль порталу «Дія» як єдиної точки входу для ключових бізнес-послуг (реєстрація, ліцензування, дозволи, декларації) зі встановленням графіка переходу до повної електронної форми їх надання	1) Підвищення доступності й стандартів якості е-послуг; 2) зменшення регуляторного навантаження завдяки єдиному цифровому каналу для підприємців
Розрізненість відомчих реєстрів (ліцензії, дозволи, декларації), обмежений доступ бізнесу до інформації про власний статус	Постанова КМУ від 4 грудня 2019 р. № 1137 «Питання Єдиного державного вебпорталу електронних послуг та Реєстру адміністративних послуг» [275], інші нормативно-правові акти про ведення галузевих реєстрів	Встановити обов'язкову інтеграцію галузевих інформаційних систем і реєстрів з Єдиним порталом; визначити технічні вимоги сумісності та строки інтеграції	1) Формування єдиного інформаційного простору для бізнесу; 2) можливість оперативно отримувати актуальну інформацію про свій правовий статус, дозволи, ліцензії, результати перевірок
Переважно паперові процедури в ліцензійних умовах, дозвільних порядках і звітності (особисте подання, паперові примірники, завірені копії)	Галузеві ліцензійні умови, дозвільні порядки, накази міністерств та інших ЦОВВ щодо звітності	Системно переглянути галузеві нормативно-правові акти з метою закріплення можливості (а надалі – обов'язковості) подання документів в електронній формі із застосуванням КЕП; відмовитися від надмірних паперових вимог	1) Перехід від паперово-орієнтованої до цифрової логіки регулювання; 2) скорочення часових і фінансових витрат підприємців, підвищення передбачуваності процедур.
Відсутність чітких КРІ цифровізації адміністративних процедур для бізнесу та їх зв'язку з регуляторною політикою щодо малого і середнього підприємництва	Стратегія відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва до 2027 року[250]; інші стратегічні документи Уряду	Доповнити стратегічні документи кількісними показниками (частка послуг з повним онлайн-циклом, зниження часу/вартості отримання послуг, частка малого і середнього підприємництва, що користуються е-сервісами) та передбачити механізми моніторингу	1) Можливість об'єктивно оцінювати прогрес цифровізації адміністративних процедур; 2) підвищення підзвітності органів державної влади і місцевого самоврядування щодо якості сервісів для бізнесу

Джерело: авторська розробка

Посилення участі підприємців у нормотворчості та гарантій правового захисту. Ефективне адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності неможливе без належних механізмів участі бізнесу у формуванні регуляторної політики та без результативних засобів правового захисту від свавільних або непропорційних рішень органів влади. Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» передбачає обов'язкові консультації з суб'єктами господарювання та їх об'єднаннями щодо проєктів регуляторних актів [55]. Проте, про формальний характер реалізації процедур регуляторної політики, недостатню прозорість та ефективність консультацій з бізнесом свідчать аналітичні матеріали Національного інституту стратегічних досліджень [256], звіти Державної регуляторної служби України [277]. Питання захисту підприємців від незаконних актів органів державного нагляду (контролю) розкривається в рішеннях Конституційного Суду України [278] та правових позиціях Верховного Суду [279]. Водночас, низка науковців у своїх дослідженнях підкреслюється, що участь бізнесу у виробленні регулювання є одним з ключових факторів його легітимності та ефективності [240, 242, 276].

У цьому контексті удосконалення адміністративно-правового регулювання має здійснюватися шляхом:

запровадження обов'язку регуляторних органів надавати вмотивовані відповіді на зауваження й пропозиції суб'єктів підприємництва;

інституціоналізації постійних консультативно-дорадчих органів за участю представників бізнес-асоціацій, наукової спільноти й громадськості;

спрощення процедур адміністративного та судового оскарження рішень органів публічної адміністрації, що обмежують підприємницьку діяльність, зокрема шляхом:

процесуального спрощення окремих категорій адміністративних справ (типові спори щодо приписів контролюючих органів);

розширення можливостей застосування забезпечувальних заходів (зупинення дії спірного акта до вирішення справи по суті);

розвитку альтернативних механізмів вирішення спорів між бізнесом і органами влади.

Розширення участі підприємців та забезпечення ефективних механізмів захисту їх прав відповідає конституційним гарантіям свободи підприємництва та європейським стандартам належного адміністрування.

З метою створення умов для вирішення зазначеної проблеми пропонуємо в Законі України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» [55] додати принцип підзвітності та зворотного зв'язку – обов'язок регуляторних органів надавати вмотивовані відповіді на зауваження суб'єктів господарювання, подані в ході підготовки регуляторних актів;

ввести окрему статтю про консультативно-дорадчі органи з питань регуляторної політики (Додаток В).

Для бізнесу судовий захист часто довгий і дорогий, а «шкідливе» регулювання (рішення) може «вбити» підприємницьку діяльність ще до набуття чинності рішення суду. З метою вирішення зазначеної проблеми пропонуємо:

встановити скорочені строки розгляду типових «бізнес-справ» - внести до Кодексу адміністративного судочинства України [280] норму про пріоритетний розгляд справ, у яких оскаржуються:

регуляторні акти, що встановлюють заборони або обмеження для певних видів діяльності;

рішення про анулювання ліцензій, дозволів, блокування підприємницької діяльності. Встановити граничні строки: для суду першої інстанції – 60 днів; для апеляції – 30 днів (Додаток В);

розширити застосування забезпечувальних заходів (Додаток В);

розширити механізм типових справ у сфері бізнес-конфліктів з державою, зокрема, для категорій: незаконне застосування штрафів контролюючими органами; масове анулювання дозволів або ліцензій; дискримінаційні вимоги органів місцевого самоврядування до бізнесу.

Це дасть змогу Верховному Суду сформулювати усталені підходи, а нижчим судам – швидше вирішувати подібні справи.

Крім того, необхідно розвивати також альтернативні механізми захисту підприємців, що доповнювало б судовий контроль. Пропонуємо прийняти окремий Закон про бізнес-омбудсмена, який:

визначить статус цього органу як незалежної інституції, що розглядає скарги бізнесу на дії або бездіяльність органів державної влади і місцевого самоврядування, правоохоронні органи;

надасть йому право:

запитувати інформацію в органах державної влади, місцевого самоврядування та правоохоронних органах;

вносити обов'язкові до розгляду рекомендації;

ініціювати перед Державною регуляторною службою та Кабінетом Міністрів України перегляд регуляторних актів;

запровадить регулярну підготовку та оприлюднення системних звітів, які мають враховуватися при підготовці регуляторних актів.

Євроінтеграційні процеси і післявоєнне відновлення. Подальший розвиток адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності має відбуватися в руслі імплементації права Європейського Союзу та виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами [281]. Угода містить зобов'язання України імплементувати значний масив *acquis* ЄС у сфері внутрішнього ринку, послуг, конкуренції тощо. Єврокомісія зазначає, що Угода має на меті поступово привести українські правила у відповідність до норм ЄС у ряді секторів, зокрема, це включає регулювання послуг, внутрішнього ринку, стандартів, державної допомоги малому і середньому підприємництву тощо [289]. Урядові документи, зокрема Стратегія відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва до 2027 року, також визначають гармонізацію регуляторного середовища з європейськими стандартами як одну з ключових умов економічного відновлення країни [250]. В Стратегії акцентовано на:

необхідності спрощення процедур;

необхідності впровадження цифрових сервісів;
посиленні підтримки малого і середнього підприємництва;
ролі цих реформ для післявоєнного відновлення України [250].

У цьому аспекті важливо:

адаптувати національне законодавство про адміністративні послуги й дозвільні процедури до вимог Директиви 2006/123/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 12 грудня 2006 року про послуги на внутрішньому ринку, яка передбачає спрощення адміністративних процедур, створення «єдиних контактних пунктів», усунення необґрунтованих адміністративних бар'єрів для постачальників послуг. [282];

забезпечити впровадження європейських стандартів належного врядування (good administration), зокрема принципів пропорційності, недискримінації, прозорості та підзвітності органів державної влади бізнесу, інших принципів Європейського кодексу належного адміністрування [283-288];

орієнтувати реформу державної регуляторної політики й системи державного нагляду (контролю) на стандарти й кращі практики держав-членів ЄС щодо ризикоорієнтованого регулювання, електронного урядування та підтримки малого й середнього бізнесу.

Євроінтеграційні процеси додають адміністративно-правовому регулюванню підприємницької діяльності стратегічної спрямованості та чіткі орієнтири, а також створює додаткові зовнішні стимули для послідовного проведення реформ. Так, Возняковська К. А. у своєму дослідженні доводить, що для подальшого покращення умов діяльності малих і середніх підприємств Україні слід продовжити впровадження реформ, наприклад у податковій сфері, щоб зрозуміти потенційний вплив різних податкових режимів і стимулів на розвиток малого і середнього підприємництва [291].

Директива 2006/123/ЄС передбачає мінімізацію адміністративних бар'єрів для надавачів послуг, створення «єдиних контактних пунктів», максимальної можливості проходити всі процедури дистанційно [282]. Закон України «Про адміністративні послуги» [274] це частково враховує, але не формує повноцінну

«service-friendly» модель для підприємців. З метою імплементації зазначених вимог Директиви 2006/123/ЄС в норми Закону України «Про адміністративні послуги» [274], пропонуємо:

для послуг, пов'язаних з підприємництвом, закріпити спеціальний принцип спрощення доступу до ринку послуг (Додаток В);

визначити електронний кабінет підприємця на Порталі «Дія» як єдиний контактний пункт для ключових бізнес-послуг (реєстрація, ліцензування, дозволи, декларації, повідомлення) тощо (Додаток В);

заборонити надмірні та дублючі процедури (Додаток В).

Європейського кодексу належного адміністрування [283-288] формулює стандарти прозорості, неупередженості, пропорційності, права бути вислуханим тощо. З метою їх імплементації до норм національного законодавства пропонуємо:

закріпити в Законі України «Про адміністративні послуги» [274] як принципи:

право бути вислуханим – обов'язок органу надати можливість суб'єкту підприємництва подати зауваження перед прийняттям несприятливого рішення, наприклад, відмова в дозволі, анулювання ліцензії тощо (Додаток В);

обов'язок належного мотивування – рішення, яке обмежує право на підприємницьку діяльність, має бути вмотивоване з посиланням на конкретні норми й фактичні обставини (Додаток В);

пропорційність – при виборі заходів впливу орган зобов'язаний обирати найменш обтяжливий для підприємця спосіб досягнення мети (Додаток В);

у Законі України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» [55]:

посилити принцип передбачуваності та прозорості через обов'язкове оприлюднення проєктів актів із зрозумілими пояснювальними записками (Додаток В);

закріпити вимогу оцінки впливу на мале і середнє підприємництво (SME test) як окремий елемент аналізу регуляторного впливу – це відповідає підходам ЄС до оцінки регулювання малого бізнесу (Додаток В).

Звертаємо увагу, що євроінтеграція вимагає не лише «перекласти норми» законодавства, а й перебудувати таку модель регулювання: ризикоорієнтований підхід, «розумний» нагляд, підтримка малого і середнього підприємництва. З метою пропонуємо:

у Законі України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» [55] ввести обов'язковий «SME test» у складі аналізу регуляторного впливу, доповнивши статтю 8, яка встановлює вимоги до аналізу регуляторного впливу, вимогою, яка передбачає, що аналіз регуляторного впливу обов'язково включає оцінку впливу регулювання на малий і середній бізнес, з урахуванням адміністративних витрат, бар'єрів входу та конкуренції (Додаток В);

в Законі України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [136]:

закріпити ризикоорієнтований підхід як європейський стандарт (Додаток В);

з метою приведення державного нагляду (контролю) у відповідність з європейськими стандартами прозорості та підзвітності звстановити в Законі, що всі органи нагляду ведуть планування й облік заходів через інтегровану електронну систему (Додаток В).

Висновки до розділу 3

Сучасний стан адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні характеризується поєднанням глибоких трансформаційних процесів, воєнних викликів та євроінтеграційних зобов'язань держави.

Проведене наукове дослідження показало, що для покращення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні необхідно розробити комплекс заходів, що враховують сучасні європейські стандарти та інноваційні підходи. Необхідно здійснити інституційне удосконалення системи державного управління підприємництвом шляхом

створення вертикально та горизонтально інтегрованих структур, здатних швидко реагувати на зміни у зовнішньому середовищі та сприяти впровадженню європейських норм. Важливим кроком є гармонізація вітчизняного законодавства з регламентами Європейського Союзу, що дозволить забезпечити рівні умови для українського бізнесу, запобігаючи правовій невизначеності та дублюванню нормативних актів. Необхідно запровадити прозору систему видачі дозволів та ліцензій, що базується на принципах цифровізації та автоматизації процедур, що значно підвищить їх ефективність і зменшить корупційні ризики. Важливий аспект – підвищення кваліфікації державних службовців у сфері регулювання підприємництва, а також навчання бізнес-спільноти щодо нових нормативних вимог. Варто також активізувати участь підприємців у формуванні нормативно-правових актів через створення консультативних органів і платформ для обговорення актуальних проблем. Не менш важливим є впровадження механізмів моніторингу та оцінки впливу регуляторних актів, що забезпечить їх адаптивність та відповідність сучасним викликам. З метою стимулювання інновацій та підвищення конкурентоспроможності українського підприємництва потрібно активно використовувати європейський досвід у сфері підтримки стартапів, інвестиційних проектів та цифрової трансформації. Реалізація такого комплексу заходів щодо покращення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні дозволить створити більш ефективну, прозору та справедливую систему адміністративно-правового регулювання, яка сприятиме сталому розвитку підприємництва та інтеграції України до європейських економічних та правових стандартів.

Крім того, за результатами проведеного наукового дослідження, можемо зробити висновки щодо суттєвих змін у сфері адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності України в умовах євроінтеграції. Аналіз показав, що процес адаптації українського законодавства до європейських стандартів спричинив як позитивні зміни, так і виклики. З одного боку, інтеграція сприяла вдосконаленню нормативно-правової бази, підвищенню рівня прозорості та відкритості державних процедур, а також урахуванню кращого досвіду

європейських країн у регулюванні підприємництва. Це створює більш сприятливий інвестиційний клімат і стимулює розвиток малого та середнього бізнесу, забезпечуючи правову визначеність та захист прав суб'єктів господарювання. З іншого боку, процес адаптації стикається з численними труднощами, зокрема, недостатнім рівнем інформаційної та консультативної підтримки бізнес-спільноти, складністю імплементації нових нормативних актів у практичну діяльність та ризиком дублювання й суперечливості законодавчих положень [176]. Окрім того, нерівномірність у рівні готовності регіональних органів і бізнесу до змін створює додаткові перешкоди для ефективної реалізації реформ. Аналіз досвіду європейських країн показав необхідність узгодження українського адміністративного регулювання з інституційною і процедурною структурою Європейського Союзу, що сприятиме покращенню адміністрування та підвищенню відповідності стандартам. Також, проведене наукове дослідження продемонструвало, що потребу в покращенні координації між різними державно-управлінськими інституціями, обізнаності підприємців щодо нових норм законодавства у сфері адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності та сприянні їх адаптації. Водночас, значущим є подальше вдосконалення системи моніторингу та оцінювання результатів реформ, що дасть змогу оперативно враховувати чинні виклики та сприяти більш ефективному реформуванню адміністративно-правового регулювання підприємництва відповідно до європейських стандартів.

За результатами аналізу впливу євроінтеграційних процесів на адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності в Україні, слід зазначити, що сучасні тенденції в адміністративно-правовому регулюванні відзначаються активним впровадженням європейських стандартів та практик, що сприяє гармонізації українського законодавства з європейським. Процеси діджиталізації та електронного урядування трансформують адміністративне управління, підвищуючи його прозорість, ефективність і доступність для підприємців. У сучасних умовах зростає роль антикорупційних заходів, що спрямовані на зменшення корупційних ризиків у держуправлінні та підвищення

довіри бізнесу до державних інституцій. Крім того, зусилля спрямовані на створення умов для відкритого, прогнозованого та стабільного бізнес-середовища через удосконалення нормативно-правової бази, зокрема у сфері отримання дозволів, ліцензій та процедур адміністративного оскарження. Актуальним є також впровадження новітніх технологій у сферу адміністрування, що дозволяє скорочувати адміністративні бар'єри та сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємницької діяльності. Водночас, значну увагу приділяють роботі з нормативно-правовими актами щодо регулювання інновацій, цифрових платформ і фінансових інструментів, що мають значний вплив на розширення можливостей для бізнесу в умовах інтеграції до європейського простору. Порівняння з практиками європейських країн демонструє тенденцію до поступового зменшення бюрократичних процедур та запровадження єдиного цифрового простору, що сприяє зростанню інвестиційної привабливості та розвитку підприємництва в Україні.

Важливо відзначити, що інтеграція сприяє модернізації регуляторних механізмів, підвищенню конкуренції та стимулює розвиток інноваційної діяльності. Однак процес адаптації правового поля має свої виклики: необхідність врахування особливостей національної правової системи, рівень її готовності до змін та відповідність європейським стандартам. Перспективи розвитку підприємництва значною мірою залежать від здатності держави здійснити системні реформи у адміністративно-правовій сфері, що включає удосконалення нормативно-правової бази, підвищення рівня адміністративної прозорості та запобігання корупційним проявам. Застосування європейських стандартів в адміністративно-правовому регулюванні відкриває нові можливості для інвестиційної привабливості України та сприяє створенню сприятливого бізнес-клімату. Урахування міжнародного досвіду та активна співпраця з європейськими партнерами є ключовими факторами успішної інтеграції, що у свою чергу підтримує стійкий розвиток підприємництва та сприятиме економічній стабільності країни.

Адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності у воєнний час в Україні зорієнтоване на забезпечення стабільності функціонування бізнесу та швидкого реагування на кризові ситуації, водночас залишаючись відкритим до реформ та цифровізації для підвищення прозорості та ефективності процедур. Державна політика в сфері ціноутворення під час воєнного стану спрямована на баланс між стабілізацією цін та збереженням підприємницької діяльності, що є життєво важливим для забезпечення стабільності та безпеки економічного середовища в країні.

Проте, обмеження, встановлені в умовах воєнного стану, суттєво впливають на динаміку та стабільність бізнес-середовища в Україні. За умов воєнної агресії держава вводить обмеження щодо видачі ліцензій, реєстраційних процедур та діяльності окремих підприємств, що ускладнює створення та функціонування нових суб'єктів господарювання. Обмеження зводяться до заборони або обмеження процесів, пов'язаних з видачею дозволів, контролю за діяльністю підприємств у певних сферах, а також до зменшення можливостей для ведення бізнесу безпосередньо в зонах конфлікту. Це призводить до зростання бюрократичної навантаженості, затримок у реалізації бізнес-операцій та втрати інвестиційної привабливості.

Одночасно держава запроваджує низку пільг і спрощень, спрямованих на стимулювання бізнес-активності в умовах кризи. Це включає тимчасове скасування окремих адміністративних процедур, спрощення умов реєстрації підприємств, а також запровадження механізмів фінансової підтримки і компенсацій для окремих галузей, постраждалих від війни. Така політика сприяє збереженню робочих місць та стабілізації економіки, даючи можливість підприємствам швидше адаптуватись до нових умов.

В умовах воєнного стану діяльність підприємств часто зазнає значних змін та обмежень, що вимагає гнучкості та чіткої регуляторної політики з боку держави. Так, введення обмежень на окремі сфери або операції підприємств має здійснюватися у рамках закону та з урахуванням можливостей швидкої адаптації бізнесу до нових реалій, що є важливою складовою ефективної адміністративної

політики у кризових умовах. Водночас, заходи з забезпечення соціального захисту працівників у період воєнного стану в Україні спрямовані на мінімізацію соціальної нерівності, підвищення рівня безпеки й підтримки економічної стабільності в умовах надзвичайних ситуацій. Вони використовують комплексне поєднання законодавчих ініціатив, пільг та інноваційних цифрових рішень, що мають на меті створити міцний соціальний щит для тих, хто найбільше потребує допомоги в складних умовах. Отже, створення балансу між забезпеченням безпеки та збереженням підприємницької діяльності є ключовим.

Запровадження компенсаційних механізмів, зокрема державних програм фінансової підтримки, грантові та кредитні інструменти, особливі умови для малих і середніх підприємств надають можливість створення більш сприятливого бізнес-клімату, що, попри обмеження, забезпечує можливість для підприємців адаптуватися й підтримувати стабільність діяльності через застосування цільових пільг і механізмів компенсування, зменшення фінансових ризиків і збереження робочих місць. Цим самим держава сприяє економічній стійкості в складних умовах воєнного стану та знижує соціально-економічний тиск на підприємницький сектор.

У цілому, реалізація заходів з фінансової стабілізації у воєнний час сприяє пом'якшенню негативних економічних наслідків, збереженню підприємницької активності та стабільності фінансової системи. Важливою складовою є інтеграція механізмів контролю та прозорості розподілу державної підтримки, що забезпечує ефективне використання ресурсів та запобігає корупційним ризикам, сприяючи відновленню економічного потенціалу країни в складних умовах воєнного стану.

Проведення системних реформ та адаптація законодавчої бази є ключовими аспектами забезпечення ефективного адміністративного регулювання підприємницької діяльності в умовах воєнного стану. Управління цими змінами потребує узгоджених зусиль влади, законодавців та бізнес-активістів з метою створення умов, що сприятимуть стабільності та розвитку підприємництва. У період воєнних дій виникає необхідність швидкої реакції на нові виклики, зокрема щодо вдосконалення правового поля, оптимізації процедур та зменшення бюрократичних бар'єрів. Однією з важливих складових реформ є перегляд

існуючих нормативних актів щодо ліцензування, реєстрації підприємств і подання звітності, що дозволяє підвищити гнучкість і швидкість реагування бізнесу на зміни умов. Паралельно з цим здійснюється налагодження механізмів спрощення процедури отримання дозволів і уникнення дублювання документації. Адаптація законодавства передбачає також посилення контролю за дотриманням нових правил та запровадження цифрових інструментів для зменшення контактів з державними органами. Реформування охоплює й зміну підходів до регулювання ціноутворення, а також внесення нормативних актів, що підтримують підприємництво у складних обставинах, зокрема шляхом створення системи пільг та компенсацій. Важливою складовою є також здатність законодавства реагувати на змінювані потреби бізнесу, створюючи передумови для стабільної діяльності та довгострокового розвитку у постконфліктній Україні.

Отже, цифровізація і підвищення прозорості адміністративних процедур є ключовими факторами адаптації правового середовища до умов воєнного стану, сприяючи збереженню стабільності та розвитку підприємницької діяльності в Україні. Вони забезпечують більш гнучкий, відкритий та ефективний механізм управління, здатний швидко реагувати на виклики сучасної ситуації, створюючи умови для стабільної діяльності бізнесу у складних обставинах.

Відзначаючи тривалість воєнного стану та його суттєвий вплив на адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності в Україні, можна констатувати, що основними викликами є необхідність швидкої адаптації законодавчих актів до нових умов, забезпечення балансу між державним контролем та стимулюванням бізнесу, а також захист прав підприємців у складних умовах воєнного часу. Усвідомлюючи цей контекст, органи влади зосередили зусилля на запровадженні гнучких процедур ліцензування, спрощенні реєстраційних процесів і розробці механізмів компенсаційних заходів, що допомагає мінімізувати негативні наслідки для бізнес-середовища. Водночас, нормативно-правова база потребує постійного оновлення для врахування специфіки воєнного стану та уникнення корупційних ризиків.

Значна увага приділяється захисним заходам для підприємців, у тому числі механізмам адміністративного оскарження, що забезпечує можливість швидко відстоювати свої права та спростовувати потенційні неправомірні рішення. В сфері фінансово-економічної стабілізації запроваджені системи підтримки малого та середнього бізнесу, пільгові програми та прозорі податкові режими, що сприяє збереженню робочих місць та стабілізації економіки. Регулювання трудових відносин та соціального захисту працівників усвідомлює важливість захисту людського капіталу в умовах воєнних ризиків.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що сучасне регулювання підприємницької діяльності у воєнний час в Україні потребує збалансованого поєднання гнучкості, захисту прав і регуляторної стабільності для забезпечення стійкості бізнесу та економіки країни в цілому.

Нормативна база, що визначає засади державної регуляторної політики та державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, сформована значною кількістю актів різної юридичної сили – від законів до підзаконних нормативних актів та стратегічних документів. Водночас численні наукові дослідження засвідчують фрагментарність та колізійність правового регулювання, нестабільність норм, надмірний адміністративний тиск на бізнес, а також недостатній рівень цифровізації адміністративних процедур. У цих умовах особливої актуальності набуває визначення пріоритетних напрямів удосконалення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності, що має забезпечити баланс між публічними інтересами і свободою підприємництва, підвищити конкурентоспроможність національної економіки та сприяти післявоєнному відновленню.

Проведений в дисертаційному дослідженні аналіз наукової літератури, аналітичних публікацій широкого кола експертів і чинної нормативно-правової бази надали можливість сформулювати наступні напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні:

- систематизація та гармонізація нормативно-правової бази;
- підвищення якості державної регуляторної політики;

поглиблення ризикоорієнтованого підходу в державному нагляді (контролі);
цифровізація адміністративних процедур у сфері підприємництва;
посиленням участі підприємців у нормотворчості та гарантій правового захисту;

євроінтеграційна спрямованість реформ.

Необхідно закріпити ризикоорієнтований підхід не лише як декларативний принцип, а як обов'язковий метод планування заходів державного нагляду (контролю), та ввести інститут обов'язкового періодичного перегляду регуляторних актів (sunset review).

Реалізація окреслених напрямів потребує комплексних змін у законодавстві, інституційних перетворень у системі державного управління та активної участі підприємницької спільноти, що в сукупності має забезпечити формування передбачуваного, прозорого й орієнтованого на розвиток бізнес-середовища.

В дисертаційному дослідженні запропоновано шляхи вирішення зазначених проблем, шляхом вдосконалення нормативно-правового регулювання адміністративно-правових засад підприємницької діяльності в Україні. Зокрема, розроблено законопроект, яким запропоновано системне та комплексне вдосконалення забезпечення кібербезпеки України. Законопроектом пропонується внести зміни до статті 151 Кодексу адміністративного судочинства України, статей 1, 4, 8 – 10 Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», статей 3, 4¹, 5, 6 і 10 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», статей 4, 5, 9 і 17 Закону України «Про адміністративні послуги», статті 14 Закону України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги». З метою імплементації зазначених законодавчих змін також розроблено пропозиції до постанов і розпоряджень Кабінету Міністрів України.

ВИСНОВКИ

У проведеному дисертаційному дослідженні здійснено теоретичне узагальнення й запропоновано нове вирішення наукового завдання, яке полягало в комплексному аналізі теоретико-правових підходів і формулюванні адміністративно-правових засад підприємницької діяльності в Україні.

В результаті сформульовано такі висновки науково-теоретичного та практичного характеру:

1. Встановлено, що адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності є різновидом правового регулювання, який реалізується в сфері публічного управління та характеризується поєднанням нормативного впливу, адміністративних процедур і владно-організаційних засобів. Зокрема, його формують: адміністративно-правові норми; правовідносини між суб'єктами підприємництва та органами публічної адміністрації; юридичні факти, що зумовлюють виникнення, зміну чи припинення таких відносин; індивідуальні акти та процедури їх ухвалення; форми контролю і нагляду, а також заходи юридичної відповідальності.

Обґрунтовано авторське розуміння адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності як системи правових норм та управлінських засобів, спрямованих на організацію, контроль і забезпечення законності в сфері бізнесу. Таке визначення відображає двоїсту природу явища: з одного боку – забезпечення свободи підприємництва та розвитку економіки, з іншого – охорону публічних інтересів, зокрема прав споживачів, добросовісної конкуренції, безпеки та екологічної рівноваги.

Показано, що зміст адміністративно-правового впливу на підприємницьку діяльність в Україні формують конституційні гарантії свободи підприємницької діяльності, рівності суб'єктів права власності, захисту конкуренції та права на судовий захист, а також норми законодавчих актів, які визначають правовий статус

суб'єктів господарювання та процедурні правила державного втручання (реєстраційні, дозвільні, ліцензійні, контрольні тощо).

2. Здійснено узагальнення функціонального призначення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності. Доведено, що функції відображають основні напрями впливу органів державної влади та місцевого самоврядування на бізнес-середовище і можуть бути представлені як: організаційна (упорядкування правил ведення бізнесу та процедур), регулятивна (встановлення стандартів і меж дозволеної поведінки), контрольна (нагляд за дотриманням законодавства), охоронна (захист прав та законних інтересів учасників ринку), превентивна (запобігання зловживанням, тінізації, недобросовісній конкуренції) та координаційна (узгодження діяльності органів влади, забезпечення стабільності регуляторного середовища). У сукупності зазначені функції розкривають зміст регулювання як управлінської діяльності, що має бути орієнтована на результат та мінімізацію надмірних бар'єрів для господарювання.

Окреслено принципи адміністративно-правового регулювання підприємництва, які визначають як саме повинен здійснюватися регулятивний вплив. Обґрунтовано, що до базових принципів належать: верховенство права, свобода підприємництва, публічність і прозорість адміністративних процедур, пропорційність державного втручання, рівність суб'єктів, захист прав і законних інтересів, відповідальність, а також ефективність і доцільність регулювання. Встановлено, що наведені принципи мають багаторівневу нормативну опору: від конституційних положень до спеціального законодавства в сферах регуляторної політики, дозвільної системи та державного нагляду (контролю).

Доведено, що принципи мають не лише регулятивну, а й стратегічну (програмну) функцію: вони задають орієнтири для законодавця та правозастосувача щодо побудови якісної регуляторної політики. В цьому контексті обґрунтовано доцільність посилення підходів, що забезпечують економічну доцільність та наукову обґрунтованість регуляторних рішень, їх прогнозованість і узгодженість із цілями державної політики.

Розкрито зміст адміністративно-правових механізмів регулювання підприємницької діяльності як упорядкованої сукупності засобів, що забезпечують реалізацію норм права в конкретних управлінських відносинах. Показано, що механізм включає нормативний блок (адміністративно-правові норми), інституційний блок (органи державної влади і місцевого самоврядування, а також незалежні регулятори, їх компетенція), процедурний блок (адміністративні процедури, оформлення документів), а також контрольний і відповідальнісний блоки (нагляд, санкції, відновлювальні заходи).

3. Показано, що практичне функціонування адміністративно-правового регулювання в сфері підприємництва забезпечується, зокрема, через: державну реєстрацію та облік суб'єктів господарювання; дозвільні та ліцензійні процедури; встановлення технічних, якісних та безпекових стандартів; інструменти державного нагляду (контролю) з урахуванням ризикоорієнтованих підходів; застосування заходів адміністративного примусу і відповідальності, а також через механізми захисту конкуренції.

На цій основі запропоновано функціонально-нормативну класифікацію принципів адміністративно-правового регулювання підприємництва: конституційно-правові (засновані на верховенстві права, свободі підприємництва, рівності суб'єктів, гарантіях захисту прав і конкуренції); загальнорегуляторні (принципи державної регуляторної політики – доцільність, адекватність, ефективність, збалансованість, передбачуваність, прозорість і врахування громадської думки); процедурно-галузеві (принципи дозвільної системи та державного нагляду (контролю), включно з презумпцією правомірності діяльності суб'єкта господарювання, плановістю, недопущенням дублювання повноважень, відповідальністю органу контролю за заподіяну шкоду тощо).

Обґрунтовано включення до системи принципів додаткових орієнтирів, що мають прикладне значення для підприємництва, зокрема: принципу системного підходу до державного втручання в економічні процеси; принципу партнерства (узгодження інтересів держави та бізнесу); принципу пропорційності як заборони встановлення надмірних зобов'язань для суб'єктів господарювання. Показано, що

зазначені орієнтири корелюють з підходами державно-приватного партнерства та сучасними стандартами регуляторної якості.

4. Встановлено, що інституційний механізм адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні становить багаторівневу систему суб'єктів публічної влади, які здійснюють нормотворення, реалізують державну політику, надають адміністративні послуги, організовують дозвільно-ліцензійні процедури та забезпечують нагляд (контроль) у сфері господарювання.

Наголошено, що адміністративно-правовий вплив на підприємництво має комплексний характер, оскільки поєднує конституційні засади організації публічної влади, норми господарського права та адміністративно-процедурні гарантії законності управлінських рішень і захисту прав суб'єктів господарювання.

Показано, що суб'єктний склад регулювання підприємництва охоплює: органи загальної компетенції (Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України); центральні органи виконавчої влади спеціальної компетенції; незалежних регуляторів окремих ринків; органи місцевого самоврядування як суб'єктів регіонального рівня публічного управління.

Зазначено, що незалежні регулятори виконують роль спеціалізованих органів регулювання окремих ринків і покликані забезпечувати передбачуваність правил, баланс інтересів держави, бізнесу і споживачів, а також підтримувати конкурентне середовище. З'ясовано, що інституційна незалежність регуляторів в Україні здебільшого перебуває на стадії становлення, при цьому декларативність окремих гарантій автономності знижує ефективність регуляторного впливу та актуалізує потребу в посиленні стандартів прозорості, підзвітності й процесуальних гарантій для учасників ринку.

5. Доведено, що в умовах децентралізації особливого значення набуває унормування реалізації корпоративних прав територіальних громад у відносинах із суб'єктами господарювання, зокрема щодо участі в статутному капіталі, управління активами та контролю за ефективністю використання майна. Встановлено, що відносини щодо реалізації корпоративних прав осіб, уповноважених на виконання функцій місцевого самоврядування, на сьогодні не є

належним чином врегульованими на законодавчому та правовому рівнях. Зроблено висновок про потребу у формуванні цілісної моделі управління корпоративними правами громад як передумови розвитку підприємництва на місцевому рівні та зміцнення економічної спроможності територій.

6. Встановлено, що сучасний стан адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні характеризується поєднанням глибоких трансформаційних процесів, воєнних викликів та євроінтеграційних зобов'язань держави.

Показано, що для покращення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні необхідно розробити комплекс заходів, що враховують сучасні європейські стандарти та інноваційні підходи. Необхідно здійснити інституційне удосконалення системи державного управління підприємництвом шляхом створення вертикально та горизонтально інтегрованих структур, здатних швидко реагувати на зміни у зовнішньому середовищі та сприяти впровадженню європейських норм. Важливим кроком є гармонізація вітчизняного законодавства з регламентами Європейського Союзу, що дозволить забезпечити рівні умови для українського бізнесу, запобігаючи правовій невизначеності та дублюванню нормативних актів. Необхідно запровадити прозору систему видачі дозволів та ліцензій, що базується на принципах цифровізації та автоматизації процедур, що значно підвищить їх ефективність і зменшить корупційні ризики. Важливий аспект – підвищення кваліфікації державних службовців у сфері регулювання підприємництва, а також навчання бізнес-спільноти щодо нових нормативних вимог. Варто також активізувати участь підприємців у формуванні нормативно-правових актів через створення консультативних органів і платформ для обговорення актуальних проблем. Не менш важливим є впровадження механізмів моніторингу та оцінки впливу регуляторних актів, що забезпечить їх адаптивність та відповідність сучасним викликам. З метою стимулювання інновацій та підвищення конкурентоспроможності українського підприємництва потрібно активно використовувати європейський досвід у сфері підтримки стартапів, інвестиційних проектів та цифрової трансформації. Запропоновано

комплекс заходів щодо покращення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні, реалізація якого дозволить створити більш ефективну, прозору та справедливую систему адміністративно-правового регулювання, що сприятиме сталому розвитку підприємництва та інтеграції України до європейських економічних та правових стандартів.

7. За результатами аналізу впливу євроінтеграційних процесів на адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності в Україні, зазначено, що сучасні тенденції в адміністративно-правовому регулюванні відзначаються активним впровадженням європейських стандартів та практик, що сприяє гармонізації українського законодавства з європейським. Процеси діджиталізації та електронного урядування трансформують адміністративне управління, підвищуючи його прозорість, ефективність і доступність для підприємців. У сучасних умовах зростає роль антикорупційних заходів, що спрямовані на зменшення корупційних ризиків у державних органах та підвищення довіри бізнесу до державних інституцій. Актуальним є також впровадження новітніх технологій у сферу адміністрування, що дозволяє скорочувати адміністративні бар'єри та сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємницької діяльності. В дисертаційному дослідженні здійснено порівняння з практиками європейських країн, яке продемонструвало тенденцію до поступового зменшення бюрократичних процедур та запровадження єдиного цифрового простору, що сприяє зростанню інвестиційної привабливості та розвитку підприємництва в Україні.

Доведено, що перспективи розвитку підприємництва значною мірою залежать від здатності держави здійснити системні реформи у адміністративно-правовій сфері, що включає удосконалення нормативно-правової бази, підвищення рівня адміністративної прозорості та запобігання корупційним проявам. Застосування європейських стандартів в адміністративно-правовому регулюванні відкриває нові можливості для інвестиційної привабливості України та забезпечить створення сприятливого бізнес-клімату, що в свою чергу підтримає стійкий розвиток підприємництва та сприятиме економічній стабільності країни.

8. Сформульовано, що адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності у воєнний час в Україні зорієнтоване на забезпечення стабільності функціонування бізнесу та швидкого реагування на кризові ситуації, водночас залишаючись відкритим до реформ та цифровізації для підвищення прозорості та ефективності процедур.

Показано, що в умовах воєнного стану діяльність підприємств часто зазнає значних змін та обмежень, що вимагає гнучкості та чіткої регуляторної політики з боку держави. Так, введення обмежень на окремі сфери або операції підприємств має здійснюватися у рамках закону та з урахуванням можливостей швидкої адаптації бізнесу до нових реалій, що є важливою складовою ефективною адміністративної політики у кризових умовах. Водночас, заходи з забезпечення соціального захисту працівників у період воєнного стану в Україні мають бути спрямовані на мінімізацію соціальної нерівності, підвищення рівня безпеки й підтримки економічної стабільності в умовах надзвичайних ситуацій. Доведено, що створення балансу між забезпеченням безпеки та збереженням підприємницької діяльності є ключовим.

Зауважено, що запровадження компенсаційних механізмів, зокрема державних програм фінансової підтримки, грантові та кредитні інструменти, особливі умови для малих і середніх підприємств надають можливість створення більш сприятливого бізнес-клімату, що, попри обмеження, забезпечує можливість для підприємств адаптуватися й підтримувати стабільність діяльності через застосування цільових пільг і механізмів компенсування, зменшення фінансових ризиків і збереження робочих місць. Цим самим держава сприяє економічній стійкості в складних умовах воєнного стану та знижує соціально-економічний тиск на підприємницький сектор. Водночас, важливою складовою є інтеграція механізмів контролю та прозорості розподілу державної підтримки, що забезпечує ефективне використання ресурсів та запобігає корупційним ризикам, сприяючи відновленню економічного потенціалу країни в складних умовах воєнного стану.

Доведено, що цифровізація і підвищення прозорості адміністративних процедур є ключовими факторами адаптації правового середовища до умов

воєнного стану, сприяючи збереженню стабільності та розвитку підприємницької діяльності в Україні. Вони забезпечують більш гнучкий, відкритий та ефективний механізм управління, здатний швидко реагувати на виклики сучасної ситуації, створюючи умови для стабільної діяльності бізнесу у складних обставинах.

Констатовано, що основними викликами є необхідність швидкої адаптації законодавчих актів до нових умов, забезпечення балансу між державним контролем та стимулюванням бізнесу, а також захист прав підприємців у складних умовах воєнного часу.

9. Показано, що чинна нормативна база, яка визначає засади державної регуляторної політики та державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, сформована значною кількістю актів різної юридичної сили – від законів до підзаконних нормативних актів і стратегічних документів. Водночас численні наукові дослідження засвідчують фрагментарність та колізійність правового регулювання, нестабільність норм, надмірний адміністративний тиск на бізнес, а також недостатній рівень цифровізації адміністративних процедур. У цих умовах особливої актуальності набуває визначення пріоритетних напрямів удосконалення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності, що має забезпечити баланс між публічними інтересами і свободою підприємництва, підвищити конкурентоспроможність національної економіки та сприяти післявоєнному відновленню.

Проведено аналіз наукової літератури, аналітичних публікацій широкого кола експертів і чинної нормативно-правової бази, на підставі якого сформульовано наступні основні напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні:

- систематизація та гармонізація нормативно-правової бази;
- підвищення якості державної регуляторної політики;
- поглиблення ризикоорієнтованого підходу в державному нагляді (контролі);
- цифровізація адміністративних процедур у сфері підприємництва;
- посиленням участі підприємців у нормотворчості та гарантій правового захисту;

євроінтеграційна спрямованість реформ.

Внесено пропозицію щодо закріплення на законодавчому рівні ризикоорієнтованого підходу не лише як декларативного принципу, а як обов'язкового методу планування заходів державного нагляду (контролю), а також введення інституту обов'язкового періодичного перегляду регуляторних актів (sunset review).

Запропоновано шляхи вирішення зазначених проблем, шляхом вдосконалення нормативно-правового регулювання адміністративно-правових засад підприємницької діяльності в Україні. Зокрема, розроблено законопроект, яким запропоновано системне та комплексне вдосконалення забезпечення кібербезпеки України. Законопроектом пропонується внести зміни до статті 151 Кодексу адміністративного судочинства України, статей 1, 4, 8 – 10 Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», статей 3, 4¹, 5, 6 і 10 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», статей 4, 5, 9 і 17 Закону України «Про адміністративні послуги», статті 14 Закону України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги». З метою імплементації зазначених законодавчих змін також розроблено пропозиції до постанов і розпоряджень Кабінету Міністрів України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Головач О. А. Актуальні питання адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1. с. 349 – 353. [Електронний ресурс]. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-1/79>.
2. Г. С. Буга, С. Г. Кузьменко. Поняття адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності. *Право та державне управління*. 2023. № 4. с. 317 – 321. [Електронний ресурс]. DOI: <https://doi.org/10.32782/pdu.2023.4.41>.
3. Адміністративно-правове забезпечення прав і свобод людини і громадянина ; за ред. І. О. Ієрусалімова, І. О. Ієрусалімової, П. М. Павлика, Ж. В. Удовенко. Київ : Знання, 2007. 223 с.
4. А. Чорна. Підприємницька діяльність як об'єкт адміністративно-правового регулювання. *Підприємство, господарство і право*. 2017. № 5. с. 128 – 132. [Електронний ресурс]. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/5/30.pdf>.
5. К. Д. Димидюк. Підприємницька діяльність як об'єкт адміністративно-правового регулювання. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття* : тези доп. учасників VII Всеукр. наук.-практ. конф. м. Харків, 09 черв. 2023 р., с. 35-37. [Електронний ресурс]. URL: https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20230609/article/view/dymydiuk.
6. Дрозд О. Ю. Загальнотеоретичні основи концепту «адміністративно-правовий статус державної служби» з оглядом його особливостей на прикладі органів державної виконавчої служби. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 5, 2023 р. с. 506-508.
7. Л. В. Хомко, Х. Ю. Кульгавець. Правове регулювання підприємницької діяльності : навчальний посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2016. 424 с.
8. Конституція України: Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.

9. Рибницький Г. В. Адміністративно-правові засади управління підприємницькою діяльністю в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Дніпро, 2016. 444 с.

10. Положення про Міністерство розвитку економіки, довкілля та сільського господарства України : постанова Кабінету Міністрів України від 21 липня 2025 р. № 903. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/903-2025-%D0%BF#n1383>.

11. Положення про Державну регуляторну службу України: постанова Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2014 р. № 724. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/724-2014-п#n7>.

12. Про затвердження положень про Державну податкову службу України та Державну митну службу України : постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 227. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-2019-п#Text>.

13. Данік Н. Особливості регулювання фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. 2024. Vol. 3. No. 4. С. 59-68.

14. Ковтун О. І., Килин О. В., Свелеба Н. А. Державне регулювання економіки : навчально-методичний посібник. Львів : ЛКА, 2001. 220 с.

15. Лотарєв А. Г. Удосконалення механізмів державного регулювання інноваційної діяльності на регіональному рівні : дис. ... канд. наук : 25.00.02. Миколаїв, 2018. 251 с.

16. Козловський Є. В. Іноземний досвід регулювання міжнародного туризму та його використання в Україні. *Державне управління: теорія та практика*. 2005. № 1. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/Dutp/2005-1/txts/KOZLOVSKIY.htm>.

17. Мазій Н. Г. Принципи та механізми державного регулювання розвитку підприємництва. *Демократичне врядування*. 2011. Вип. 8. [Електронний ресурс]. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2011_8_8.

18. Адамовська В. С. Механізм державного регулювання економіки та вибір напряму економічної політики в сучасних умовах господарювання. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2017. № 4. [Електронний ресурс]. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2017_4_11.

19. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.

20. Положення про Державну аудиторську службу України: постанова Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2016 р. № 43. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43-2016-%D0%BF#Text>.

21. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 року № 794-VII. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>.

22. Килин О. В., Вітер О. М., Свелебан Н. А. Інструментарій регуляторного впливу на функціонування ринку споживчих товарів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2022. Вип. 41. С. 54 – 60. [Електронний ресурс]. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2022-41-10>.

23. Бобровська О. Ю. Застосування корпоративного способу господарювання в територіальних громадах : навчальний посібник. Д. : ДРІДУ НАДУ, 2014. 236 с.

24. Бобровська О. Ю. Корпоративне управління в місцевому самоврядуванні : монографія. Д. : ДРІДУ НАДУ, 2008. 284 с.

25. Н. Іванова, О. Попело. Оцінка корпоративного управління в контексті реалізації стратегії сталого розвитку. *Науковий вісник Полісся*. 2023. № 1(26). с. 183-201. [Електронний ресурс]. DOI: [https://doi.org/10.25140/2410-9576-2023-1\(26\)-183-201](https://doi.org/10.25140/2410-9576-2023-1(26)-183-201).

26. Похиленко І. С. До питання про принципи корпоративного управління та прозорості. *Політика та право в умовах дії воєнного стану: пошук рішення* : збірник матеріалів Міжнародна наук. конф., Київ, 23 квітня 2024 р. / УДУ імені Михайла Драгоманова / за заг. ред. П. В. Горінова. Київ : УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. С. 157-160. [Електронний ресурс]. URL: <https://repository.knuba.edu.ua/handle/123456789/13124>.

27. Спасибо-Фатєєва І. В. Правова природа корпоративних правовідносин. *Вісник господарського судочинства*. 2007. № 5. С. 87–99.

28. Спасибо-Фатєєва І. В. З'ясування поняття та змісту корпоративних відносин та корпоративних прав як передумова вирішення корпоративних спорів. *Вісник господарського судочинства*. 2007. № 6. С. 99–104.

29. Kalina I., Khurdei V., Shevchuk V., Vlasiuk T., Leonidov I. Introduction of a Corporate Security Risk Management System: The Experience of Poland. *Journal of Risk and Financial Management*. 2022. Vol. 15. Is. 8. P. 335. [Електронний ресурс]. DOI: <https://doi.org/10.3390/jrfm15080335>.

30. D. S. Melnyk, O. A. Parfylo, O. V. Butenko, O. V. Tykhonova, V. O. Zarosylo. Practice of the member states of the European Union in the field of anti-corruption regulation. *Journal of Financial Crime*. 2022. Vol. 29. Is. 3. P. 853–863. [Електронний ресурс]. DOI: <https://doi.org/10.1108/JFC-03-2021-0050>.

31. Klochan V., Piliaiev I., Sydorenko T., Khomutenko V., Solomko A., Tkachuk A. Digital Platforms as a Tool for the Transformation of Strategic Consulting in Public Administration. *Journal of Information Technology Management*. 2021. Vol. 13. Special Issue: Role of ICT in Advancing Business and Management. pp. 42-61. [Електронний ресурс]. DOI: <https://doi.org/10.22059/jitm.2021.80736>.

32. Bielousov V., Mykolaiets A., Platonova H., Buhlak J., Chernysh A. The Gig Economy and its Impact on Social Security and Social Protection of Employees. *Revista de Derecho de la Seguridad Social, Laborum*. 2023. no. 36, pp. 279-289. [Електронний ресурс]. URL:

https://openurl.ebsco.com/EPDB%3Aagcd%3A16%3A2832880/detailv2?sid=ebsco%3Aplink%3Acrawler&id=ebsco%3Aagcd%3A172922448&link_origin=www.google.com.

33. Harbar Zh. V., Mazur K. V., Mostenska T. G. Corporate governance and social responsibility. Part 2. Corporate social responsibility: Study guide. Вінницький національний аграрний університет. Вінниця. 2020. 228 с.

34. N. Lytvyn, H. Andrushchenko, Y. Zozulya, O. Nikanorova, L. Rusal. Enforcement of court decisions as a social guarantee of protecting citizens' rights and

freedoms. *Prawo i Wiedz.* 2022. vol. 39, pp. 80-102. [Електронний ресурс]. DOI: <https://doi.org/10.36128/priw.vi39.351>

35. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.

36. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

37. Н. Грущинська. Характеристика нерухомого майна як об'єкта цивільного права. *Підприємство, господарство і право.* 2020. Вип. 2. С. 23 – 30. [Електронний ресурс]. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.2.04>.

38. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

39. Закон України «Про господарські товариства» від 19 вересня 1991 року № 1576-XII. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text>.

40. Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 6 лютого 2018 року № 2275-VIII. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#n386>.

41. Закон України «Про акціонерні товариства» від 27 липня 2022 року № 2465-IX. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text>.

42. Закон України «Про режим іноземного інвестування» від 19 березня 1996 року № 93/96-ВР. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

43. Закон України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» від 9 січня 2025 року № 4196-IX. Офіційний веб-портал Верховної

Ради України. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20#Text>.

44. Апанасенко К. І. Особливості правового режиму майна комунальних унітарних підприємств. *Підприємство, господарство і право*. 2006. вип. 4. с. 78–81.

45. В. Устименко, Р. Джабраїлов. Загальні та спеціальні ознаки публічної власності як предмет наукових досліджень. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 4(71). с. 185-200. [Електронний ресурс]. URL: <https://visnyk.kh.ua/uk/journals/visnik-naprnua-4-2012r>.

46. Понад 90% громад розробляють або вже затвердили стратегічні документи розвитку. *Офіційний веб-сайт Міністерства розвитку громад та територій України*. 08.03.2024. [Електронний ресурс]. URL: <https://mtu.gov.ua/news/35390.html>.

47. Corporate Development in Ukraine Project. *International and national standards of corporate governance* (a collection of codes and principles). International Finance Corporation. K., 2002.

48. Войнович Р. “Корпоративна держава” і її роль в умовах глобалізації. Збірник наукових праць Національної академії управління при Президентіві України. 2006. № 4. С. 24-34.

49. Вакульчик О. М. Корпоративне управління: економіко-аналітичний аспект. Д. : Пороги, 2003. 256 с.

50. Євтушевський В. А. Корпоративне управління : підручник. Київ : Знання, 2006. 406 с.

51. Д. В. Задихайло, О. Р. Кібенко, Г. В. Назарова. Корпоративне управління : навчальний посібник / За ред. Д. В. Задихайла. Харків : Еспада, 2003. 688 с.

52. Посохов І. М. Модель корпоративного управління України: становлення, особливості, основні напрямки подальшого розвитку. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»*. 2012. № 25. С. 175 - 183.

53. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року, № 4651-VI. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

54. Митний кодекс України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>.

55. Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» від 11 вересня 2003 року № 1160-IV. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text>.

56. Закон України «Про фермерське господарство» від 19 червня 2003 року № 973-IV. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text>.

57. Подорожній Є. Ю. Правове регулювання конкурентоспроможності працівників органів внутрішніх справ України : дис. канд. юрид. наук : 12.00.05. Луганськ, 2010.

58. Теремецький В. І. Поняття адміністративно-правового регулювання у сфері оподаткування. *Держава та регіони. Серія «Право»*. 2012. № 1 (35). С. 50–54.

59. Ківалов С. В., Біла Л. Р. Адміністративне право України : навчально-методичний посібник. 2-е вид. перероб. і доп. Одеса : Юридична література, 2002. 312 с.

60. Ісаков М. Г. Основні засади адміністративно-правового забезпечення регулювання підприємництва в Україні. *Публічне право. Науково-практичний юридичний журнал*. 2012. № 2 (6). С. 78–84.

61. Жарая С. Б. Механізми державного регулювання підприємницької діяльності: до питання термінології. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління*. 2011. № 3. С. 138–146.

62. Стеценко С. Г. Адміністративне право України : навчальний посібник. Київ : Атіка, 2007. 624 с.

63. Гук А. С. Адміністративні форми та методи публічного врядування. *Актуальні проблеми державного управління*. 2015. Випуск № 1 (43). С. 78–83. [Електронний ресурс] URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2013_1_12.
64. Закон України «Про підприємництво» від 7 лютого 1991 року № 698-XII. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12#Text>.
65. Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від 22 березня 2012 року № 4618-VI. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>.
66. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник: у 2 т. / ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). К.: Вид-во «Юридична думка», 2005. Т. 2: Особлива частина. 2005. 624 с.
67. Віннік С.О. Адміністративно-правові засади здійснення контролю та нагляду за підприємницькою діяльністю : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Суми, 2020. 213 с. [Електронний ресурс] URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/77924/1/diss_Vinnik.pdf.
68. Димидюк К. Д. Поняття та ознаки адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності. *Верховенство права*. 2017. № 4. С. 227 – 231.
69. Литовченко П. В. Поняття адміністративно-правового регулювання у сфері комунального господарства. *Митна справа*. 2012. № 2 (80). частина 2, книга 2. 130 с.
70. Ямкова І. М. До питання щодо адміністративно-правового регулювання та адміністративно-правового забезпечення підприємницької діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2013. Випуск 21. Ч. II. С.277 – 280.
71. Ямкова І. М. Адміністративні процедури як форма діяльності публічної адміністрації щодо регулювання підприємництва в Україні. *Електронне наукове видання Ужгородського національного університету «Порівняльне аналітичне право»*. 2014. № 1. С. 211 – 214. [Електронний ресурс] URL: <https://pap-journal.in.ua/wp-content/uploads/2021/11/1-2014.pdf>.

72. Клим О. В. Адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2009. 205 с.
73. Бердар М.М. Адміністративно-правові аспекти регулювання підприємницької діяльності. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2010. Вип. 4(8). С.1-6.
74. О. В. Ваплярук. Особливості підприємницької діяльності як об'єкту адміністративно-правового регулювання. *Вісник Криміналогічної асоціації України*. 2023. № 2 (29). С. 469 – 477. [Електронний ресурс] DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2023.2.40>.
75. Баклан О. В. Адміністративно-правове регулювання підприємництва в Україні (теоретико-прикладний аспект) : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2013. 457 с. [Електронний ресурс] URL: <https://uacademic.info/ua/document/0513U001260>.
76. Лендел М. А., Волощук Н. Ю., Жулканич Н. М. Теоретичні засади підприємництва: аналітичний аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Економіка*. 2012. Вип. № 35, ч. 1. С. 13 – 17.
77. Параманов Д. Ю. Про поняття підприємницької діяльності: адміністративний аспект. *Юридична наука*. 2020. № 7 (109). С. 119 – 127.
78. Селіванов В. М. Концептуальні засади Кодексу про підприємництво України. *Право України*. 1995. № 2. С. 3 – 11.
79. Варналій З. С. Основи підприємництва : навч. посіб. 3-тє вид., випр. і допов. Київ : Знання-Прес, 2006. 350 с.
80. Купчак Б. Ф. Підприємництво: суть та умови здійснення. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. Т. 21. № 2. С. 243 – 249. [Електронний ресурс] URL: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2011/21_2/243_Kup.pdf.
81. Підприємництво: навч. посіб. / В. Г. Федоренко та ін. Київ : МАУП, 2005. 280 с.
82. Спасибо-Фатеева І. Юридичні особи за цивільним кодексом України. *Право України*. 2014. № 2. С. 70 - 79. [Електронний ресурс] URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravo_ukr_2_14/Spasib-Fatieva_2_14.

83. Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» від 2 березня 2015 року № 222-VIII. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text>.

84. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. К. : Головна редакція Української радянської енциклопедії, 1985. 968 с.

85. Аверьянов В. Б. Функции и организационная структура органа государственного управления. К. : Наукова думка, 1979. 150 с.

86. Кравцова Т. М. Державне регулювання господарської діяльності: адміністративно-правові аспекти : монографія. Суми, 2006. 184 с.

87. Позняков С. Методологія сучасного дослідження методів адміністративно-правового регулювання господарських відносин. *Право України*. 2011. № 10. С. 222 – 227.

88. Л. І. Дідківська, Л. С. Головка. Державне регулювання економіки : навч. посіб. 6-те вид., випр. і допов. К. : Знання, 2007. 214 с.

89. Швайка Л. А. Державне регулювання економіки : підруч. К. : Знання, 2008. 462 с.

90. В. Ф. Опришко, В. П. Нагребельний, Г. Й. Пузанова. Загальна характеристика державного управління економікою та його правові засади. Державне управління: теорія і практика / за заг. ред. Авер'янова В. Б. К. : Юрінком Інтер, 1998. С. 293–302.

91. Баклан О. В. До класифікації функцій державного регулювання в економічній сфері. *Підприємництво, господарство та право*. 2010. № 7. С. 34–37.

92. Баклан О. В. До з'ясування сутності поняття та функцій державного регулювання підприємництва. *Зовнішня торгівля: право та економіка*. 2009. № 5. С. 147–151.

93. Адміністративне право України : підручник / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса : «Юрид. літ.», 2003. 893с.

94. Адміністративне право України : підручник / за заг. ред. д.ю.н., проф. Коломоєць Т. О. Київ : «Істина», 2008. [Електронний ресурс]. URL: https://pidru4niki.com/1089030455826/pravo/administrativne_pravo_ukrayini.

95. Корецький М. Х. Державне регулювання аграрної сфери у ринковій економіці : монографія. К. : Вид-во УАДУ, 2002. 260 с.
96. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України. К. : Юрінком Інтер, 2003. 544 с.
97. Корж-Ісаєва Т. Г. Адміністративно-правове забезпечення прав і свобод неповнолітніх : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2008. 219 с.
98. Пахомов В. В. Понятие и структура механизма административно-правового регулирования земельных отношений. *National Law Journal: Theory and Practice*. 2015. № 6. С. 94–98. [Електронний ресурс]. URL: <http://jurnaluljuridic.in.ua/archive/2015/6/20.pdf>.
99. Гаруст Ю. В. Поняття адміністративно-правового механізму забезпечення прав громадян у податковій сфері. *Наука і правоохорона*. 2012. № 3 (17). С. 16–20. [Електронний ресурс]. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/41775/1/Garouste_Ponyattya_adm%dl%96n%dl%96strativno_1_egal_rights_mehan%dl%96zmu_zabezpechennya_gromadyan_have_podatkov%dl%96y_sfer%dl%96.pdf.
100. Ковальова М. В. Адміністративно-правові режими підприємницької діяльності в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків. Харківський національний університет внутрішніх справ, 2007. 197 с.
101. Воюцька В. С. Зміст адміністративно-правового регулювання контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття* : тези доп. учасників VI Всеукр. наук.-практ. конф., м. Харків, 30 черв. 2022 р. / Наук.-дослід. ін-т публ. політики і соц. наук. Харків, 2022. С. 40-42. [Електронний ресурс]. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/items/48346119-b2f0-4c1a-83bf-0355d52efa13>.
102. Дудник Л. М. Адміністративно-правове забезпечення діяльності податкової міліції щодо протидії фіктивному підприємництву : дис... канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь. Національний ун-т держ. податкової служби України, 2008. 209 с.

103. Закон України «Про захист прав споживачів» від 12 травня 1991 року № 1023-XII. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 30. Ст. 379. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>.

104. Т. О. Гуржій, Ю. В. Бодров. Поняття та сутність принципів адміністративно-правового регулювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. Т. 2 № 79. С. 41 – 48. [Електронний ресурс] DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.79.2.6>.

105. Колодій А. М. Принципи права України : монографія. К. : Юрінком Інтер, 1998. 208 с.

106. Уварова О. О. Принципи права у правозастосуванні: загальнотеоретична характеристика : монографія. Харків : «Друкарня МАДРИД», 2012. 196 с. [Електронний ресурс] URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/1850/1/Uvarova_2012.pdf.

107. Беяневич О. Верховенство права і законність як принципи господарського процесуального права. *Право України*. 2011. № 6. С. 13–20. [Електронний ресурс] URL: https://pravoua.com.ua/uk/store/pravoukr/pravoukr_2011_6.

108. Вишневський М. В. Принципи адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду в Україні. Вип. 1. Т. 2. Прикарпатський юридичний вісник. С. 282-287.

109. Чомахашвілі О. Ш. Адміністративно-правове регулювання охорони прав на промислові зразки в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь. Національний ун-т держ. податкової служби України, 2008. 217 с.

110. Цибульник Н. Ю. Принципи адміністративно-правового регулювання сектору безпеки держави. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. Вип. 6. С. 182–186. [Електронний ресурс] DOI: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2022.6.30>.

111. Дідик Н. І. Щодо питання класифікації принципів адміністративного права України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 3. С. 92–101.

112. Горбова Г. О. Принципи адміністративно-правового регулювання протидії насильству в сім'ї. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2015. Вип. 35. Ч. 2. Т. 2. С. 94–97. [Електронний ресурс] URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2020/12/No.35-2-2.pdf>.
113. Чорна А. М. Сутність і значення адміністративно-правового забезпечення прав суб'єктів підприємницької діяльності у сфері оподаткування. *Visegrad journal on human rights*. 2017. № 1. Р. 128–133.
114. Адміністративне право України / Ю. П. Битяк та ін.; за ред. Ю. П. Битяка. Київ : Юрінком Інтер, 2007. 544 с.
115. Єряшов Є. К. Сутність адміністративно-правового регулювання цивільної авіації України. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2014. № 5. С. 44–48. [Електронний ресурс] URL: <http://jurnaluljuridic.in.ua/archive/2014/5/10.pdf>.
116. Якущенко Ю. М. Принципи адміністративно-правового регулювання сурогатного материнства в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. №4. С. 418–421. [Електронний ресурс] DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-4/104>.
117. Адміністративне право та адміністративний процес України в умовах воєнного стану : монографія / Галуцько В. та ін.; за заг. ред. В. Фелика та В. Курила. Київ : Видавництво Людмила, 2023. 704 с.
118. Оксін В. Ю. Принципи адміністративного права: сучасний погляд. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип. 5. С. 190–193. [Електронний ресурс] URL: <http://www.nvppp.in.ua/vip/2016/5/41.pdf>.
119. Лютіков П. С., Кузьменко О. В., Чорна В. Г. Принципи адміністративно-правового регулювання нотаріальної діяльності: поняття та класифікація. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2023. № 8. [Електронний ресурс] DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-8-01-04>.

120. Теремецький В.І. Принципи та функції адміністративно-правового регулювання податкових відносин. *Право і Безпека*. 2011. № 4. С. 85–89.

121. Щокін Г. В. Соціальна теорія та кадрова політика : монографія. Київ : МАУП, 2000. 576 с.

122. Реформування державного управління в Україні: проблеми і перспективи / В. В. Цвєтков (наук. кер.), С. Д. Дубенко, Н. Р. Нижник та ін. Київ : Оріяни, 1998. 364 с.

123. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11 січня 2001 року № 2210-III. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text>.

124. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Товариства з обмеженою відповідальністю «Ліхтнер Бетон Львів» щодо офіційного тлумачення положень частини четвертої статті 58, частини першої статті 64 Закону України «Про господарські товариства» від 5 лютого 2013 року № 1-рп/2013 (справа № 1-3/2013). [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-13#n19>.

125. Про статус народного депутата України : Закон України від 17 листопада 1992 року № 2790-XII. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12#Text>.

126. Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи : Закон України від 28 лютого 1991 року № 796-XII. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-12#Text>.

127. Про екологічний аудит : Закон України від 24 червня 2004 року № 1862-IV. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1862-15#Text>.

128. Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту : Закон України від 22 грудня 1998 року № 330-XIV. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/330-14#Text>.

129. Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту : Закон України від 22 грудня 1998 року № 331-XIV. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/331-14#Text>.

130. Рішення Європейського суду з прав людини, який у своєму Рішенні у справі «Трактетер АВ проти Швеції» («Case of the Traktor Aktiebolag v. Sweden») від 7 липня 1989 року (заява № 10873/84). Електронний ресурс] URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57586%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57586%22]}).

131. Закон України «Про Антимонопольний комітет України» від 26 листопада 1993 року № 3659-XII. Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12#Text>.

132. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16 квітня 1991 року № 959-XII. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>.

133. Ковалів М. В., Єсімов С. С., Курилін І. Р., Гладун В. Р. Принципи адміністративно-правового регулювання забезпечення економічної безпеки у контексті Стратегії національної безпеки України. *Право та науки*. 2018. № 1. С. 28 – 33. [Електронний ресурс] URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2683/1/Law%20%26%20Sciences_2018_1-29-34.pdf.

134. Закон України «Про державно-приватне партнерство» від 1 липня 2010 року № 2404-VI. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>.

135. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності : Закон України від 6 вересня 2005 року № 2806-IV. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2806-15#Text>.

136. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : Закон України від 5 квітня 2007 року № 877-V. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text>.

137. Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання : Постанова Верховної Ради України від 29 серпня 2019 року № 19-IX. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/19-20#Text>.

138. Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків : Закон України від 30 жовтня 1996 року № 448/96-ВР. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

139. Про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку : Указ Президента України від 23 листопада 2011 року № 1063. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1063/2011#Text>.

140. Положення про Міністерство внутрішніх справ України : постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 878. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-%D0%BF#Text>.

141. Положення про Міністерство фінансів України : постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 375. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/375-2014-%D0%BF#Text>.

142. Положення про Міністерство культури України : постанова Кабінету Міністрів України від 3 вересня 2014 р. № 495. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/495-2014-%D0%BF#Text>.

143. Положення про Міністерство охорони здоров'я України : постанова Кабінету Міністрів України від 25 березня 2015 р. № 267. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/267-2015-%D0%BF#Text>.

144. Положення про Державну службу геології та надр України : постанова Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1174. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1174-2015-%D0%BF#Text>.

145. Положення про Державне агентство лісових ресурсів України : постанова Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2014 р. № 521. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/521-2014-%D0%BF#Text>.

146. Положення про Державну екологічну інспекцію України : постанова Кабінету Міністрів України від 19 квітня 2017 р. № 275. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-%D0%BF#Text>.

147. Положення про Державну службу України з питань праці : постанова Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2015 р. № 96. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/96-2015-%D0%BF#Text>.

148. Положення про Державну службу України з безпеки на транспорті : постанова Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2015 р. № 103. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103-2015-%D0%BF#Text>.

149. Положення про Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів : постанова Кабінету Міністрів України від 2 вересня 2015 р. № 667. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/667-2015-%D0%BF#Text>.

150. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг : Закон України від 22 вересня 2016 року № 1540-VIII. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-19#Text>.

151. Про Національний банк України : Закон України від 20 травня 1999 року № 679-XIV. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>.

152. Про фінансові послуги та фінансові компанії : Закон України від 14 грудня 2021 року № 1953-IX. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text>.

153. Закон України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» від 5 жовтня 2017 року № 2155-VIII. [Електронний ресурс]: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>.

154. Про медіа : Закон України від 13 грудня 2022 року № 2849-IX. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#n2352>.

155. Про рекламу : Закон України від 3 липня 1996 року № 270/96-ВР. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

156. Олійник Я. В. Створення організаційно-правових умов у сфері бухгалтерського обліку спрямованих на підвищення інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності підприємств України. *Формування ринкової економіки* : зб. наук. пр. / редкол. : А. Ф. Павленко (відп. ред.) та ін. Київ : КНЕУ, 2010. Спец.

вип.: *Економіка підприємства: теорія і практика* : в 2 ч. Ч. 2. С. 318–324. [Електронний ресурс] URL: <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/1388>.

157. Камардіна Ю. В., Татарчук О. М., Михайлов Р. І. Правове забезпечення євроінтеграції: загальноправовий та галузевий аспекти в контексті сталого розвитку. *Академічні візії*. 2024. № 31. [Електронний ресурс] URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1137>.

158. Біловол В. С., Біленко А. О. Правові основи членства держав у Європейському Союзі та перспективи для України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. №1. С. 282–284. [Електронний ресурс] DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-1/69>.

159. Собкевич О. В. Огляд євроінтеграційних реформ у промисловості України. *Офіційний веб-сайт Національного інституту стратегічних досліджень*. 27.07.2022. [Електронний ресурс] URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-07/sobkevich-2.pdf>.

160. Що дає Україні статус кандидата у члени Європейського Союзу. *Інтернет-ресурс газети «Галичина»*. 24.06.2022. [Електронний ресурс] URL: <https://galychyna.if.ua/analytic/shho-daye-ukrayini-status-kandidata-u-chleni-yevropeyskogo-soyuzu/>.

161. Мигаль Р. В., Фітяк Є. М., Кузик Д. О. Адміністративно-правове регулювання цифровізації адміністративних процедур в Україні. *Академічні візії*. 2024. № 33. [Електронний ресурс] DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14771983>.

162. В. В. Іванченко. Напрями удосконалення адміністративноправового регулювання економічної сфери в Україні. *Право та державне управління*. 2022. № 3. С. 308 – 315. [Електронний ресурс] DOI: <https://doi.org/10.32782/pdu.2022.3.47>.

163. Петухов А. Ю. Адміністративно-правове забезпечення взаємодії влади та бізнесу в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Суми. Сумський державний університет, 2021. 235 с. [Електронний ресурс] URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/items/ffd60627-8dfd-40d0-a649-5e46a6c66c0c>.

164. Смірнова Н. Р. Реалізація адміністративно-правових норм через інформаційно-комунікаційні технології: концептуальні засади : дис. ... д. філософ.

: 081. Одеса. Національний університет «Одеська юридична академія», 2023. 228 с.
[Електронний ресурс] URL: <https://dspace.onua.edu.ua/items/7927a29e-867c-4153-a144-8837de08109e>.

165. І. С. Лісна. Імплементация європейських правових норм у законодавство України. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2024. № 48. С. 152 – 163.
[Електронний ресурс] DOI: <https://doi.org/10.33216/2218-5461/2024-48-2-152-163>.

166. Марущак О. А. Актуальні питання гармонізації податкового законодавства України до вимог Європейського Союзу. *Аналітичне-порівняльне правознавство*. 2024. № 6. С. 605 – 610. [Електронний ресурс] DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.06.99>.

167. Ортіна Г. В. Державне регулювання стратегічних галузей економіки України в умовах євроінтеграції. *Публічне управління у сфері цивільного захисту: освіта, наука, практика* : матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Черкаси, 27 березн. 2025 р. / Нац. унів. цивільного захисту України. Черкаси, 2025. С. 259 – 261. [Електронний ресурс]. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/25339/1/TezPUA2025.pdf>.

168. Budyachenko O. International Legal Aspects of Ukraine's Integration into the European Union. *Social Development: Economic and Legal Issues*. 2025 No. 1. P. 114 – 122. [Електронний ресурс]. DOI: <https://doi.org/10.70651/3083-6018/2025.1.14>.

169. Царьова І. В. Гармонізація законодавства України у сфері регулювання діяльності компаній. *Розвиток бізнесу в контексті європейської інтеграції: глобальні виклики, стратегічні пріоритети, реалії та перспективи* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 07 червня 2024 р. / Держ. біотехнологічний ун-т. Харків, 2024. С. 152 - 154. [Електронний ресурс]. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/55981>.

170. Т. Дракохруст, К Турчинов. Адаптація провідних світових підходів до адміністративно-правового регулювання законодавчої влади в Україні. *Актуальні проблеми правознавства*. 2025. № 1. с. 38 – 43. [Електронний ресурс]. DOI: <https://doi.org/10.35774/app2025.01.038>.

171. Рудюк Н. М. Упровадження європейських стандартів у систему адміністративного права. *Актуальні проблеми адміністративно-деліктного права України* : матеріали круглого столу, м. Вінниця, 30 жовт. 2024 р. / НАПН України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Вінниця : ХНУВС, 2024. С. 148 - 150. [Електронний ресурс]. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/23166>.

172. Шляхи імплементації європейської політики впровадження цифрових технологій : монографія / К. В. Єфремова та ін. / за ред. К. В. Єфремової. Харків : НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПН України, 2022. 272 с. [Електронний ресурс]. URL: <https://dspace.snu.edu.ua/handle/123456789/1171>.

173. Сухан І. С., Порада С. В. Перспективи правової рецепції в умовах набуття Україною членства в ЄС. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2023. Випуск 79: частина 2. С. 109 – 113. [Електронний ресурс]. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.79.2.16>.

174. Р. Б. Тополевський, А-М. І. Левко. Адаптація українського законодавства до стандартів ЄС в контексті повоєнного відновлення. *Конституційні права і свободи людини та громадянина в умовах війни та післявоєнний період* : матеріали наукового семінару, м. Львів, 20 червня 2025 р. / Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів : ЛьвДУВС, 2025. С. 308 – 311. [Електронний ресурс]. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/9087/1/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%84%20%20document%20%2843%29.pdf#page=308>.

175. Задніпряна-Корінна М. Ю. Сучасні аспекти гармонізації національного законодавства та законодавства Європейського Союзу. *Альманах міжнародного права*. 2023. Випуск 29. С. 44 – 52. [Електронний ресурс]. DOI: <https://doi.org/10.32841/ILA.2023.29.05>.

176. Пипяк М. І. Євроінтеграція законодавства як елемент глобалізації. *Соціально-політичні, економічні та гуманітарні виміри європейської інтеграції України* : зб. наук. праць XIII Міжнар. наук.-практ. конф., м. Вінниця-Луцьк, 14-16 травня 2025 р. / ВТЕІ ДТЕУ. Вінниця, 2025. Ч. 2. С. 290 – 298. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.vtei.com.ua/doc/2025/konf/zb14-16252.pdf>.

177. О. В. Марцеляк. Співпраця України з міжнародними фінансовими організаціями в умовах війни, глобалізації та євроінтеграції. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 2. С. 651 – 658. [Електронний ресурс]. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.02.97>.

178. Про оборону України : Закон України від 6 грудня 1991 року № 1932-XII. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>.

179. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 359-VIII. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

180. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>.

181. Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану : постанова Кабінету Міністрів України від 18 березня 2022 р. № 314. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>.

182. Ненько С. С. Особливості адміністративно-правового забезпечення підприємницької діяльності під час воєнного стану в Україні. *Освітній процес в умовах воєнного стану в Україні* : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, м. Одеса, НУ «Одеська юридична академія», 3 травня – 13 червня 2022 р. / Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. с. 310 – 314. [Електронний ресурс] URL: https://www.researchgate.net/profile/Yuliya-Danchenko-2/publication/362680882_VOENNIJ_STAN_V_UKRAINI_PRIORITETNI_PITANNA_U_SFERI_VISOI_OSVITI/links/62f8160679550d6d1c7c6f3f/VOENNIJ-STAN-V-UKRAINI-PRIORITETNI-PITANNA-U-SFERI-VISOI-OSVITI.pdf#page=310.

183. Чистоклетов Л. Г. Адміністративно-правове забезпечення суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану. *Академічні Візії*. 2022. Випуск 12. [Електронний ресурс]. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7392332>.

184. Воскобойніков В. В. Адміністративно-правовий механізм підтримки та розвитку бізнесу в умовах воєнного стану в Україні : дис. ... д. філософ. : 081. Харків. Харківський національний університет внутрішніх справ, 2024. 210 с. [Електронний ресурс] URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6c6c676d-a669-44b6-b97e-a3c89d9e7bdf/content>.

185. Гончарук С. М., Корпан К. І. Адаптація обліку і контролю діяльності малих підприємств до реалій воєнного стану та післявоєнного відновлення бізнесу в Україні. *Проблеми економіки*. 2024. № 3(61). С. 283 – 289. [Електронний ресурс]. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2024-3-283-289>.

186. Кухарчук А. М., Грачова О. Ю., Маслова М. О. Особливості правового статусу фізичної особи під час здійснення підприємницької діяльності в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 9. С. 224 – 228. [Електронний ресурс]. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-9/54>.

187. Петруненко Я. В. Особливості дерегуляції господарських правовідносин у сучасних умовах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2023. Випуск 78. Ч. 1. С. 273 – 280. [Електронний ресурс]. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.78.1.44>.

188. Х. Кульгавець. Деретуляційні процеси в Україні в період воєнного стану. *Проблеми реалізації прав людини і громадянина в умовах воєнного стану* : матеріали Круглого столу / за заг. ред. Ю. Коверко. м. Львів, ЛНУВМБ імені С.З. Гжицького, 10 жовтня 2022 р. Львів : ЛНУВМБ імені С.З. Гжицького, 2022. С. 62 – 64. [Електронний ресурс] URL: http://194.44.193.54:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/342/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%9A%D1%80%D1%83%D0%B3%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BB%D1%83_2022%20%283%29%20%281%29.pdf.

189. В. Чубань, К. Чабаненко, О. Павлова. Нормативно-організаційне забезпечення фінансів України в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми фінансової системи України* : матеріали XXI Міжнародної науково-практичної

конференції. м. Черкаси, Черкаський державний технологічний університет, 21 листопада 2024 р. Черкаси, ЧДТУ, 2024. с. 38 – 41. [Електронний ресурс] URL: http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/23769/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%82%D0%B5%D0%B7%20%D0%90%D0%9F%D0%A4%D0%A1%D0%A3%2021_11_2024.pdf.

190. Трубчанінова А. С., Борисов І. В. Державне регулювання цін в умовах воєнного стану в Україні: переваги та недоліки. *Гуманітарний і інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих вчених* : матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених, м. Одеса, Міжнародний гуманітарний університет, 18 листопада 2022 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2022. С. 132 – 136. [Електронний ресурс] DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-266-4/34>.

191. Про ціни і ціноутворення : Закон України від 21 червня 2012 року. № 5007-VI. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5007-17#Text>.

192. Про встановлення повноважень органів виконавчої влади та виконавчих органів міських рад щодо регулювання цін (тарифів) : постанова Кабінету Міністрів України від 25 грудня 1996 р. № 1548. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1548-96-%D0%BF#Text>.

193. Про внесення зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 25 грудня 1996 р. № 1548 : постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2022 р. № 223. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/223-2022-%D0%BF#Text>.

194. О. Дзюблюк. Проблеми взаємодії монетарної і фіскальної політики в Україні в умовах воєнного стану. *Модерні фінанси: глобальні виклики і сучасні тренди* : монографія / за ред. д.е.н., проф. А. І. Крисоватого. Тернопіль : Економічна думка, 2024. С. 89 – 108.

195. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 19 липня 2022 року. №

2435-IX. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2435-20#Text>.

196. Закон України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» від 3 березня 2022 року. № 2115-IX. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2115-20#Text>.

197. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану» від 3 листопада 2022 року. № 2719-IX. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-20#Text>.

198. Лещук Г. В., Савків У. С., Іванюк Т. Л. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством під час воєнного стану. *Економіка країни і регіонів в умовах воєнного стану та аспекти повоєнного відновлення* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції / відп. за випуск д.е.н., проф. С. О. Якубовський. м. Одеса, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 21 квітня 2023 р. Львів-Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 116 – 119. [Електронний ресурс] DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-297-8-29>.

199. Фоміна Т. В., Пугаченко О. Б. Податкове стимулювання діяльності суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану в Україні. *Modern engineering and innovative technologies*. 2022. Is. 20. Part 2. С. 113 – 123. [Електронний ресурс] DOI: <https://doi.org/10.30890/2567-5273.2022-20-02-053>.

200. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію : Закон України від 21 жовтня 1993 року № 3543-XII. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text>.

201. Закон України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.

202. Про державну таємницю : Закон України від 21 січня 1994 року № 3855-XII. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text>.

203. Про санкції : Закон України від 14 серпня 2014 року № 1644-VII. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18#Text>.

204. Кодекс цивільного захисту України від 2 жовтня 2012 року № 5403-VI. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>.

205. Про внесення змін до деяких законів України щодо спрощення умов провадження господарської діяльності в період дії воєнного стану в Україні : Закон України від 17 липня 2024 року № 3869-IX. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3869-20#Text>.

206. Про припинення заходів державного нагляду (контролю) в умовах воєнного стану : постанова Кабінету Міністрів України від 13 березня 2022 р. № 303. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/303-2022-%D0%BF#Text>.

207. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 21 липня 2025 року «Про запровадження правових і організаційних заходів щодо мораторію на безпідставні перевірки та втручання державних органів у діяльність бізнесу й стимулювання економічного зростання в Україні» : Указ Президента України від 21 липня 2025 року № 538. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/538/2025#Text>.

208. Мельник М. І., Мединська Т. В. Механізми підтримки і стимулювання розвитку підприємницького сектору України в умовах війни. *Академічні Візії*. 2024. Випуск 36. [Електронний ресурс]. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13930010>.

209. Закон України «Про звернення громадян» від 2 жовтня 1996 року № 393/96-ВР. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

210. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану : Закон України від 17 травня 2012 року № 4765-VI. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text>.

211. Парасюк В. М., Шумик О. М. Цивільне судочинство в умовах війни: трансформація інституту перегляду судових рішень. *Електронне наукове видання*

«Аналітично-порівняльне правознавство». 2025. Випуск № 4. Ч. 1. С. 381 – 386. [Електронний ресурс]. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.1.59>.

212. Приватне право в умовах війни : матер. всеукр. наук. конф., м. Одеса, 15 листоп. 2022 р. / за заг. ред.: д.ю.н., проф. Є. Харитонов, д.ю.н., проф. І. Давидової / НУ «ОЮА». Одеса : Фенікс, 2022. 1004 с. [Електронний ресурс]. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/items/8ffc2ccd-072d-4089-b58d-ff2a826d3e3b>.

213. Кожевников А. Ю. Розумні строки розгляду публічно-правових спорів адміністративними судами в контексті доступу до правосуддя під час воєнного стану. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2024. № 3. С. 101 – 105. [Електронний ресурс]. DOI: <https://doi.org/10.32850/sulj.2024.3.18>.

214. Кожевников А. Ю. Особливості визначення територіальної підсудності і практика розгляду адміністративними судами публічно-правових спорів в умовах воєнного стану. *Право та державне управління*. 2024. № 2. С. 65 – 70. [Електронний ресурс]. DOI: <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.2.8>.

215. Міщук І. В., Киричук Б. С. Особливості здійснення адміністративного судочинства в умовах воєнного стану. *Південноукраїнським правничий часопис*. 2023. № 1. С. 200–205.

216. К. Л. Бугайчук. Особливості організації доступу до правосуддя в період дії правового режиму воєнного стану. *Нове українське право*. 2024. № 4. С. 93 – 100. [Електронний ресурс]. DOI: <https://doi.org/10.51989/nul.2024.4.11>.

217. Ярощук В. О., Арзянцева Д. А. Державна підтримка українського бізнесу під час воєнного стану. *Інтеграція науки та практики управління в умовах соціокультурних трансформацій* : зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практич. конф., м. Полтава, 25 квітня 2025 р. / ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2025. С. 660 – 663. [Електронний ресурс]. URL:

https://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/11165/%D0%9C%D0%90%D0%9A%D0%95%D0%A2_2025_%D0%9C%D0%86%D0%9D%D0%86%D0%A1%D0%A2%D0%95%D0%A0%D0%A1%D0%A2%D0%92%D0%9E_%D0%9E%D0%A1%D0%92%D0%86%D0%A2%D0%98_%D0%86_%D0%9D%D0%90%D0

[%A3%D0%9A%D0%98_%D0%A3%D0%9A%D0%A0%D0%90%D0%86%CC%88%D0%9D%D0%98.pdf](#).

218. Редзюк В., Дармостук Д. Цифрові платформи для надання державних послуг: досвід України та Світу. *Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення*. 2024. Вип. 9. С. 168 – 175. [Електронний ресурс]. DOI: <https://doi.org/10.31470/2786-6246-2024-9-168-175>.

219. Ковач Д. Л. Особливості трудових відносин в умовах воєнного стану: захист прав та соціальна стабільність. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2024 № 67. С. 42 – 46. [Електронний ресурс]. DOI: <https://doi.org/10.32782/2307-1745.2024.67.8>.

220. Феофанова І. М. Державна допомога суб'єкта господарювання в умовах воєнного стану. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття* (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф., м. Одеса, 17 червня 2022 р. / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. – Т. 2. С. 860 – 863. [Електронний ресурс]. URL: <https://hdl.handle.net/11300/20385>.

221. І. Ківтович, В. Кміть. Податкові інструменти підтримки бізнесу в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми фінансової системи України* : матеріали XXI Міжнародної науково-практичної конференції, м. Черкаси, 21 листопада 2024 р. / Черкаський державний технологічний університет. Черкаси, 2024. С. 15 – 18. [Електронний ресурс]. URL: http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/23769/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%82%D0%B5%D0%B7%20%D0%90%D0%9F%D0%A4%D0%A1%D0%A3%2021_11_2024.pdf.

222. Буша А. В., Чубань В. С. Трансформація трудового законодавства України в умовах євроінтеграції. *Актуальні проблеми управління соціально-економічними системами* : матеріали X Міжнар. наук.-практ. конф., м. Луцьк, 6 груд. 2024 р. / ЛНТУ. Луцьк : Надстир'я, 2024. Частина 2. С. 201 – 202.

[Електронний ресурс]. URL: http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/23761/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%9B%D1%83%D1%86%D1%8C%D0%BA_2024_%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B02_.pdf.

223. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 15 березня 2022 року № 2136-IX. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>.

224. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 року № 322-VIII. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.

225. Павлюк Т. І., Середницька Л. П. Соціальна підтримка та соціальні послуги внутрішньо переміщеним особам в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2023. Випуск 50. [Електронний ресурс]. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-17>.

226. І. В. Назаренко, К. Ю. Мельник. Проблеми юридичних гарантій прав працівників у сфері робочого часу, часу відпочинку й оплати праці в умовах воєнного стану. *Вісник ХНУВС*. 2023. № 3 (102). С. 70 – 80. [Електронний ресурс]. DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2023.3.6>.

227. Ачкасова О. В. Гнучка зайнятість як засіб збереження робочих місць на українських підприємствах під час війни. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Т. 9. № 3. С. 41 – 46. [Електронний ресурс]. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-3-7>.

228. Турчин К. Ю. Модернізація публічного управління у сфері надання медичних послуг в контексті реформування системи охорони здоров'я України : дис. ... д. філософ. : 281. Львів. Національний університет «Львівська політехніка», 2025. 220 с. [Електронний ресурс] URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2025/radaphd/32401/disertaciya-turchin-kyu.pdf>.

229. Грін О. В., Кміть В. М., Приймак І. І. Україна-ЄС: податкові тренди в кризових умовах. *Економіка та суспільство*. 2024. Випуск 63. [Електронний ресурс]. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-76>.

230. Н. Татарин, А. Холост. Аналіз впливу податків на бюджетну систему України в умовах війни. *Галицький економічний вісник*. 2025. № 1 (92). С. 34 – 41. [Електронний ресурс]. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2025.01.

231. Про затвердження Порядку надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні : постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 331. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/331-2022-%D0%BF#Text>.

232. Про затвердження Порядку реєстрації, перереєстрації зареєстрованих безробітних та ведення обліку осіб, які шукають роботу : постанова Кабінету Міністрів України від 30 березня 2023 р. № 446. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/446-2023-%D0%BF#Text>.

233. Деякі питання надання компенсації фактичних витрат за облаштування робочих місць/місць провадження господарської діяльності/незалежної професійної діяльності для осіб з інвалідністю : постанова Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2023 р. № 893. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/893-2023-%D0%BF#Text>.

234. Скрипник С. В., Процевят О. С., Воронова О. В. Особливості регулювання зовнішньоекономічної діяльності в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. Випуск 38. [Електронний ресурс]. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-47>.

235. Мельник О. О., Шишка Р. Б., Бородін І. Л. Правове регулювання експорту та імпорту товарів військового й подвійного призначення в Україні в умовах повномасштабного вторгнення російських військ в Україну. *Право і суспільство*. 2023. № 5. С. 356 – 363. [Електронний ресурс]. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.5.52>.

236. Д. В. Кирилюк. Проблеми здійснення нотаріусом перевірки санкцій при вчиненні нотаріальних дій. *Актуальні проблеми держави і права*. 2024. № 102. С. 46 – 54. [Електронний ресурс]. DOI: <https://doi.org/10.32782/apdp.v102.2024.7>.

237. Результати, перспективи і напрями конвергенції країн ЄС. Можливості для України / за ред. Ю. Якименка. Київ : Центр Разумкова, 2024. 101 с.

238. Уряд запускає новий автоматизований модуль управління ризиками для перевірок бізнесу. *Офіційний веб-сайт Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України*. 13.10.2025. [Електронний ресурс]: URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/d682bc4e-17d9-4350-95b9-e825623bd25d#:~:text=%D0%9A%D0%B0%D0%B1%D0%BC%D1%96%D0%BD%20%D1%83%D1%85%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%B2%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D1%83%2C%20%D1%8F%D0%BA%D0%B0%20%D0%B7%D0%BC%D1%96%D0%BD%D1%8E%D1%94%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D0%BB%D0%B0%20%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B8%20%D1%96%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%B0%D0%B2%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B8%20%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%BD%D0%B0%D0%B3%D0%BB%D1%8F%D0%B4%D1%83%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BB%D1%8E>.

239. Про затвердження методик розроблення критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності та визначається періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю), а також уніфікованих форм актів, що складаються за результатами проведення планових (позапланових) заходів державного нагляду (контролю) : постанова Кабінету Міністрів України від 10 травня 2018 р. № 342. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/342-2018-п>.

240. Колупаєва І. В. Державна регуляторна політика: сутність та принципи формування. *Проблеми економіки*. 2013. № 4. С. 99–107. [Електронний ресурс].

URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2013-4_0-pages-99_107.pdf.

241. Савчук Є. Ю. Адміністративно-правове регулювання у сфері підприємництва в Україні на прикладі країн-членів ЄС. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2015. № 3/4(27/28). С. 106-110. [Електронний ресурс]. URL: <https://visnyk-ppsp.kpi.ua/article/view/119216>.

242. Лисенко С. С. Адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі : монографія / за заг. ред. С. Є. Дурнова. Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2018. 176 с. [Електронний ресурс]. URL: <https://oldiplus.ua/files/contents/518.pdf>.

243. Сагайдак Ю. В. Адміністративно-правові засади легалізації суб'єктів підприємницької діяльності : дис. ... кан. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2014. 228 с.

244. Левченко Ю. Г., Слободян В. Я., Задніпряна-Корінна М. Ю., Слободян Н. Я., Данкевич А. Є. Правове регулювання господарської діяльності : навч. посіб. Київ : НУХТ, 2023. 290 с. [Електронний ресурс]. URL: <http://eztuir.ztu.edu.ua/123456789/8502>.

245. Овчаров А. В. Судовий розгляд публічно-правових спорів у сфері підприємництва : дис. ... кан. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2025. 204 с. [Електронний ресурс]. URL: https://sipl.com.ua/wp-content/uploads/2025/09/dis_%D0%9E%D0%B2%D1%87%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B2.pdf.

246. Стратегія Державної регуляторної служби України на 2023–2025 роки, затверджена наказом ДРС від 20.02.2023 № 25. [Електронний ресурс]. URL: https://www.drs.gov.ua/wp-content/uploads/2024/05/STRATEGIYA-DRS-2023-2025_DODATOK-razom-zi-zminamy.pdf.

247. Пащенко П. О., Зось-Кіор І. М., Маковецький А. О. Вплив державної підтримки та регуляторного середовища на інноваційну діяльність в Україні. *Вісник ПДАУ (Економіка, управління та фінанси)*. 2025. Випуск 3. С. 101-106. [Електронний ресурс]. DOI: <https://doi.org/10.32782/pdau.eco.2025.3.13>.

248. Чубань В. С. Нормативно-правове регулювання господарської діяльності в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми правового регулювання господарської (підприємницької) діяльності в умовах воєнного стану* : зб. тез доповідей учасників наук.-практ. семінару, м. Львів, 18 жовтня 2024 р. / ЛьВДУВС. Львів, 2024. С. 70 – 72. [Електронний ресурс]. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/8445/1/18_10_2024.pdf.

249. Гура В. Л. Особливості організаційно-інституційного механізму реалізації державної політики інноваційного розвитку соціального підприємництва в Україні. *Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2025. № 5. С. 41-51. [Електронний ресурс]. DOI: <https://doi.org/10.32782/tnv-pub.2025.5.5>.

250. Стратегія відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024-2027 роках : розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2024 р. № 821. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/821-2024-%D1%80#Text>.

251. Соболев В. М. Регуляторна політика в реляційній економіці воюючої держави: методологія дослідження. *Бізнес Інформ*. 2025. №2. С. 8–16. [Електронний ресурс]. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-2-8-16>.

252. Іванов О. Від ідеї до порядку денного: шлях урядових актів. *Веб-портал VoxUkraine*. 15.02.2025. [Електронний ресурс]. URL: <https://voxukraine.org/vid-ideyi-do-poryadku-dennogo-shlyah-uryadovyh-aktiv>.

253. Фролова Н. Л. Державне регулювання малого та середнього підприємництва: інституціонально-інфраструктурний аспект : дис. ... кан. екон. наук : 08.00.03. Харків, 2019. 318 с. [Електронний ресурс]. URL: https://kart.edu.ua/wp-content/uploads/2020/09/dis_frolova.pdf.

254. Баженова А. А. Адміністративно-правове регулювання ліцензування господарської діяльності : дис. ... кан. юрид. наук : 12.00.07. Тернопіль, 2018. 230 с. [Електронний ресурс]. URL:

<https://api.dspace.wunu.edu.ua/api/core/bitstreams/2aa4ed36-5e78-49b2-bc9b-e639df627d3e/content>.

255. Возна Ю. Сучасні тенденції та актуальні проблеми реалізації державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності в Україні // *Літопис Волині*. 2021. № 25. С. 131–135. [Електронний ресурс]. DOI: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2021.25.22>.

256. Ляпін Д. В. Щодо актуальних проблем регуляторної політики України та напрямів їх вирішення у 2018 році : аналітична записка. *Веб-сайт Національного інституту стратегічних досліджень*. 14.11.2017. [Електронний ресурс]. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/schodo-aktualnikh-problem-regulyatornoi-politiki-ukraini-ta-napryamiv-ikh>.

257. Про затвердження методик проведення аналізу впливу та відстеження результативності регуляторного акта : постанова Кабінету Міністрів України від 11 березня 2004 р. № 308. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/308-2004-%D0%BF#Text>.

258. Ризик-орієнтований підхід до перевірок бізнесу : аналітичні матеріали. *Офіційний веб-сайт Державної регуляторної служби України*. 20.03.2024. [Електронний ресурс]. URL: <https://drs.gov.ua/press-room/ryzyk-oriyentovanyi-pidhid-do-perevirok-biznesu/>.

259. Уряд запроваджує ризик-орієнтований підхід до здійснення перевірок у сфері захисту довкілля. *Урядовий портал*. 25.10.2024. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-zaprovadzhuie-ryzyk-oriientovanyi-pidkhid-do-zdiisnennia-perevirok-u-sferi-zakhystu-dovkillia>.

260. Батрин О. В. Особливості здійснення державного нагляду за дотриманням ліцензійних умов провадження господарської діяльності з медичної практики. *Наукові записки. Серія: Право*. 2023. Випуск 15. С. 316 – 322. [Електронний ресурс]. DOI: <https://doi.org/10.36550/2522-9230-2023-15-316-322>.

261. Аудит чи перевірка? Відмінності та рятівна властивість першого / за матеріалами П. Г. Дригулича. *Веб-портал Охорона праці і пожежна безпека*.

20.08.2020. [Електронний ресурс]. URL: <https://oppb.com.ua/articles/audyt-chy-perevirka-vidminnosti-ta-ryativna-vlastyvist-pershogo>.

262. Як податківці мають коригувати план-графік своїх перевірок: судова практика. *Веб-портал Дебет-Кредит*. 25.05.2020. [Електронний ресурс]. URL: <https://news.dtki.ua/law/jurisprudence/62660-iaak-podatktivci-maiut-koriguvati-plan-grafik-svoyix-perevirok-sudova-praktika>.

263. Стратегія реформування системи державного нагляду (контролю) : розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2017 р. № 1020. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1020-2017-%D1%80#Text>.

264. Інформація про реформу розвитку підприємництва. *Офіційний веб-сайт Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України*. [Електронний ресурс] URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?id=%31f9c075-3504-4113-b42d-48c2de248b76&lang=uk-UA&title=Informatsiia+ProReformuRozvitokPidprimnitstva>.

265. Зміни до законодавства України в сфері державного нагляду (контролю). *Офіційний веб-сайт Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України*. 19.06.2023. [Електронний ресурс] URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail/c5828ae4-1e54-4fb5-8a04-f3010e7fbaf3?lang=uk-UA&title=ZminiDoZakonodavstvaUkrainiVSferiDerzhavnogoNagliadu-kontroliu>.

266. Системний звіт «Контроль за контролерами: стан впровадження реформи контролюючих органів». *Офіційний веб-сайт Ради бізнес-омбудсмена*. Січень 2018. [Електронний ресурс]. URL: https://boi.org.ua/wp-content/uploads/2023/06/4_2017_sytem_ua.pdf.

267. Хитра О. Л., Стародубцева Т. Л., Хитра І. Я. Проблеми удосконалення державного контролю за діяльністю суб'єктів господарювання в Україні. *Zenodo*. 30.12.2019. [Електронний ресурс]. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.3678838>.

268. Мельник А. В. Адміністративно-правові засади здійснення нагляду і контролю за дотриманням трудового законодавства України : дис. ... кан. юрид. наук : 12.00.07. Тернопіль, 2019. 205 с. [Електронний ресурс]. URL:

<https://api.dspace.wunu.edu.ua/api/core/bitstreams/9b10a9b8-3c5a-46ab-9d85-83251b031eaa/content>.

269. Про Порядок функціонування інтегрованої автоматизованої системи державного нагляду (контролю), внесення відомостей до неї та строки розміщення цих відомостей : постанова Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 р. № 387. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/387-2017-%D0%BF#Text>.

270. Краковська А. Є., Бабик М. К. Цифровізація адміністративних послуг в Україні: проблеми та перспективи розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2022. Випуск 70. С. 329 – 334. [Електронний ресурс]. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.70.52>.

271. Кримчак Л., Віхтюк Л., Рудніченко Є. Цифровізація адміністративних послуг: законодавчі та теоретичні аспекти їх реалізації. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2022. Т. 312. № 6(2). С. 55-59. [Електронний ресурс]. DOI: [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-312-6\(2\)-10](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-312-6(2)-10).

272. С. Л. Прокопенко. Проблеми та перспективи цифровізації адміністративних послуг в Україні. Інвестиції: практика та досвід. 2024. № 12. С. 235 – 240. [Електронний ресурс]. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.12.235>.

273. Кононенко Ж. А., Карнаухова Г. В., Балюк О. В. Цифровізація підприємницької діяльності: значення та вплив. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2023. № 9. [Електронний ресурс]. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-9-04-08>.

274. Про адміністративні послуги : Закон України від 6 вересня 2012 року № 5203-VI. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#Text>.

275. Питання Єдиного державного вебпорталу електронних послуг та Реєстру адміністративних послуг : постанова Кабінету Міністрів України від 4 грудня 2019 р. № 1137. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1137-2019-%D0%BF#Text>.

276. Ненько С. С. Актуальні питання адміністративно-правового забезпечення підприємницької діяльності. *Науковий юридичний журнал*. 2022. № 16. С. 35 – 42. [Електронний ресурс]. DOI: <https://doi.org/10.32847/ln.2022.16.05>.

277. Звіти про діяльність ДРС. *Офіційний веб-сайт Державної регуляторної служби України*. [Електронний ресурс]. URL: <https://drs.gov.ua/type-press/zvity-pro-diyalnist-drs/>.

278. Каталог юридичних позицій Конституційного Суду України (за рішеннями, висновками) – Розділ 3.4. Верховенство права. *Офіційний веб-сайт Конституційного Суду України*. [Електронний ресурс]. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/34-verhovenstvo-prava>.

279. Збірник правових позицій Верховного Суду та висновків членів Науково-консультативної ради з оподаткування та публічної фінансової політики / Упоряд.: д-р юрид. наук М. І. Смокович, канд. юрид. наук Р. Ф. Ханова; відпов. за вип.: Н. Л. Богданюк, д-р юрид. наук Ю. І. Пивовар, О. С. Марценюк, канд. юрид. наук А. А. Барікова, канд. юрид. наук О. В. Чавес Техеда, д-р філос. з журн. Х. А. Астапцева. Київ, 2022. 264 с. [Електронний ресурс]. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/zbirnyk_01_0_07_2022_1.pdf.

280. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>.

281. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікована Законом України від 16 вересня 2014 року № 1678-VII. [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

282. Директива 2006/123/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 12 грудня 2006 року про послуги на внутрішньому ринку. [Електронний ресурс]. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2006/123/oj/eng>.

283. Charter of the Fundamental Rights of the European Union of 18 December 2000. [Електронний ресурс]. URL: http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf/

284. Communication from the Commission of 25 July 2001 «European governance – a White Paper». COM (2001) 428 final. Brussels, 25.07.2001. [Електронний ресурс]. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV:l10109>.

285. The European Code of Good Administrative Behaviour of 06 September 2001. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.ombudsman.europa.eu/resources/code.faces#/page/1>.

286. European Parliament resolution of 15 January 2013 with recommendations to the Commission on a Law of Administrative Procedure of the European Union (2012/2024(INL)). [Електронний ресурс]. URL: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/seance_pleniere/textes_adoptes/definitif/2013/01-15/0004/P7_TA\(2013\)0004_2_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/seance_pleniere/textes_adoptes/definitif/2013/01-15/0004/P7_TA(2013)0004_2_EN.pdf).

287. Council of Europe. Recommendation 1615 (2003) of the Parliamentary Assembly. The institution of Ombudsman. Text adopted by the Standing Committee, acting on behalf of the Assembly on 8 September 2003. [Електронний ресурс]. URL: <https://pace.coe.int/en/files/10235>.

288. Recommendation CM/Rec(2007)7 of the Committee of Ministers to member states on good administration. Adopted by the Committee of Ministers on 20 June 2007. [Електронний ресурс]. URL: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1155877&Site/>.

289. EU trade relations with Ukraine (EU–Ukraine AA/DCFTA). *Офіційний веб-сайт Європейського Союзу*. [Електронний ресурс]. URL: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/ukraine_en.

291. Возняковська К. А. Імплементация законодательства ЕС у національне законодавство України в сфері регулювання державної підтримки малого та середнього бізнесу. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 4. С. 194 – 197. [Електронний ресурс]. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.04.32>.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, які відображають основні наукові результати дисертації

А. Статті в наукових виданнях України, включених до переліку наукових фахових видань України

1. Н. Лаврик. Адміністративно-правовий механізм регулювання підприємницькою діяльністю. Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Юридичні науки. 2024. № 3(71). С. 70 – 73. DOI: <https://doi.org/10.32689/2522-4603.2024.3.11>.

2. Н. Лаврик. Аналіз правового статусу органів виконавчої влади в підприємницькій діяльності, їх роль та функції. Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Юридичні науки. 2024. № 4(72). С. 12 – 15. DOI: <https://doi.org/10.32689/2522-4603.2024.4.2>.

Б. Статті в періодичних наукових виданнях, проіндексованих у наукометричній базі даних Scopus

3. I. Pyvovar, V. Tsikalo, **N. Lavryk**, Y. Bliakharskyi, O. Slobozhan. The legal foundations and specifics of exercising corporate rights by individuals authorized to perform local self-government. Edelweiss Applied Science and Technology. 2024. vol. 8, n. 5. С. 1175 – 1181. DOI: <https://doi.org/10.55214/25768484.v8i5.1821>.

*В. Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації
(Матеріали наукових конференцій)*

4. Н. С. Лаврик. Адміністративно-правове регулювання статусу органів виконавчої влади в сфері підприємництва. Актуальні проблеми та перспективи соціально-економічного розвитку регіону в умовах сучасних глобальних викликів: матеріали III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, м. Кременчук, 30 січня 2025 р. / Придніпровський інститут МАУП. Кременчук, 2025. с. 282 - 284. URL:

<https://krm.maup.com.ua/%d1%80%d0%b5%d1%94%d1%81%d1%82%d1%80-%d1%81%d0%b5%d1%80%d1%82%d0%b8%d1%84%d1%96%d0%ba%d0%b0%d1%82%d1%96%d0%b2/>.

5. Н. С. Лаврик. Адміністративно-правові аспекти діяльності органів виконавчої влади у сфері підприємництва. Наукові праці МАУП. Проблеми модернізації України. Випуск 1(48). Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції «Розбудова інноваційних економіки, менеджменту та освіти в умовах нової соціальної реальності». (м. Київ, 20-22 травня 2025 р.). Київ, 2025. С. 491 – 493. URL: [https://research.maup.com.ua/assets/files/conferency/10-problemi-modernizacii-ukraini\(1\).pdf](https://research.maup.com.ua/assets/files/conferency/10-problemi-modernizacii-ukraini(1).pdf).

834819
Приватне акціонерне товариство
«Вищий навчальний заклад
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ
ПЕРСОНАЛОМ»

Україна, 03039, Київ-39, вул. Фрометівська, 2,
Тел. +38 (044) 490-95-00, maup.com.ua
e-mail: iapm@iapm.edu.ua

The Private Joint-Stock Company
«Higher Education Institution
«Interregional
Academy
of Personnel Management»

2, Frometiv's'ka Str., 03039 Kyiv, Ukraine,
Tel. +38 (044) 490-95-00, maup.com.ua
e-mail: iapm@iapm.edu.ua

"18" грудня 2025 № 4784/1

Довідка
про впровадження результатів дисертаційного дослідження
здобувача ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 – Право
Лаврик Наталії Сергіївни
на тему «Адміністративно-правові засади регулювання
підприємницької діяльності в Україні»

Дослідження Лаврик Наталії Сергіївни на тему «Адміністративно-правові засади регулювання підприємницької діяльності в Україні» виконане в рамках наукових тем НДР Міжрегіональної Академії управління персоналом «Дослідження теоретико-методологічних основ розвитку української державності в контексті світових модернізаційних процесів формування національних громадянських суспільств: політичний, юридичний, економічний, соціальний, психологічний та управлінський аспекти» (номер державної реєстрації – 0119U100492) та «Дослідження теоретико-методологічних основ забезпечення сталого розвитку української державності в контексті сучасних викликів та загроз: правовий, економічний, безпековий, психологічний та управлінський аспекти» (номер державної реєстрації – 0125U002151). Дисертація відповідає основним науковим напрямкам діяльності Міжрегіональної Академії управління персоналом з тем «Актуальні питання державотворення та захисту прав людини в Україні» (номер державної реєстрації – 0123U104042) та «Актуальні питання юридичної науки та практики» (номер державної реєстрації – 0123U104485).

Дисертація Лаврик Н. С. є комплексним дослідженням, спрямованим на аналіз адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні в умовах воєнного стану і повоєнної відбудови України та євроінтеграційних процесів. В результаті дослідження сформульовано нові науково-обґрунтовані теоретичні положення та пропозиції щодо вдосконалення національного законодавства, яке здійснює адміністративно-правове регулювання підприємницької діяльності.

МАУП

Тези, положення та висновки, наведені у дисертаційному дослідженні «Адміністративно-правові засади регулювання підприємницької діяльності в Україні» Лаврик Н. С. можуть використовуватись у навчальному процесі закладів вищої освіти при викладанні, підготовці до лекційних та практичних занять, розробці спеціалізованих навчальних курсів, написанні навчальних посібників та науково-дослідницькій роботі студентів спеціальностей «Право», «Економіка» і «Публічне управління та адміністрування».

Ректор,
доктор юридичних наук,
професор

К. В. Муравйов

Товариство з обмеженою відповідальністю "Будівельник 2020"

(ТОВ «БУДІВЕЛЬНИК 2020»)

58000, м. Чернівці, вул. Турецька, будинок 14; e-mail: km-bud11@ukr.net
ЄДРПОУ 37978257, р/р UA723204780000026006924436035
в АБ "Укргазбанк" МФО 320478

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Лаврик Наталії Сергіївни
на тему «Адміністративно-правові засади регулювання
підприємницької діяльності в Україні»,
поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право,
використані у діяльності **ТОВ «Будівельник 2020»**

11 лютого 2026 року

м. Чернівці

№ 481

У сфері правового регулювання підприємницької діяльності потреба реформування чинного законодавства також виникає достатньо часто, що пов'язано із динамічними змінами у відповідних суспільних відносинах, появою нових викликів, завдань економіки та об'єктивних потреб підприємців, актуальних та проблемних питань у взаємовідносинах між органами публічної адміністрації та суб'єктами підприємницької діяльності. Тож метою дисертації є дослідження адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні за умов інтеграційних процесів.

Використання теоретико-правових положень дослідження. Положення, сформульовані у розділі 1 дисертації (підрозділи 1.1–1.3), що стосуються поняття, змісту та структури адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності, були використані під час правового аналізу діяльності підприємства у сфері взаємодії з органами публічної адміністрації.

Зокрема, авторське розуміння адміністративно-правового регулювання як системи нормативних, процедурних та інституційних засобів дозволило систематизувати адміністративні зобов'язання підприємства та підвищити рівень правової визначеності у здійсненні господарської діяльності.

Застосування положень щодо інституційного механізму регулювання. Висновки розділу 2 дисертації (підрозділи 2.1–2.2), присвячені аналізу системи суб'єктів публічної адміністрації та їх повноважень у сфері регулювання підприємницької діяльності, були

враховані при організації взаємодії підприємства з контролюючими та дозвоільними органами.

Це дало змогу: чітко ідентифікувати компетенцію відповідних органів; уникнути надмірного або дублюючого адміністративного втручання; оптимізувати комунікацію з органами державної влади.

Використання рекомендацій щодо адміністративних процедур. Положення, обґрунтовані у розділі 3 дисертації (підрозділ 3.1), щодо вдосконалення адміністративних процедур з урахуванням євроінтеграційних стандартів, були використані під час підготовки та подання документів до органів публічної адміністрації.

Зокрема, враховувалися принципи: правової визначеності; прозорості адміністративних процедур; обґрунтованості та мотивованості адміністративних рішень.

Застосування положень щодо ризикоорієнтованого підходу. Рекомендації, сформульовані у підрозділі 3.2 дисертації, щодо застосування ризикоорієнтованого підходу у сфері державного нагляду (контролю), використовувалися при підготовці підприємства до заходів контролю та при правовому аналізі їх результатів.

Це сприяло: зниженню адміністративно-правових ризиків; підвищенню рівня правової підготовленості підприємства; забезпеченню пропорційності публічного втручання.

Використання положень щодо цифровізації адміністративних процедур. Висновки підрозділу 3.3 дисертації щодо цифровізації адміністративних процедур були застосовані при використанні електронних сервісів органів публічної адміністрації, що дозволило скоротити часові витрати та адміністративне навантаження на підприємство.

Узагальнений практичний результат:

Використання результатів дисертаційного дослідження, викладених у загальних висновках дисертації, сприяло підвищенню ефективності правового забезпечення діяльності підприємства, удосконаленню взаємодії з органами публічної влади та мінімізації адміністративно-правових ризиків.

Довідка подається за місцем вимоги.

Директор підприємства

Віктор Мацалковський

**Товариство з обмеженою відповідальністю
«КОМПАНІЯ ТЕХНОФУД»**

IBAN UA783562820000026005051500958 в ЧФ «Приватбанк» м. Чернівці МФО 356282,
Код ЄДРПОУ 39375388, ІПН 393753824124
58023 м. Чернівці, вул. Руська, 194-В тел. (0372) 585-443

ДОВІДКА

про практичне впровадження результатів дисертаційного дослідження
Лаврик Наталії Сергіївни
на тему «Адміністративно-правові засади регулювання
підприємницької діяльності в Україні»,
поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право,
практично впроваджені у діяльність ТОВ «Компанія Технофуд»

На основі положень дисертаційного дослідження було удосконалено підхід до правового супроводу господарської діяльності підприємства, зокрема в частині взаємодії з органами державної влади та місцевого самоврядування.

Результати дисертації використано для: формування переліку обов'язкових адміністративних процедур, що стосуються діяльності підприємства; систематизації дозвільних, ліцензійних та реєстраційних вимог; визначення правових меж і форм адміністративного втручання у діяльність суб'єкта господарювання.

Впровадження у практику проходження дозвільних і контрольних процедур. Науково обгрунтовані рекомендації щодо адміністративних процедур були реально застосовані при проходженні підприємством дозвільних, реєстраційних та контрольно-наглядових процедур, зокрема шляхом: підготовки документів з урахуванням вимог адміністративного законодавства; використання процедурних гарантій суб'єкта господарювання (право на отримання мотивованого рішення, право на подання пояснень, зауважень, заперечень); правового аналізу рішень контролюючих органів на предмет дотримання принципів пропорційності та правової визначеності.

Положення дисертації щодо ризикоорієнтованого підходу були впроваджені у практику підготовки підприємства до заходів державного нагляду (контролю), що дало змогу: оцінювати правові ризики перевірок з урахуванням виду діяльності; завчасно усувати потенційні порушення; мінімізувати негативні наслідки адміністративного впливу.

Результати дисертаційного дослідження використані при: підготовці та коригуванні внутрішніх організаційно-розпорядчих документів; розробці алгоритмів дій посадових осіб підприємства у разі взаємодії з контролюючими органами; формуванні практики документування адміністративних процедур.

Практичний результат впровадження.

Практичне впровадження результатів дисертаційного дослідження забезпечило: підвищення рівня правової визначеності у діяльності підприємства; оптимізацію адміністративних процедур; зменшення адміністративно-правових ризиків; більш ефективну та передбачувану взаємодію з органами публічної влади; дотримання вимог адміністративного законодавства у процесі здійснення господарської діяльності.

Довідку видано для подання за місцем вимоги.

11 лютого 2026 року

Директор Максим РОМАНЧУК

ПРОЕКТ

ВНОСИТЬСЯ _____

Закон України**Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо регулювання підприємницької діяльності**

Верховна Рада України **п о с т а н о в л я є**:

I. Внести зміни до таких законодавчих актів України:

1. Статтю 151 Кодексу адміністративного судочинства України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 35-36, № 37, ст. 446 із наступними змінами) доповнити новою частиною десятою такого змісту:

«10. У спорах, пов'язаних із зупиненням, обмеженням або припиненням підприємницької діяльності, суд застосовує забезпечувальні заходи, а саме, зупинення дії оскаржуваного акта (рішення), за наявності обґрунтованих доводів про загрозу істотної шкоди для суб'єкта господарювання.

Такі клопотання розглядаються невідкладно – не пізніше 3 днів з моменту надходження.»;

2. У Законі України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 9, ст. 79 із наступними змінами):

статтю 1 доповнити новою частиною другою такого змісту:

«У цьому Законі терміни:

«державний нагляд (контроль)», «заходи державного нагляду (контролю)» вживаються у значенні Закону «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності»;

«адміністративна послуга», «суб'єкт надання адміністративної послуги» вживаються у значенні Закону «Про адміністративні послуги»;

«суб'єкт малого підприємництва», «суб'єкти середнього підприємництва» вживаються у значенні Закону «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні».»;

статтю 4 доповнити новим абзацом восьмим такого змісту:

«принцип підзвітності та зворотного зв'язку – обов'язок регуляторних органів надавати вмотивовані відповіді на зауваження суб'єктів господарювання, подані в ході підготовки регуляторних актів.»;

статтю 8 доповнити новими частинами сьомою - восьмою такого змісту:

«Аналіз регуляторного впливу повинен обов'язково містити:

опис проблеми, яку передбачається розв'язати шляхом державного регулювання, із наведенням статистичних та аналітичних даних;

щонайменше два альтернативних варіанти державного втручання (у т. ч. варіант «нульового регулювання») з порівняльною оцінкою витрат і вигод для суб'єктів господарювання;

розрахунок адміністративного навантаження на суб'єктів господарювання, в тому числі оцінку впливу регулювання на малий і середній бізнес, з урахуванням адміністративних витрат, бар'єрів входу та конкуренції;

оцінку впливу на інвестиційну та інноваційну активність;

аналіз можливих корупційних ризиків;

опис очікуваних результатів та показники для їх відстеження.

Аналіз регуляторного впливу оприлюднюється разом з проектом регуляторного акта на офіційному веб-сайті розробника.»;

статтю 9 доповнити новою частиною дев'ятою такого змісту:

«Розробник зобов'язаний оприлюднити узагальнений звіт про результати розгляду всіх одержаних зауважень і пропозицій, у тому числі під час громадянських слухань, із зазначенням:

кількості отриманих пропозицій;

змісту основних пропозицій бізнес-об'єднань;

інформації про врахування або мотивоване відхилення кожної з ключових пропозицій.»;

статтю 10 доповнити новою частиною восьмою такого змісту:

«Кожний регуляторний акт у сфері підприємництва підлягає комплексному відстеженню результативності не рідше ніж раз на три роки. Якщо за результатами такого відстеження не підтверджено доцільність збереження акта, Державна регуляторна служба вносить до Кабінету Міністрів України обов'язкове для розгляду обґрунтоване подання про визнання регуляторного акта таким, що підлягає скасуванню або зміні через дублювання чи суперечність іншим актам.»;

розділ IV «Здійснення державної регуляторної політики Кабінетом Міністрів України, центральними органами виконавчої влади та їх територіальними органами, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими органами виконавчої влади» доповнити новою статтею 29¹ такого змісту:

«Стаття 29¹. Консультативно-дорадчі органи з питань регуляторної політики.

При центральних органах виконавчої влади, рішення яких істотно впливають на умови здійснення господарської діяльності, створюються постійно діючі консультативно-дорадчі органи (ради, платформи діалогу) з питань регуляторної політики.

Не менш ніж половина складу таких органів мають становити представники об'єднань суб'єктів господарювання, професійних асоціацій та наукової спільноти.

Висновки консультативно-дорадчих органів щодо проєктів регуляторних актів підлягають обов'язковому розгляду регуляторним органом. У разі їх неврахування орган надає письмове вмотивоване обґрунтування.».

3. У Законі України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2007, № 29, ст. 389 із наступними змінами):

частину першу статті 3 доповнити новими абзацами дев'ятнадцятим – двадцятим такого змісту:

«ризикоорієнтованості – здійснення державного нагляду (контролю) з урахуванням ступеня ризику від провадження господарської діяльності;

недопущення дублювання – заборона здійснення декількома органами державного нагляду (контролю) перевірок одного й того самого виду дотримання законодавства у однієї особи, якщо інше прямо не передбачено законом.»;

частину другу статті 4¹ доповнити новим абзацом чотирнадцятим такого змісту:

«віднесення суб'єкта господарювання до певної категорії ризику, а також про застосовані до нього критерії ризику.»;

у частині першій статті 5:

абзац перший викласти в такій редакції:

«1. Планові заходи здійснюються виключно відповідно до сформованих в інтегрований автоматизований системі державного нагляду (контролю) річних планів, що затверджуються органом державного нагляду (контролю) не пізніше 1 грудня року, що передує плановому. Здійснення планових заходів зі здійснення державного нагляду (контролю), не внесених до інтегрованої автоматизованої системи державного нагляду (контролю), забороняється. Внесення змін до річних планів здійснення заходів державного нагляду (контролю) не допускається, крім випадків зміни найменування суб'єкта господарювання та виправлення технічних помилок.»;

абзац четвертий викласти в такій редакції:

«Протягом планового періоду здійснення більш як одного планового заходу державного нагляду (контролю) щодо одного суб'єкта господарювання одним і тим самим органом державного нагляду (контролю) не допускається. Не допускається

дублювання функцій різними органами державного нагляду (контролю) щодо одного суб'єкта господарювання.»;

абзац перший частини другої статті 5 викласти в такій редакції:

«2. Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну регуляторну політику, політику з питань нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, ліцензування та дозвільної системи у сфері господарської діяльності та дерегуляції господарської діяльності, розробляє обов'язкові для застосування всіма органами державного нагляду (контролю) Методику розроблення критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності та визначається періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю), та Методику розроблення уніфікованих форм актів, що складаються за результатами проведення планових (позапланових) заходів державного нагляду (контролю), які затверджуються Кабінетом Міністрів України.»;

у статті 10:

абзац чотирнадцятий викласти в такій редакції:

бути присутнім під час здійснення заходів державного нагляду (контролю), залучати під час здійснення таких заходів третіх осіб, вести аудіо- або відеофіксацію заходів державного нагляду (контролю);

доповнити статтю новим абзацом двадцять п'ятим такого змісту:

«Застосування штрафних санкцій за результатами заходу державного нагляду (контролю) можливе лише після надання суб'єкту господарювання можливості подати письмові пояснення, зауваження або заперечення до акта та/або усунути виявлені порушення протягом розумного строку, якщо такі порушення не створюють безпосередньої загрози життю та здоров'ю людей, навколишньому середовищу чи національній безпеці.».

4. У Законі України «Про адміністративні послуги» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 32, ст. 409 із наступними змінами):

частину першу статті 4 доповнити новими пунктами 11 – 12 такого змісту:

«11) пріоритету електронної форми надання адміністративних послуг (digital by default);

12) режиму *paperless* – заборона вимагати від суб'єкта звернення паперові документи та відомості, які можуть бути отримані з державних електронних інформаційних ресурсів.»;

статтю 5 доповнити новою частиною третьою такого змісту:

«3. Суб'єкти надання адміністративних послуг, пов'язаних із започаткуванням та здійсненням підприємницької діяльності, не мають права запроваджувати процедури, які:

дублюють одна одну за змістом;

не є необхідними для досягнення встановленої мети регулювання (безпеки, захисту споживачів, довкілля тощо);

суперечать принципу пропорційності.»;

у статті 9:

частину п'яту викласти в такій редакції:

«5. Суб'єкт надання адміністративної послуги зобов'язаний отримувати відповідні документи або інформацію без участі суб'єкта звернення на підставі поданих у заяві відомостей, у тому числі шляхом доступу до інформаційних систем або баз даних інших суб'єктів надання адміністративних послуг, підприємств, установ або організацій, що належать до сфери їх управління, або через систему електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів. Вимога до суб'єкта звернення подати такі відомості у формі довідок, витягів тощо забороняється, якщо інше прямо не передбачено законом.»;

доповнити новою частиною дев'ятою такого змісту:

«9. Адміністративні послуги, пов'язані із започаткуванням та здійсненням підприємницької діяльності (державна реєстрація ФОП, юридичних осіб, оформлення ліцензій, дозволів тощо), надаються в електронній формі як основній; паперова форма подачі документів використовується як виняток для осіб, що об'єктивно не можуть скористатися е-сервісами (наприклад, за станом здоров'я, відсутністю доступу до інтернету.»;

статтю 17 доповнити новою частиною п'ятою такого змісту:

«5. Для суб'єктів підприємництва функціонує єдиний електронний кабінет, через який здійснюються подання заяв, отримання результатів адмінпослуг, повідомлень щодо перевірок, ліцензій, дозволів та інших індивідуальних адміністративних актів.

Повідомлення, надіслані через електронний кабінет, вважаються врученими з моменту їх доставки до кабінету з фіксацією часу в системі.».

5. У Законі України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2017, № 45, ст.400 із наступними змінами):

1) статтю 14 доповнити новою частиною такого змісту:

«5. Електронний підпис, створений за допомогою кваліфікованих довірчих послуг, прирівнюється до власноручного підпису у всіх процедурах надання адмінпослуг, включаючи ліцензування, дозвільні процедури, держреєстрацію бізнесу та взаємодію з контролюючими органами.»;

II. Прикінцеві положення

1. Цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування.

ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ

до проекту Закон України

«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо регулювання підприємницької діяльності»

Чинна редакція	Редакція з урахуванням запропонованих змін
Кодекс адміністративного судочинства України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 35-36, № 37, ст. 446 із наступними змінами)	
Стаття 151. Види забезпечення позову ... <i>норма відсутня</i>	Стаття 151. Види забезпечення позову ... <i>10. У спорах, пов'язаних із зупиненням, обмеженням або припиненням підприємницької діяльності, суд застосовує забезпечувальні заходи, а саме, зупинення дії оскаржуваного акта (рішення), за наявності обґрунтованих доводів про загрозу істотної шкоди для суб'єкта господарювання. Такі клопотання розглядаються невідкладно – не пізніше 3 днів з моменту надходження.</i>

Закон України « Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 9, ст. 79 із наступними змінами)	
Стаття 1. Визначення термінів ... <i>норма відсутня</i>	Стаття 1. Визначення термінів ... У цьому Законі терміни: «державний нагляд (контроль)», «заходи державного нагляду (контролю)» вживаються у значенні Закону «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності»; «адміністративна послуга», «суб'єкт надання адміністративної послуги» вживаються у значенні Закону «Про адміністративні послуги»; «суб'єкт малого підприємництва», «суб'єкти середнього підприємництва» вживаються у значенні Закону «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні».
Стаття 4. Принципи державної регуляторної політики Принципами державної регуляторної політики є: ...	Стаття 4. Принципи державної регуляторної політики Принципами державної регуляторної політики є: ...

<i>норма відсутня</i>	<i>принцип підзвітності та зворотного зв'язку – обов'язок регуляторних органів надавати вмотивовані відповіді на зауваження суб'єктів господарювання, подані в ході підготовки регуляторних актів.</i>
Стаття 8. Підготовка аналізу регуляторного впливу ... <i>норма відсутня</i>	Стаття 8. Підготовка аналізу регуляторного впливу ... <i>Аналіз регуляторного впливу повинен обов'язково містити:</i> <i>опис проблеми, яку передбачається розв'язати шляхом державного регулювання, із наведенням статистичних та аналітичних даних;</i> <i>щонайменше два альтернативних варіанти державного втручання (у т. ч. варіант «нульового регулювання») з порівняльною оцінкою витрат і вигод для суб'єктів господарювання;</i> <i>розрахунок адміністративного навантаження на суб'єктів господарювання, в тому числі оцінку впливу регулювання на малий і середній бізнес, з урахуванням</i>

	<i>адміністративних витрат, бар'єрів входу та конкуренції;</i> <i>оцінку впливу на інвестиційну та інноваційну активність;</i> <i>аналіз можливих корупційних ризиків;</i> <i>опис очікуваних результатів та показники для їх відстеження.</i> <i>Аналіз регуляторного впливу оприлюднюється разом з проектом регуляторного акта на офіційному веб-сайті розробника.</i>
Стаття 9. Оприлюднення проектів регуляторних актів з метою одержання зауважень і пропозицій ... <i>норма відсутня</i>	Стаття 9. Оприлюднення проектів регуляторних актів з метою одержання зауважень і пропозицій ... <i>Розробник зобов'язаний оприлюднити узагальнений звіт про результати розгляду всіх одержаних зауважень і пропозицій, у тому числі під час громадянських слухань, із зазначенням:</i> <i>кількості отриманих пропозицій;</i> <i>змісту основних пропозицій бізнес-об'єднань;</i>

	<i>інформації про врахування або мотивоване відхилення кожної з ключових пропозицій.</i>
Стаття 10. Відстеження результативності регуляторних актів ... <i>норма відсутня</i> ...	Стаття 10. Відстеження результативності регуляторних актів ... <i>Кожний регуляторний акт у сфері підприємництва підлягає комплексному відстеженню результативності не рідше ніж раз на три роки. Якщо за результатами такого відстеження не підтверджено доцільність збереження акта, Державна регуляторна служба вносить до Кабінету Міністрів України обов'язкове для розгляду обґрунтоване подання про визнання регуляторного акта таким, що підлягає скасуванню або зміні через дублювання чи суперечність іншим актам.</i> ...
Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2007, № 29, ст. 389 із наступними змінами)	
Стаття 3. Основні принципи державного нагляду (контролю)	Стаття 3. Основні принципи державного нагляду (контролю)

Державний нагляд (контроль) здійснюється за принципами: ... <i>норма відсутня</i>	Державний нагляд (контроль) здійснюється за принципами: ... <i>ризикоорієнтованості – здійснення державного нагляду (контролю) з урахуванням ступеня ризику від провадження господарської діяльності;</i> <i>недопущення дублювання – заборона здійснення декількома органами державного нагляду (контролю) перевірок одного й того самого виду дотримання законодавства у однієї особи, якщо інше прямо не передбачено законом.</i>
Стаття 4¹. Інтегрована автоматизована система державного нагляду (контролю) ... 2. До інтегрованої автоматизованої системи державного нагляду (контролю) вносяться відомості про: ... <i>норма відсутня</i>	Стаття 4¹. Інтегрована автоматизована система державного нагляду (контролю) ... 2. До інтегрованої автоматизованої системи державного нагляду (контролю) вносяться відомості про: ...

...	<i>віднесення суб'єкта господарювання до певної категорії ризику, а також про застосовані до нього критерії ризику.</i> ...
Стаття 5. Планові заходи зі здійснення державного нагляду (контролю) 1. Планові заходи здійснюються відповідно до річних планів, що затверджуються органом державного нагляду (контролю) не пізніше 1 грудня року, що передує плановому. Внесення змін до річних планів здійснення заходів державного нагляду (контролю) не допускається, крім випадків зміни найменування суб'єкта господарювання та виправлення технічних помилок.	Стаття 5. Планові заходи зі здійснення державного нагляду (контролю) 1. Планові заходи здійснюються виключно відповідно до сформованих в інтегрованій автоматизованій системі державного нагляду (контролю) річних планів, що затверджуються органом державного нагляду (контролю) не пізніше 1 грудня року, що передує плановому. Здійснення планових заходів зі здійснення державного нагляду (контролю), не внесених до інтегрованої автоматизованої системи державного нагляду (контролю), забороняється. Внесення змін до річних планів здійснення заходів державного нагляду (контролю) не допускається, крім випадків зміни найменування суб'єкта господарювання та виправлення технічних помилок.

...

Протягом планового періоду здійснення більш як одного планового заходу державного нагляду (контролю) щодо одного суб'єкта господарювання одним і тим самим органом державного нагляду (контролю) не допускається.

...

2. Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну регуляторну політику, політику з питань нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, ліцензування та дозвільної системи у сфері господарської діяльності та дерегуляції господарської діяльності, розробляє Методику розроблення критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності та визначається періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю), та Методику розроблення уніфікованих форм актів, що складаються за результатами

...

Протягом планового періоду здійснення більш як одного планового заходу державного нагляду (контролю) щодо одного суб'єкта господарювання одним і тим самим органом державного нагляду (контролю) не допускається.

Не допускається дублювання функцій різними органами державного нагляду (контролю) щодо одного суб'єкта господарювання.

...

2. Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну регуляторну політику, політику з питань нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, ліцензування та дозвільної системи у сфері господарської діяльності та дерегуляції господарської діяльності, розробляє ***обов'язкові для застосування всіма органами державного нагляду (контролю)*** Методику розроблення критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності та визначається періодичність проведення планових заходів державного

проведення планових (позапланових) заходів державного нагляду (контролю), які затверджуються Кабінетом Міністрів України. ...	нагляду (контролю), та Методику розроблення уніфікованих форм актів, що складаються за результатами проведення планових (позапланових) заходів державного нагляду (контролю), які затверджуються Кабінетом Міністрів України. ...
Стаття 6. Позапланові заходи зі здійснення державного нагляду (контролю) ... Під час проведення позапланового заходу з'ясовуються лише ті питання, необхідність перевірки яких стала підставою для здійснення цього заходу, з обов'язковим зазначенням цих питань у посвідченні (направленні) на проведення заходу державного нагляду (контролю). ...	Стаття 6. Позапланові заходи зі здійснення державного нагляду (контролю) ... Під час проведення позапланового заходу з'ясовуються лише ті питання, необхідність перевірки яких стала підставою для здійснення цього заходу, з обов'язковим зазначенням цих питань у посвідченні (направленні) на проведення заходу державного нагляду (контролю). Не допускається дублювання функцій різними органами державного нагляду (контролю) щодо одного суб'єкта господарювання. ...
Стаття 10. Права суб'єкта господарювання	Стаття 10. Права суб'єкта господарювання

Суб'єкт господарювання під час здійснення державного нагляду (контролю) має право: ... бути присутнім під час здійснення заходів державного нагляду (контролю), залучати під час здійснення таких заходів третіх осіб; ... <i>норма відсутня</i>	Суб'єкт господарювання під час здійснення державного нагляду (контролю) має право: ... бути присутнім під час здійснення заходів державного нагляду (контролю), залучати під час здійснення таких заходів третіх осіб, <i>вести аудіо- або відеофіксацію заходів державного нагляду (контролю);</i> ... <i>Застосування штрафних санкцій за результатами заходу державного нагляду (контролю) можливе лише після надання суб'єкту господарювання можливості подати письмові пояснення, зауваження або заперечення до акта та/або усунути виявлені порушення протягом розумного строку, якщо такі порушення не створюють безпосередньої загрози життю та здоров'ю людей, навколишньому середовищу чи національній безпеці.</i>
Закон України «Про адміністративні послуги» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 32, ст. 409 із наступними змінами)	

Стаття 4. Державна політика у сфері надання адміністративних послуг 1. Державна політика у сфері надання адміністративних послуг базується на принципах: ... <i>норма відсутня</i>	Стаття 4. Державна політика у сфері надання адміністративних послуг 1. Державна політика у сфері надання адміністративних послуг базується на принципах: ... <i>11) пріоритету електронної форми надання адміністративних послуг (digital by default);</i> <i>12) режиму paperless – заборона вимагати від суб'єкта звернення паперові документи та відомості, які можуть бути отримані з державних електронних інформаційних ресурсів.</i>
Стаття 5. Основні вимоги до регулювання надання адміністративних послуг ... <i>норма відсутня</i>	Стаття 5. Основні вимоги до регулювання надання адміністративних послуг ... <i>3. Суб'єкти надання адміністративних послуг, пов'язаних із започаткуванням та здійсненням підприємницької діяльності, не мають права запроваджувати процедури, які:</i> <i>дублюють одна одну за змістом;</i>

	<i>не є необхідними для досягнення встановленої мети регулювання (безпеки, захисту споживачів, довкілля тощо);</i> <i>суперечать принципу пропорційності.</i>
Стаття 9. Порядок надання адміністративних послуг ... 5. Суб'єкт надання адміністративної послуги отримує відповідні документи або інформацію без участі суб'єкта звернення на підставі поданих у заяві відомостей, у тому числі шляхом доступу до інформаційних систем або баз даних інших суб'єктів надання адміністративних послуг, підприємств, установ або організацій, що належать до сфери їх управління, або через систему електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів.	Стаття 9. Порядок надання адміністративних послуг ... 5. Суб'єкт надання адміністративної послуги зобов'язаний отримувати відповідні документи або інформацію без участі суб'єкта звернення на підставі поданих у заяві відомостей, у тому числі шляхом доступу до інформаційних систем або баз даних інших суб'єктів надання адміністративних послуг, підприємств, установ або організацій, що належать до сфери їх управління, або через систему електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів. Вимога до суб'єкта звернення подати такі відомості у формі довідок, витягів тощо забороняється, якщо інше прямо не передбачено законом. ...

... <i>норма відсутня</i>	9. Адміністративні послуги, пов'язані із започаткуванням та здійсненням підприємницької діяльності (державна реєстрація ФОП, юридичних осіб, оформлення ліцензій, дозволів тощо), надаються в електронній формі як основній; паперова форма подачі документів використовується як виняток для осіб, що об'єктивно не можуть скористатися е-сервісами (наприклад, за станом здоров'я, відсутністю доступу до інтернету).
Стаття 17. Єдиний державний портал адміністративних послуг ... <i>норма відсутня</i>	Стаття 17. Єдиний державний портал адміністративних послуг ... 5. Для суб'єктів підприємництва функціонує єдиний електронний кабінет, через який здійснюються подання заяв, отримання результатів адмінпослуг, повідомлень щодо перевірок, ліцензій, дозволів та інших індивідуальних адміністративних актів.

	<i>Повідомлення, надіслані через електронний кабінет, вважаються врученими з моменту їх доставки до кабінету з фіксацією часу в системі.</i>
Закон України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2017, № 45, ст.400 із наступними змінами)	
Стаття 14. Електронна ідентифікація ... <i>норма відсутня</i>	Стаття 14. Електронна ідентифікація ... <i>5. Електронний підпис, створений за допомогою кваліфікованих довірчих послуг, прирівнюється до власноручного підпису у всіх процедурах надання адмінпослуг, включаючи ліцензування, дозвільні процедури, держреєстрацію бізнесу та взаємодію з контролюючими органами.</i>